

VI KAN!

Handling mot hatprat gjennom motnarrativer og alternative narrativer

Redigert utgave
2017

VI KAN!

Handling mot hatprat
gjennom motnarrativer og alternative narrativer

Redigert utgave
2017

VI KAN!

Handling mot hatprat gjennom motnarrativer og alternative narrativer

Skrevet av Agata de Latour, Nina Perger, Ron Salaj, Claudio Tocchi og
Paloma Viejo Otero

Redigert og koordinert av Celina Del Felice og Menno Ettema
Siste redigering Rui Gomes

VI KAN!

Handling mot hatprat gjennom motnarrativer og alternative narrativer

Redigert utgave, 2017

Synspunktene uttrykt i denne håndboken representerer ikke
nødvendigvis standpunktene til Europarådet.

Opphavsretten til denne publikasjonen tilhører Europarådet.
Ingen del av denne publikasjonen kan reproduseres eller brukes til
kommerielle formål i noen form eller på noen måte, digitalt
(CD-rom, internett, e.l.) eller trykket inkludert kopiering, opptak eller
noen form for lagrings- eller gjenfinningssystem, uten skriftlig tillatelse fra
Publiseringsdivisjonen (publishing@coe.int),
Kommunikasjonsdirektoratet i Europarådet

Det gis tillatelse til reproduksjon av innholdet i denne publikasjonen
for ikke-kommerielle utdanningsformål på
betingelse av at kilden er oppgitt korrekt.

Alle henvendelser om denne publikasjonen bes rettes
til Europarådets ungdomsavdeling:

European Youth Centre Strasbourg
30, rue Pierre de Coubertin F- 67075 Strasbourg Cedex – Frankrike
Email: youth@coe.int

Rettigheter til bildene på forsiden (fra venstre til høyre):
Rui Gomes
Mikko Toivonen

Illustrasjoner: © Studio1 web & design
Korrektur: Rachel Appleby
Layout og design: Studio1 web & design
© Europarådet, 2017 engelsk utgave
Oversettelse: Silje Berggrav i samarbeid med Det Europeiske Wergelandsenteret
Trykket i Norge
© Det Europeiske Wergelandsenteret, norsk oversettelse 2018

Denne oversettelsen av We CAN! er utgitt etter avtale med Europarådet, men oversetter har eneansvar.

Thorbjørn Jagland
Europarådets generalsekretær

FORORD

I dagens Europa er hatprat et av de mest utbredte uttrykk for intoleranse og fremmedhat. Dette er spesielt tilfelle på nettet: Internett blir ofte misbrukt av personer som ønsker å spre propaganda og sverte ulike grupper og enkeltpersoner. I stadig større grad ser vi i den offentlige politiske debatten en giftig blanding av hatprat, falske nyheter og «alternative fakta» som utgjør en alvorlig trussel mot frihet og demokrati.

Denne utviklingen står i sterk kontrast til Europarådets verdier og mål om å spre menneskerettigheter over hele kontinentet. Organisasjonen vår har tatt en ledende rolle i å definere hatprat og sørge for at de som bruker det, stilles til rette. Vi legger stor vekt på utdanning som den beste motgiften til hat, og arbeider med våre medlemsstater for å lære unge borgere verdien av en tolerant, demokratisk kultur. Vår Stopp Hatprat-kampanje har engasjert unge mennesker over hele Europa til å avdekke fordommer og arbeide sammen for et mer respektfullt digitalt rom.

VI KAN! er det seneste bidraget til vår verktøykasse mot hat. De mest skadelige eksemplene på hatprat bunner ofte i enkle historier, som gjenntas igjen og igjen i forskjellige former. Forestillingen om at innvandrerne «tar jobbene våre», for eksempel. Eller den gjentatte påstanden, fremsatt av ytterliggående krefter, om at islam er «under angrep». Slike narrativer blir ofte stående uimotsagt, enten fordi de er blitt vanlige, eller fordi de fremsettes på sofistikerte måter. Denne håndboken vil derfor hjelpe unge mennesker og pedagoger til å utfordre, plukke fra hverandre og erstatte hatefulle narrativer. Det er ingen snarveier: som leser vil du ikke finne en enkel setning, slagord, mem eller karikatur som kan motvirke all hatprat. Du vil imidlertid bli veiledet til å gjenkjenne de farlige forestillingene som tærer på samfunnet vårt. Enda viktigere er at du vil finne utprøvde og testede metoder for å slå tilbake med virkningsfulle alternativer. Ikke bare gjennom å tilby andre fortellinger, men ved å utforme og spre mer sannferdige fremstillinger av verden rundt oss som oppfordrer andre til å utfordre fordommer og tenke kritisk, og som utdyper vår kunnskap og forståelse for hverandre. Håndboken er et betimelig og svært nyttig bidrag, og jeg ønsker deg lykke til med å bruke den godt.

TAKK

Vi ønsker å takke alle som har bidratt til utgivelsen av denne håndboken, spesielt:

- Organisasjonene og enkeltpersonene som har delt sin gode praksis, erfaringer og innsikt, spesielt den belgisk-franske Community campaign som har testet et utkast av håndboken, og Marius Jitea for sitt bidrag til innsamling av god praksis.
- Salvador Sala (Ad Hoc Expert Group on Competences for Democratic Culture), Gavan Titley (National University of Ireland), Anca-Ruxandra Pandeia (utdanningsrådgiver ved The European Youth Centre Budapest) og alle deltagere i arbeidsgruppen som jobbet med å utarbeide rammeverket for denne håndboken. Deltakere og instruktører på opplæringskurset «We CAN!» i mars 2017 ved European Youth Centre Strasbourg, og László Földi, administrator for kampanjens nettsamfunn, for innspill til håndbokens førsteutgave.
- Oversetter Silje Berggrav.

Vi har gjort vårt beste for å referere og kreditere tekster og øvelser til sine rette forfattere. Vi beklager eventuelle utelatelser eller unøyaktigheter, og vil gjerne rette det opp i neste utgave..

INNHALDSFORTEGNELSE

KAPITTEL 1 – HÅNDBOKEN

1.1	Grunnleggende begreper	9
1.2	Behovet for håndboken	13
1.3	Å møte hatprat med motnarrativer	17
1.4	Håndbokens mål.....	19
1.5	Håndbokens målgruppe.....	20
1.6	Undervisningsperspektiv	22
1.7	Om stopp hatprat-kampanjen.....	23
1.8	Håndbokens struktur	25

KAPITTEL – HATPRAT

2.1	Å definere hatprat	31
2.2	Kategorier for samfunnsanalyse av hatprat	35
2.3	Hvem utsettes for hatprat?	38
2.4	To eksempler på hatprat i europa	39

KAPITTEL 3 – HATPRAT PÅ NETTET OG SOSIALE MEDIER

3.1	Kommunikasjon og internett 2.0	45
3.2	Hatprat, sosiale medier og selskaper	48
3.3	Betydningen av digitale ferdigheter	52
3.4	Kampanjer på sosiale medier	55

KAPITTEL 4 – NARRATIVER

4.1	Hvorfor snakker vi om narrativer?.....	59
4.2	Så, hva sier historien?	62
4.3	Narrativer som rammeverk for handling: to eksempler	67

KAPITTEL 5 – MOTNARRATIVER OG ALTERNATIVE NARRATIVER

5.1	Motnarrativer og alternative narrativer	77
5.2	Motnarrativ eller alternativt narrativ?	79
5.3	Motsvar: å ta over det offentlige rom.....	80
5.4	Alternative narrativer: en måte å endre etablerte diskurser	81
5.5	En menneskerettsbasert tilnærming til narrativer	82
5.6	Narrativer som et av verktøyene i verktøykassen	86

KAPITTEL 6 – FORBEREDELSE TIL HANDLING

6.1 Vi kan gjøre det!	92
6.2 Å svare gjennom menneskerettigheter	93
6.3 Utvikle ferdigheter gjennom å engasjere seg	94
6.4 Utfordringer med kampanjer på og utenfor nettet	96
6.5 Ulike former for engasjement	97
6.6 Følelser, trygghet og trivsel	99
6.7 Språkets makt	102
6.8 Sørge for legitimitet	105
6.9 Sørge for samfunnsstøtte til aksjonen	108
6.10 Vurdering av menneskelige og materielle ressurser	109
6.11 Finne mer informasjon	110

KAPITTEL 7 – GJØR DET SELV TRINN FOR TRINN

7.1 Fase 1: Analyser det undertrykkende narrative	117
7.2 Fase to: Utform motnarrativet	129
7.3 Fase tre: Gjennomfør motnarrativet	143
7.4 Fase fire: Observere og evaluere motnarrativet	151

VEDLEGG

Vedlegg 1: Ofte stilte spørsmål	160
Vedlegg 2: Verdenserklæringen om menneskerettigheter (oppsummert)	162
Vedlegg 3: Den europeiske menneskerettskonvensjon med protokoller (forenklet versjon av utvalgte artikler)	163
Vedlegg 4: Mal for workshop	165
Vedlegg 5: Ressurser	167
Vedlegg 6: Ordliste	170

HÅNDBOKEN

KAPITTEL

1

Denne håndboken gir en veiledning i å utvikle motnarrativer og alternative narrativer for å bekjempe hatprat og fremme menneskerettigheter, spesielt på nettet. Håndboken presenterer et opplegg for kommunikasjon på og utenfor nettet, pedagogiske tilnærminger og verktøy for å motarbeide narrativer som opprettholder og legitimerer hatprat. Målet er å utvide verktøykassen til ungdomsarbeidere, pedagoger og aktivister som allerede er engasjert i menneskerettsarbeid og -undervisning, eller ønsker å engasjere seg. Den er utformet for og tilknyttet Stopp hatprat-kampanjen, Europarådets ungdomskampanje for menneskerettigheter på nettet.

Dette innledende kapittelet forklarer bakgrunnen for en håndbok om motnarrativer og alternative narrativer som verktøy for å møte hatprat, med menneskerettsundervisning som en sentral dimensjon. Kapitlet beskriver også målet med håndboken, hvem den er ment for og hvordan håndboken bidrar til arbeidet med Stopp hatprat-kampanjen. Det gir også noen definisjoner av de viktigste begrepene som brukes: hatprat, narrativer, motnarrativer og alternative narrativer, som forklares mer detaljert i de etterfølgende kapitlene. Avslutningsvis forklarer kapittelet hvordan håndboken er strukturert.

1.1 | GRUNNLEGGENDE BEGREPER

HATPRAT KORT FORKLART

Hatprat, som definert av Ministerkomiteen i Europarådet, dekker alle uttrykksformer som sprer, oppfordrer til, promoterer eller rettferdiggjør rasehat, xenofobi, antisemittisme eller andre former for hat basert på intoleranse, inkludert: intoleranse uttrykt gjennom aggressiv nasjonalisme, etnosentrisme, diskriminering og fiendtlighet mot minoriteter, innvandrere og personer med innvandrerbakgrunn. I kampanjen er det hensiktsmessig å inkludere andre former for diskriminering og fordommer som antisiganisme, kristenhat, islamofobi, kvinnehat, sexisme og diskriminering på bakgrunn av seksuell orientering og kjønnsidentitet, som alle faller klart innenfor rammen av hatprat.

HATPRAT PÅ NETTET

Hatprat på nettet er et særlig bekymringsfullt fenomen. Internett har skapt nye rom for kommunikasjon og samhandling, men med færre begrensninger: Brukerne kan skjule seg bak anonymitet og avstand for å uttrykke hat mot andre. Hat kan også spre seg og deles enkelt, for eksempel via kommentarer eller deling av andres innlegg, og kan dermed gis nytt liv langt utover det opprinnelige innlegget. Effekten kan være svært ødeleggende for den som i første rekke ble utsatt for ytringene, men påvirker også samfunnet som helhet.¹

NARRATIV

På engelsk brukes begrepet «narrative», fra det latinske «narratio» eller «narrationis», slik det også finnes i andre latinamerikanske språk, som det spanske «narrativa» eller rumenske «narativ». Narrativ forklares i disse ordbøkene som et ganske formelt begrep for en fortelling, eller som referanse til litterære sjangere som romaner eller prosa. I verbform handler det om å fortelle en historie, formidle en hendelse eller opplevelse, enten det er sant eller fiktivt.

Begge uttrykkene, narrativ og historie, brukes om hverandre når de deler samme generelle betydning. Å utvikle et narrativ eller fortelle en historie innebærer å skape karakterer og et plott. Dette innebærer å utvikle personene og rollene de skal spille i historien, samt rekkefølgen av hendelser eller handlinger. Narrativer kombinerer ofte virkelige og fiktive elementer slik at de fremstår som troverdige, interessante og overbevisende. For eksempel er det vanlig i barnebøker at historier har to hovedpersoner: en prinsesse og en prins. Den typiske historien er at prinsessen blir kidnappet og en prins redder henne, de gifter seg og lever lykkelig i alle sine dager.

Historier relaterer seg ofte til overordnede forståelser og forestillinger i samfunnet om hvordan virkeligheten skal fungere, og om hva som anses som mulig og normalt. For eksempel relaterer historier om prinser og prinsesser til de «større historiene» eller narrativene om kjønns- og maktforhold i samfunnet. En historie om en prinsesse som presenteres som svak og hjelpeløs reddet av en prins som fremstilles sterk og klok, forsterker et narrativ om ulike kjønnsrelasjoner, og underbygger visse kulturelle forventninger om kjønnsroller. Dette er imidlertid ikke alltid tilfelle. Andre tradisjonelle historier fremstiller kvinnelige karakterer som sterke, og de forholder seg til prinsen på en annen måte. Det kan være mange historier med samme underliggende narrativ. Samtidig kan mange historier ha ulike narrativer, der man endrer karakterene, historieoppbyggingen og konteksten. Et narrativ er en logisk, sammenhengende fremstil-

ET EVENTYR

Aurora er en vakker ung prinsesse som bor i et slott. En heks forbanner henne slik at hun en dag vil stikke fingeren på en forgiftet spindel og sove i mange år. Når hun er 16 år, stikker hun seg på spindelen og sovner. Etter hundre år finner en modig prins henne, blir forelsket og kysser henne, og bryter samtidig forbannelsen. De gifter seg og lever lykkelig i alle sine dager.

Narrativer

Narrativer om kjønn: Prinsesser blir reddet av modige prinser. Kvinner og menn gifter seg og lever lykkelig i alle sine dager.

Narrativer om politisk styre: land styres av kloke og edle konger og dronninger som arver makt fra foreldrene sine (monarki).

ling og tolkning av relaterte hendelser eller informasjon som gir mening for leseren/lytteren. I eksemplet med prinsen og prinsessen er det to nivåer av fortolkning av hva som skjedde. Det ene handler om at prinsen er modig og reddet prinsessen. Men det er også en større historie og fortolkning av kjønnsrelasjoner i fortellingen. En «liten» historie eller eventyr inneholder og formidler et verdisystem, det vil si forestillinger om hva som anses som god og normal oppførsel.

Problemet oppstår når alle «små» historier forteller den samme «store» historien, og dette presenteres som det eneste narrative. For eksempel utsettes ugifte kvinner eller par av samme kjønn i mange sammenhenger for diskriminering ettersom de ikke samsvarer med de dominerende forståelsene av hvordan kjønnsroller og relasjoner bør være. Når et narrativ presenteres som det eneste rette eller normale, når det ikke er rom for alternativer eller når det i ekstreme tilfeller oppfordres til vold mot alle som utfordrer narrative, står grunnlaget for et pluralistisk og mangfoldig samfunn på spill. Det truer retten til tanke-, religions- og trosfrihet, og så videre. Problemet blir enda mer alvorlig når det er snakk om voldelige og ekstremistiske narrativer, inkludert hatprat.

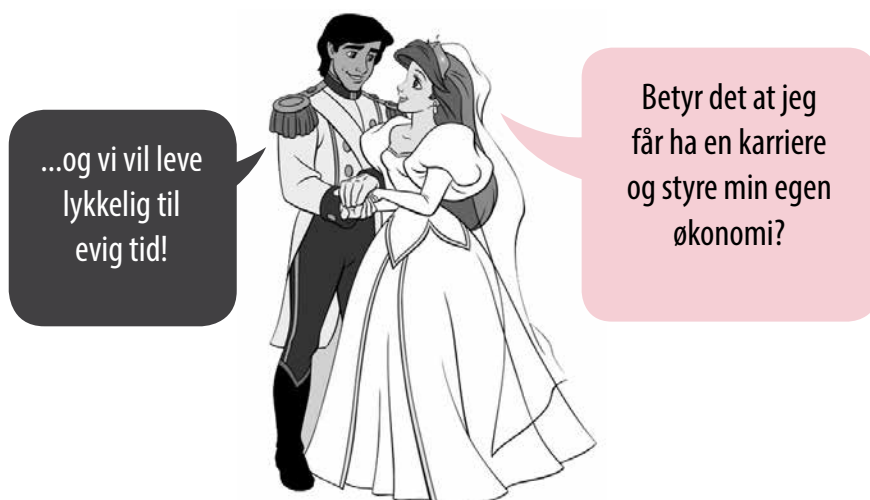

- Hva er begrepene som brukes på ditt språk for hatprat, narrativer eller historier?
- Hva betyr de?
- Skiller de seg fra, eller ligner de på definisjonene som gis her?

DEFINISJON AV MOTNARRATIVER OG ALTERNATIVE NARRATIVER

Å snakke om motnarrativer og alternative narrativer gir bare mening i forhold til hva de motsier eller er et alternativ til. Denne håndboken fokuserer på narrativer som motsier og foreslår alternativer til hatprat og volden og diskrimineringen den søker å forplante, spre og rettferdiggjøre.

Motnarrativer og alternative narrativer bekjemper hatprat ved å diskreditere og dekonstruere narrativene de bygger på. De foreslår også (alternative) narrativer basert på menneskerettigheter og demokratiske verdier som åpenhet, respekt for forskjeller, frihet og likestilling. De kan formidle alternativ og riktig informasjon, bruke humor og spille på følelser om de aktuelle temaene, og inkludere ulike perspektiver og synspunkter. Eksempelvis kan et alternativt narrativ utfordre rådende narrativer om kjønnsforskjeller ved hjelp av humor, som på bildet under. Her uttrykker prinsessens karakter at hun har selvtillit og kan kreve lik tilgang til muligheter og ressurser.

Basert på et mem fra The Social Cinema ²

Begrepet «motnarrativer» brukes ofte i arbeidet mot voldelig ekstremisme og terrorisme, og understreker behovet for å dekonstruere og motvirke voldelige narrativer som kan virke tiltrekkende, særlig på unge. Begrepet «alternative narrativer» understreker viktigheten av å presentere ulike versjoner og positive alternativer. De skal ikke bare være et speilbilde av den negative fremstillingen i narrativene de prøver å motarbeide, og heller ikke forsterke eller anerkjenne dem ved å fokusere på dem.

Skillet mellom de to begrepene kan i praksis være glidende, ettersom et motnarrativ forutsetter eller implisitt henviser til et alternativt narrativ. I denne håndboken brukes begge begrepene, motnarrativer og alternative narrativer, avhengig av sammenhengen. Håndboken understreker at det ikke er nok å motsi, fordømme og dekonstruere et voldelig narrativ. Det er like viktig å utvikle, presentere og spre ikke-ekskluderende menneskerettsbaserte alternative narrativer.

Denne håndboken har, som Stopp hatprat-kampanjen, en bevisst menneskerettsbasert tilnærming. Ethvert motnarrativ eller alternativt narrativ bør være basert på to sentrale forestillinger:

- Menneskerettigheter danner grunnlaget for narrativer om bekjempelse av hatprat.
- Menneskerettsbaserte narrativer spiller en viktig rolle i frigjørende og transformativ strategier for unge, og i enda større grad for de som har vært direkte mål for eller utøvere av hatprat.

- I hvilke sammenhenger hørte du først om narrativer, motnarrativer og alternative narrativer?
- Hva er vanlige viktige narrativer i din kontekst?
- Hva forteller de om maktforhold i din sosiale kontekst?

1.2 | BEHOVET FOR HÅNDBOKEN

Denne håndboken ble utformet med utgangspunkt i flere behov og utfordringer, først og fremst knyttet til erfaringene med Stopp hatprat-kampanjen. For det andre møter den utfordringer knyttet til at demokrati og menneskerettigheter er under press. For det tredje har det vært et behov for å finne passende verktøy for å reagere på voldelig ekstremisme og terrorisme, spesielt på nettet, ved å bygge videre på tidligere erfaringer. Dette har påvirket håndbokens mål og tilnærminger.

EVALUERING AV STOPP HATPRAT-KAMPANJEN

Deltakere og organisatorer bak den europeiske Stopp hatprat-kampanjen gjennomførte en evalueringsprosess og reflekterte over kampanjens metoder og resultater (2013-2015). En av refleksjonene var at deltakerne ofte hadde fokusert på å håndtere årsakene og den generelle drivkraften bak hatprat. For eksempel møtte de hatprat med menneskerettsopplæring og bevisstgjøring. De fokuserte også på mediet for hatprat, for eksempel ved å fjerne eller anmelde hatefullt innhold. Videre involverte de avsenderen av ytringen, for eksempel ved å gå til rettslige skritt eller avdekke anonymitet.

Derimot var det få tiltak som fokuserte på innholdet i hatprat. Motnarrativer ble antatt å kunne ha en spesielt nyttig og nødvendig funksjon ved å håndtere og nøytralisere teksten eller innholdet i de hatefulle budskapene. Hatprat kan nøytraliseres dersom man utvikler og formidler andre historier og fortolkninger av virkeligheten.

Disse refleksjonene ble tatt med da man planla kampanjens andre fase. Strategien som ble vedtatt av Fellesrådet for ungdom (JCY) for kampanjen i perioden 2015-2017, foreslo å utfylle eksisterende rapporterings- og undervisningsverktøy med å bruke motnarrativer. Et brukervennlig nettverktøy kan hjelpe kampanjer med å bruke motnarrativer og alternative narrativer for å respondere mer effektivt på hatprat.

Med utgangspunkt i disse anbefalingene gjennomgikk en ekspertgruppe i februar 2016 mulighetene og utfordringene ved å utarbeide denne håndboken og bruke motnarrativer som et strategisk verktøy i kampanjen. Gruppen, som besto av ungdomsarbeidere og menneskerettsaktivister, pedagoger, akademikere og medieeksperter, kom med forslag til modell, retningslinjer og hovedinnhold i denne håndboken. Håndboken ble utarbeidet i fellesskap av gruppen, som illustrerte teksten med eksempler på god praksis fra nasjonale kampanjer og partnere.

Evalueringen av kampanjenes resultater og videre arbeid fant sted i en kontekst der Europa sto overfor store utfordringer: effekten av økonomiske innsparingstiltak, konsekvensene av terrorangrep og økt fremmedhat og islamofobi, for å nevne noen. Kompleksiteten og spørsmålene knyttet til disse temaene er overveldende for alle, for politiske ledere, og for pedagoger og unge som ønsker å forstå det som skjer. Svarene er ikke enkle, men bør ikke unngås av den grunn. Aktuelle utfordringer bør håndteres som muligheter for refleksjon og konstruktiv handling.

EUROPARÅDETS OPPDRAG FOR MENNESKERETTIGHETER

På institusjonsnivå har det vært en forsterket innsats for å fremme og sikre menneskerettsverdier med Den europeiske menneskerettskonvensjon. Nye menneskerettsstandarder som de som følger av Istanbul-konvensjonen³ (forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner) og Lanzarote-konvensjonen⁴ (beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk) er uttrykk for en felles konsensus blant de 47 medlemsstatene om å utvide og forbedre menneskerettighetene for alle.

Disse resultatene har møtt sin motbør i terrorangrepene på europeiske byer, som har berørt tusenvis av ofre. Europarådet har reagert med en handlingsplan som skal bevare menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsipper i kampen mot terrorisme, konkret gjennom Action Plan on the Fight Against Violent Extremism and Radicalisation Leading to Terrorism (2015-2017)⁵, vedtatt av ministerkomiteen i mai 2015. Ett av hovedmålene er å forebygge og bekjempe voldelig radikalisering gjennom pedagogiske og sosiale tiltak. Handlingsplanen fremhever betydningen av utdanning og ungdomsarbeid:

Det er behov for tiltak for å forebygge voldelig radikalisering og øke samfunnets kapasitet til å motarbeide alle former for ekstremisme. Formell og uformell undervisning, ungdomsaktiviteter og opplæring av sentrale aktører (inkludert i media, politikk og sosialsektoren) spiller en avgjørende rolle i denne sammenhengen.

Handlingsplanen nevner spesielt behovet for å formidle motnarrativer om feilaktig fremstilling av religion og betydningen av å gjenvinne internett som et sted for samfunnsengasjement og demokratisk medborgerskap:

En bedre forståelse er nødvendig for hvordan sosiale medier og internett brukes som verktøy for radikalisering, og det må legges større innsats både i å forebygge spredning av ekstremistiske synspunkter og rekruttering av terrorister gjennom nye kommunikasjonsnettverk. En viktig del av dette arbeidet vil være å utvikle overbevisende motnarrativer, gjennom grasrotsinitiativer spredt gjennom de samme kommunikasjonsnettverkene.

Handlingsplanen inkluderer å utvide og forbedre Stopp hatprat-kampanjen (2015-2017) ved å tilby:

praktiske verktøy til nasjonale myndigheter som ønsker å undervise pedagoger, ungdoms- og sosialarbeidere og politimyndigheter, og produksjon og bred formidling av kampanjemateriell til barn, unge, foreldre og andre voksne gjennom skoler, universiteter, fritidsklubber og ungdomsorganisasjoner.

Utarbeidelsen av denne håndboken er en del av handlingsplanen. Den er en forlengelse av Europarådets mangeårige oppdrag for ungdomssektoren, som innebærer å levere praktiske verktøy basert på en menneskerettstilnærming for å håndtere alle former for hatprat, intoleranse og diskriminering. Dette arbeidet følger i fotsporene til ungdomskampanjene All Different – All Equal, mot rasisme, antisemittisme, fremmedhat og intoleranse, og på resultatene fra Ungdomsprogrammet for menneskerettighetsundervisning, særlig håndbøkene Compass og Compassito

NYE VERKTØY SOM BYGGER PÅ TIDLIGERE ERFARINGER

Selv om begrepet «motnarrativer» har blitt mer kjent i sammenheng med arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, har narrativer, som tar sikte på å forebygge vold og undertrykkelse, en lang tradisjon på flere fagområder. For eksempel har narrativer som metode vært brukt i sosialt arbeid, psykologi, statsvitenskap, mekling og journalistikk. Fredsforsker Johan Galtung (1996) utarbeidet begrepet «kulturell vold» for å forklare hvordan ethvert aspekt ved en kultur eller forestilling, som historier, sanger eller språk, kan brukes til å legitimere direkte eller strukturell vold, definert som strukturer som forårsaker og opprettholder urettferdighet.

Gjennom historien har undertrykkelse og urettferdighet blitt utfordret ved å appellere til felles idealer om respekt for menneskeverdet, eksempelvis i historien om menneskerettsbevegelser. Narrativer har blitt brukt av mange organisasjoner og sosiale bevegelser som motarbeider negative stereotyper og forestillinger som oppfordrer til eller legitimerer vold. Et eksempel er Anti-Defamation League, grunnlagt i 1913 i USA «for å stoppe ærekrenkelsen av det jødiske folk og sikre en rettferdig og likeverdig behandling av alle». Et annet eksempel er Anne Frank-stiftelsens arbeid i Amsterdam. Det har vært banebrytende i sin bruk av narrativer i undervisningsprogram siden 1957. Anne Franks historie, kjent gjennom «Anne Franks dagbok», har inspirert mange og vært mye brukt som en pedagogisk ressurs. I nyere tid produserte Radicalization Awareness Network i 2016 motnarrativer mot radikaliserings og ekstremisme i form av blant annet videohistorier.

Denne håndboken bygger på disse erfaringene og bidrar i utviklingen av motnarrativer og alternative narrativer. En eksplisitt og sentral dimensjon i tilnærmingen er menneskerettighetsundervisning.

- Hva trenger du å lære for å reagere mot hatprat i din kontekst?
- Hva trenger de unge du jobber med (å lære) for å handle?

1.3 | Å MØTE HATPRAT MED MOTNARRATIVER

HATPRAT BYGGER PÅ FORDOMMER OG NEGATIVE STEREOTYPIER

Fordommer er svært vanskelig å forandre. Fordommens kraft motstår vanligvis realitetsorientering, slik man ser i utallige konspirasjonsteorier. De som benekter at mennesker har vært på månen, kan argumentere med at bilder av Neil Armstrong som gikk på månen, var fabrikkert, siden det ikke er noe bilde av personen som tok bildet. Men fordommer kan ikke bekjempes med fordommer. De må motarbeides eller balanseres av fakta og strategier som inviterer og oppfordrer folk til å se andre sider av samme virkelighet, og forhåpentligvis tolke dem på en annen måte.

NARRATIVER REPRODUSERER FORDOMMER OG STEREOTYPER

Vi antar og tror ofte at narrativer er sanne, spesielt hvis de virker troverdige og kommer fra folk vi stoler på, eller fra personer i politiske, sosiale, økonomiske eller kulturelle posisjoner. Mange synes å kjenne til noen som kjenner noen som møtte noen som jukset for å få velferdsgoder. Selv om statistikk viser at slik juks ikke har betydning for velferdssystemets bærekraft, vil noen fortsette å tro at fattige eller innvandrere er en fare for velferdssystemet.

NARRATIVER HAR MAKT PÅ NETTET

Narrativer former måten vi tenker på og forstår verden. De er naturligvis også utbredt på nettet. Ofte gis narrativer på nettet et nytt liv fordi kommentarer kan postes anonymt, og som regel uten juridiske konsekvenser. De har påvirkningskraft, fordi de kan nå langt og på tvers av flere plattformer og digitale rom. De har makt, fordi de bidrar til å definere hva som oppfattes som normalt og sosialt akseptabelt, for eksempel i form av vitser eller videoer som deles på nettet. Unge er lett påvirkelige på nettet som følge av gruppepress, massiv eksponering og avhengighet av nettet for å være sosiale og kommunisere med andre. Effekten av dette forsterkes hvis de ikke er kritiske og bevisste nettbrukere. Uten motnarrativer kan narrativer på nettet virke troverdige og påvirke unges oppfatning av verden, selv om de virker overdrevne eller kunstige.

Narrativer brukes også til å rettferdiggjøre og oppfordre til vold. Ekstremistisk propaganda bruker narrativer basert på voldelige og ekskluderende ideologier ved å presentere polariserte syn på verden («dem» mot «oss») og spille på følelser som frykt, sinne og avsky. Ekstremister bruker personlige tilnærminger rettet mot unges behov og følelser. Kommunikasjon på nettet tar ofte en direkte og vennlig form, der man skaper en følelse av tilhørighet og å være del av noe større og heroisk. Forskning viser at negative stereotyper og ekstremistiske narrativer bidrar sterkt til å gjøre volden akseptabel og kan utløse voldelig oppførsel. Voldelig oppførsel kan ikke forklares bare ved forekomsten av hatefulle narrativer, men det er en viktig faktor.

NARRATIVER FREMMER MENNESKERETTIGHETER PÅ NETTET

Narrativer som fremmer menneskerettigheter, har også funnet sin plass på nettet. Enkeltpersoner og samfunnsaktivister bruker nettet til å utvikle og spre narrativer om håp og menneskerettigheter. Det finnes flere eksempler på inspirerende frigjørende narrativer i nyere tid, som for eksempel kampanjen HeforShe⁸ om likestilling, og Stopp hatprat-kampanjen som denne håndboken er en del av. I begge tilfeller bruker ungdom narrativer basert på menneskerettigheter og demokratiske verdier for å fremme respekt for forskjeller, frihet og likeverd.

HANDLER DET MEST OM KJÆRLIGHET OG RETTFERDIGHET?

Tiltrekningskraften til hatefulle narrativer er også at de ofte er basert på forestillinger om kjærlighet og rettferdighet: kjærlighet til nasjonen, til familien eller til Gud. Å stå opp mot flertallet og allmektige, selvrettferdige mennesker, enten det er offentlige myndigheter, medier eller intellektuelle eliter, har en appell fordi det føles rettferdig, og rettferdighet handler om å gjøre rett det som tidligere var feil. Historiene og mytene om Robin Hood, Aladdin og Zorro representerer mot, rettferdighet og beskyttelse av de undertrykte mot de mektige og mot majoriteten. Hatefulle narrativer griper tak i disse følelsene og forestillingene: behovet for å beskytte «våre» kvinner fra invaderende utlendinger, for å forsvare «våre» tradisjoner mot kulturell globalisering eller å søke rettferdighet for de uskyldige ofrene for et droneangrep.

Tørsten etter kjærlighet og rettferdighet kan møtes med lignende historier om kjærlighet og rettferdighet, som ikke involverer hat og vold. De vil ikke nødvendigvis appellere til de samme personene, men de er likevel avgjørende for å formidle alternative syn på livet og verden.

1.4 | HÅNDBOKENS MÅL

Denne håndboken støtter målene for Europarådets ungdomspolitik: Å gi unge mennesker like muligheter og erfaringer som gjør dem i stand til å utvikle kunnskap, ferdigheter og kompetanse til å ta full del i alle samfunnsaspekter, inkludert muligheten for opplæring i demokratisk medborgerskap og menneskerettigheter. Håndboken har derfor som mål at unge mennesker og de som jobber med dem, selv har styringen på hvordan det skal handles.

Håndboken utfyller Bookmarks som en ressurs for å forebygge hatprat gjennom menneskerettighetslæring, og har til hensikt å bidra til det overordnede målet for Stopp hatprat-kampanjen, der nasjonale og europeiske partnere skal mobiliseres for å forhindre og motvirke hatprat og intoleranse, på nettet og utenfor.

I denne sammenhengen er hovedmålet med håndboken å styrke håndteringen av hatprat, ved å motsi, nøytralisere og forebygge hatprat og ta tilbake det digitale rommet med positive narrativer og eksempler på sivilt mot. Dette generelle målet kan også uttrykkes i følgende konkrete mål:

- Å forbedre og styrke tiltak mot hatprat ved hjelp av motnarrativer og alternative narrativer som et verktøy
- Å ta tilbake digitale rom med alternative menneskerettsbaserte narrativer
- Å bevisstgjøre om narrativers rolle, både i å bidra til hatprat og i å styrke menneskerettsinitiativ på nettet
- Å dele god praksis med bruk av motnarrativer og alternative narrativer, spesielt fra europeiske kontekster, der tilnærmingen er menneskerettighetsundervisning og deltakelse fra unge

Denne håndboken tilbyr ikke ferdiglagde motnarrativer og alternative narrativer til hatprat av åpenbare grunner: hatprat på nettet kommer i mange former, og motsvar må tilpasses en rekke faktorer, som tekst, kontekst og selvfølgelig språket. Dette ville ikke bare være umulig i praksis, men også uønsket: menneskeretts- og kampanjeaktivister må ha autonomi og selvtilitt til å utvikle sine egne motnarrativer, og ikke bare reprodusere andres – selv om de er fra Europarådet.

1.5 | HÅNDBOKENS MÅLGRUPPE

Denne håndboken er primært beregnet for unge aktivister og deltakere i Stopp hatprat-kampanjen, men også for enhver ung aktivist og pedagog som allerede jobber for å fremme menneskerettighetene eller er motivert til å gjøre det.

UNGDOM FOR MENNESKERETTIGHETER PÅ NETTET

Ungdom er særlig berørt av hatprat, spesielt hatprat på nettet, som følge av den viktige rollen internett og sosiale medier spiller i livet til de såkalt «digitale innfødte». Men det faktum at de vet hvordan de skal bruke digitale verktøy, betyr ikke at de vet hvordan man skal beskytte seg mot risiko på nettet og hvordan man gjenkjenner og svarer på manipulasjon og propaganda. Ungdomstiden er en viktig fase for å utvikle egen identitet og livsferdigheter, inkludert digitale ferdigheter. Samtidig har ungdom muligheter til å lære av utfordrende erfaringer dersom de har god støtte. Dette kan hjelpe dem å vokse som individer og samfunnsborgere. De kan dele sine nye erfaringer med jevnaldrende, og lede nyskapende tiltak med entusiasme, kreativitet og mot.

Pedagoger og ungdomsarbeidere spiller en sentral rolle i å støtte ungdoms læringsopplevelser. Pedagoger forstås her i bred forstand, det vil si de som er involvert i formell undervisning, ikke-formell undervisning og/eller uformell undervisning. Pedagoger oppfattes ofte som lærere som arbeider i det formelle utdanningssystemet, og i mindre grad i ikke-formell undervisning som ungdomsarbeidere i fritidsklubber eller ungdomsorganisasjoner. Her anses menneskerettsaktivister og -kampanjer også som viktige aktører i undervisning, selv om arbeidet deres kanskje ikke er en del av formell eller sertifisert utdanning, men for det meste består av ikke-formelle og uformelle undervisningsaktiviteter.

De direkte mottakerne av denne håndboken bør være unge aktivister og pedagoger som allerede jobber i kampanjen, samt pedagoger, menneskerettsaktivister og ungdomsarbeidere som arbeider med unge i menneskerettighetsundervisning eller med interesse for det. Ungdom antas å være de viktigste hovedpersonene og lederne av pedagogiske aktiviteter, ettersom de pleier å kjenne best til ungdoms virkelighet og språk i ulike kontekster. Unge aktivister driver, mer eller mindre bevisst, med ung til ung-opplæring. Håndboken er med andre ord beregnet for pedagoger, forstått som de som arbeider i alle opplæringssituasjoner:

PEDAGOGER

Ikke-formell undervisning

Pedagoger som arbeider i ikke-formelle undervisningssituasjoner kan støtte Stopp hatprat-kampanjen eller utvikle nye kampanjer for menneskerettighetsundervisning ved bruk av motnarrativer som verktøy. Ungdomsorganisasjoner, fritidsklubber og -aktiviteter, studentforeninger og uformelle nettverksgrupper kan alle utvikle tiltak for å nå ut til unge i sine nærmiljøer. Disse gruppene og organisasjonene er viktige arenaer for ungdoms sosialisering og demokratisk medborgerskap. Ikke-formelle undervisningsmetoder understreker betydningen av erfaringsbasert læring og læringsorienterte tilnærminger hvor unge mennesker kan utforske og lære i trygge rammer.

Formell undervisning

Pedagoger som arbeider i skoler, yrkesopplæring og høyere utdanningsinstitusjoner kan også dra nytte av denne ressursen. Den bidrar til opplæring i demokratisk medborgerskap og menneskerettigheter innenfor rammen av Europarådets pakt for menneskerettighetsundervisning og opplæring til demokratisk medborgerskap.⁹ Den er også basert på og fremmer flere av kompetansene for demokratisk kultur.¹⁰ Pedagogenes rolle er sentral fordi de ofte er de første som oppdager hatprat som påvirker elevene. Denne håndboken kan bidra til bestemte fagfelt innenfor læreplanen for samfunnsfag, som historie, (globalt) medborgerskap og demokratiopplæring. Spesielle tverrfaglige prosjekter eller utenomfaglige aktiviteter kan bestå i å utvikle en motnarrativ-kampanje om et tema som angår elevene, og engasjere hele skolemiljøet.

I høyere utdanning kan håndboken være av særlig interesse for studenter innen sosialt arbeid, lærerutdanning, journalistikk, mediestudier, kunst/film/teater, sosiologi og statsvitenskap, konflikt- og fredsstudier, kjønnsstudier og globale studier.s.

Uformell undervisning

Menneskerettsaktivister, sosialarbeidere, journalister, administratorer for sosiale medier, lokale myndigheter og politiske beslutningstakere kan integrere narrativer og menneskerettsperspektiver i sitt arbeid og i offentlige opplysningskampanjer. Makten som ligger i uformelle undervisningskanaler ser man godt gjennom den effekten media og underholdning har på unge mennesker, og bør aldri undervurderes. Videre er offentlige rom også undervisningsområder. Kunstneriske utstillinger i parker, veggmalier i offentlige rom, museer og andre kulturelle aktiviteter er former for uformell undervisning, og har vist seg å være viktige kanaler for samfunnsopplysning.

Håndboken bygger på erfaringer og tradisjoner fra ungdomsarbeid og menneskerettighetsundervisning i europeisk sammenheng, og henviser til konkrete utfordringer, eksempler og praksis i hele Europa. Det er imidlertid umulig å favne mangfoldet av ungdomsarbeid og menneskerettighetsundervisning i en enkelt bok.

I en globalisert verden og innenfor rammen av en kampanje som er aktiv på fire kontinenter, bruker håndboken også erfaringer utenfor Europa, fordi narrativer og motnarrativer til hatprat på nettet ikke utelukkende skjer i Europarådets medlemsstater. Håpet er at håndboken lett (og med en kritisk tilnærming) kan tilpasses bruk i mange forskjellige sammenhenger, og berikes gjennom kontinuerlig dialog.

1.6 | UNDERVISNINGSPERSPEKTIV

Stopp hatprat-kampanjen er en ungdomskampanje for menneskerettigheter, ledet og støttet av prinsippene om menneskerettighetsundervisning. Denne håndboken tar eksplisitt utgangspunkt i menneskerettighetsundervisning, og er ment for øvelser med og for unge. Fra Compass, håndboken for menneskerettighetsundervisning med ungdom¹¹, kan vi oppsummere følgende hovedmål for menneskerettighetsundervisning:

LÆRE OM MENNESKERETTIGHETER

Det er viktig å ha kunnskap om menneskerettigheter, hva de er, og hvordan de sikres og beskyttes gjennom nasjonale og internasjonale menneskerettighetsavtaler. I forbindelse med hatprat er det viktig å vite hvilke og hvordan menneskerettigheter blir krenket eller brutt, og hvilke relevante nasjonale og internasjonale rettslige avtaler som gjelder.

LÆRE GJENNOM MENNESKERETTIGHETER

Måten pedagogiske øvelser organiseres og tilrettelegges må være i samsvar med menneskerettighetsverdier som deltakelse, ytringsfrihet og respekt for mangfold, og støtte utøvelsen av menneskerettigheter i undervisning. Læringsprosessen er like viktig som innholdet. Menneskerettsverdier må internaliseres og oppleves gjennom en bevisstgjørende og frigjørende prosess. Denne prosessen kan være individets selvreflekterende prosess, eller en gruppes reflekterende og handlingsorienterte prosess basert på ideen om «praxis», et begrep utviklet av den brasilianske pedagogen Paulo Freire.¹² Dette betyr at det bør være et nært samspill mellom refleksjon og handling. Refleksjon fører til handling, og handling må reflekteres over.

LÆRE FOR MENNESKERETTIGHETER

Læring må være handlingsorientert. Menneskerettighetsundervisning må støtte elevene i å inkludere menneskerettigheter i deres egne liv, og i å handle, det vil si å fremme og forsvare menneskerettighetene, inkludert menneskerettigheter på nettet. Å engasjere seg i handling mot hatprat kan utgjøre en verdifull mulighet for en persons utvikling, og bidra til å fremme rettigheter for en hel gruppe eller samfunn.

Tilnærmingen i denne håndboken bygger på Europarådets pakt for menneskerettighetsundervisning og opplæring til demokratisk medborgerskap, som understreker behovet for å utstyre elever med kunnskap og ferdigheter for å fremme sosial samhörighet, verdsette mangfold og likeverd, og håndtere konflikter på en ikke-voldelig måte med respekt for hverandres rettigheter. Dette inkluderer mediekompetanse og internettferdigheter basert på respekt for ulike meninger og menneskerettighetsprinsipper, både på nettet og utenfor.

1.7 | OM STOPP HATPRAT-KAMPANJEN

Europarådets sentrale oppdrag er å fremme demokrati, menneskerettigheter og rettsstatsprinsipper. Hatprat undergraver dette oppdraget. Hatprat er en trussel mot demokrati og sosial samhörighet. I tillegg til at Den europeiske menneskerettsdomstol sanksjonerer tilfeller av hatprat som bryter mot Europakonvensjonen om menneskerettigheter, jobber Europarådet for å bidra til trygghet på nettet, håndtere diskriminering og fremme kompetanse i demokratisk medborgerskap gjennom ulike institusjoner og programmer. Læringsressurser som Compass og Bookmarks, programmene til de europeiske ungdomssentrene i Budapest og Strasbourg, og aktivitetene som støttes av The European Youth Foundation, gir en rekke eksempler på disse mangeårige tiltakene med ungdomsarbeid og menneskerettighetsundervisning. Kampanjer som den tidligere All Equal – All Different og den nåværende Stopp hatprat-kampanjen spiller en viktig rolle i å bygge partnerskap og støtte aktører i medlemsstatene for å opprettholde og fremme verdier for menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap. De er også viktige eksempler på Europarådets oppdrag om å bekjempe alle former for diskriminering og intoleranse gjennom en modell for menneskerettighetsundervisning.

Stopp hatprat-kampanjen står for likhet, verdighet, menneskerettigheter og mangfold. Det er et prosjekt mot hat, rasisme og diskriminering slik det kommer til uttrykk på nettet.

Kampanjen er også en hyllest til ungdomsdeltakelse og -ledelse. Den ble opprettet på bakgrunn av et forslag fra ungdomsrepresentanter i The Advisory Council on Youth, og ble godkjent av Fellesrådet for ungdom (JCY), som samler medlemmer av The Advisory Council on Youth og regjeringsoppnevnte ungdomsekspertene fra Den europeiske styringskomitéen for ungdom (CDEJ).

STRATEGISKE ASPEKTER VED KAMPANJEN

Kampanjen handler ikke om å begrense ytringsfriheten på nettet. Den handler heller ikke om å være mot hat, eller om at alle skal være hyggelig mot hverandre. Kampanjen er mot uttrykk for hatprat på nettet i alle sine former, inkludert de som påvirker ungdom mest, som nettmobbing og netthat. Kampanjen er basert på menneskerettighetsundervisning, ungdomsdeltakelse og mediekompetanse. Den tar sikte på å redusere hatprat, bekjempe rasisme og diskriminering på nettet og bidra til forebygging og bekjempelse av alle former for voldelig ekstremisme.

KAMPANJENS MÅL

Kampanjen responderer på og bekjemper hatprat ved å mobilisere unge som aktører og formidlere av en kultur som fremmer menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap, både på nettet og utenfor.

- Å støtte aktiviteter innenfor menneskerettighetsundervisning med sikte på å handle mot hatprat og faren den utgjør for demokrati og unges trivsel
- Å utvikle og formidle verktøy og mekanismer for rapportering av hatprat, særlig på nettet, inkludert gjennom eksisterende mekanismer på nasjonalt nivå
- Å mobilisere nasjonale og europeiske partnere for å forebygge og motvirke hatprat og intoleranse på nettet og utenfor
- Å fremme medieferdigheter og digitalt medborgerskap og støtte ungdoms deltakelse i styringen av internett.

NASJONALE KAMPANJER

Kampanjen er initiert og ledet av Europarådet, men den bygger på nasjonale kampanjer som er gjennomført i medlemsland. Nasjonale myndigheter ble invitert til å opprette nasjonale kampanjekomiteer som driver sine egne nasjonale kampanjeplattformer og digitale plattformer på nasjonale språk. Eksempler på praksis for nasjonale kampanjer finnes på www.coe.int/youthcampaign.

KAMPANJEVERKTØY PÅ NETTET

Nettplattform – www.nohatespeechmovement.org

Dette er en nettplattform for alle som er interessert i å delta i Stopp hatprat-kampanjen. Den inneholder personlige historier gjennom selvlagde videoer, bilder og andre visuelle uttrykk. Unge aktivist-moderatorer jobber med siden for å sørge for at den kommuniserer trygghet og respekt.

Hate Speech Watch – www.nohatespeechmovement.org/hsw

Dette er en nettbasert database der man sporer opp, deler og diskuterer hatprat på internett. Gjennom siden er det mulig å lenke til hatefullt innhold på nettet. Moderatorer overvåker og tilrettelegger nettstedet, og velger ut fokustema hver måned basert på hva nettsamfunnet er opptatt av. Spesielle «handlingstiltak»-funksjoner er også tilgjengelige hvis det hatefulle innholdet krever ytterligere handling.

Kampanjekoordinasjonsside – www.coe.int/youthcampaign

Dette nettstedet tilbyr kampanjemateriell, ressurser og informasjon om de nasjonale kampanjene, europeiske partnere og et sammendrag av Europarådets arbeid mot hatprat.

1.8 | HÅNDBOKENS STRUKTUR

Håndboken er delt inn i syv kapitler. Kapittel 2 og 3 definerer og forklarer hatprat, spesielt når det spres på nettet. Kapittel 4 og 5 introduserer begrepet narrativer, og definerer motnarrativer og alternative narrativer. Kapittel 6 og 7 er mer handlingsorienterte og tilbyr trinnvis veiledning for å utforme motnarrativer og alternative narrativer i bekjempelsen av hatprat ved å tilby tips, eksempler og praktiske verktøy.

Håndboken presenterer en fiktiv historie om en gruppe ungdommer som bestemmer seg for å utvikle en motnarrativ-kampanje. Historien er basert på ekte tilfeller av opplevelser med og håndtering av hatprat. Den følger teksten til hvert kapittel som på en reise. Dette er deres oppdagelse, utforskning, mestringsopplevelse og handling. Det er selvfølgelig ikke meningen at dette er den eneste måten å håndtere hatprat og hatefulle narrativer. Eksempelene som brukes i denne håndboken, bør ikke kopieres ukritisk. Hver leser og aktivist skal utforme sin egen reise og plan med ungdommene de jobber med, og tilpasse redskapene til sine kontekster.

Historien starter med Oli. Hun er en 18 år gammel jente som opplever hatprat. Hun søker ivrig etter svar for å forstå hva hatprat er, og hva hun kan gjøre med det. Vennen hennes Ale er den første som får høre om det. Han er en gutt som har opplevd hatprat tidligere, og har

gått gjennom en bevisstgjøringsprosess som har gjort ham til en nettaktivist. De to starter en gruppe som bestemmer seg for å handle. Gjennom møter med forskjellige mennesker utforsker de narrativene ved å gå inn i meldingene de mottok. Sammen finner de ulike måter å utvikle et motnarrativ, og overvinne de mange utfordringene de står overfor. De bruker ressursene som er tilgjengelige for dem, men viktigst av alt, deres egen motivasjon og mot!

Jeg heter Oli. Jeg fikk e-poster der det sto ting som: «Pakk sakene dine og dra hjem». Selv vennene mine vitser om oss på nettet. Jeg er redd, men jeg vil gjøre noe med det i tillegg til å rapportere det. Vil du bli med meg på reisen min?

OVERSIKT OVER KAPITLER

Kapittel 2: Hatprat

Dette kapittelet definerer hatprat ut fra menneskerettslovgivningen, det vil si slik den er definert i nasjonale og internasjonale avtaler. Det foreslår også redskap for samfunnsanalyse av hatprat.

Kapittel 3: Hatprat på nettet og i sosiale medier

Kapittel 3 forklarer hvordan hatprat foregår og brer om seg på nettet, spesielt i sosiale medier, og hvordan sosiale medieplattformer definerer og regulerer hatprat. Sosiale medier er ikke bare digitale samhandlingsrom, de spiller en rolle i å tilrettelegge for eller begrense hatprat. Dette kapittelet forklarer hvorfor internettferdigheter er nødvendige, og hvordan man bruker sosiale medier når man utvikler narrativer og alternative narrativer til hatprat.

Kapittel 4: Narrativer

Kapittel 4 definerer begrepet narrativ og rollen det kan spille i å fremme eller begrense hatprat. Kapittelet gir noen praktiske redskap for å analysere og dekonstruere sosiale og politiske narrativer, og bruker dem på to eksempler, det fremmedfiendtlige narrativet «De stjeler jobbene våre», og den inkluderende fortellingen om Barack Obamas valgkampanje «Yes We Can».

Kapittel 5: Motnarrativer og alternative narrativer

Kapittel 5 definerer motnarrativer og alternative narrativer som handlingsstrategier. Det skiller mellom kort- og langsiktige strategier, og plasserer motnarrativer og alternative narrativer i en kontekst med andre typer tiltak: menneskerettighetsundervisning, politisk påvirkning, ungdomsarbeid og rettslige tiltak.

Kapittel 6: Forberedelse til handling

Kapittel 6 inneholder refleksjoner og redskap for å forberede seg til handling. Handling i polariserte situasjoner er utfordrende og sensitivt på mange måter, spesielt når det gjelder ungdom. Derfor er god forberedelse avgjørende.

Kapittel 7: Gjør det selv trinn for trinn

Kapittel 7 inneholder en trinnvis veiledning for å utvikle en kampanje med motnarrativer eller alternative narrativer. Det foreslår fire faser: analyse, utforming, gjennomføring og evaluering, og ulike trinn i hver fase. Det inneholder en rekke redskap og tips med illustrerende eksempler.

Vedlegg

Vedleggene inneholder en rekke ekstra, men viktige verktøy: en oversikt over ofte stilte spørsmål, en oppsummering av Verdenserklæringen om menneskerettigheter, et sammendrag av Europakonvensjonen om menneskerettigheter, et eksempel på et opplegg for en workshop, en liste over annoterte ressurser og en ordliste.

IKONER I TEKSTEN

NØKKELBUDSKAP

Håndboken gir innsikt i emnet fra teori og praksis. Dette ikonet angir et nøkkelbegrep, poeng eller budskap.

SPØRSMÅL TIL REFLEKSJON

Disse spørsmålene har til formål å skape refleksjon over hva ideene i håndboken innebærer i ulike personlige, pedagogiske eller aktivistiske sammenhenger.

VERKTØY

Konkrete redskap for analyse og handling.

TIPS

Nyttige tips og innspill fra praksis og forskning om emnet.

EKSEMPEL

Hovedpoeng presenteres med konkrete eksempler. Dette ikonet angir en kort beskrivelse av eksemplet

EKSEMPLER FRA STOPP HATPRAT-KAMPANJEN

Håndboken illustrerer forslagene til handling med korte beskrivelser av relevante, konkrete og nyere eksempler på aktiviteter som drives av kampanjen(e).

KARAKTERENE I HÅNDBOKENS FIKTIVE HISTORIE

Hovedpersonene er en gruppe ungdommer som bestemmer seg for å starte en kampanje med motnarrativer i videregående skole, støttet av lærerne og en ungdomsarbeider. Tegninger av dem brukes gjennom hele håndboken sammen med en kort fortelling om kampanjen deres, basert på ekte eksempler med unge som har opplevd hatprat og bestemt seg for å handle.

OPPSUMMERING AV KAPITTELET I FEM PUNKTER

- Denne håndboken inneholder veiledning og praktiske redskap for å utvikle motnarrativer og alternative narrativer mot hatprat for pedagoger, aktivister og ungdomsarbeidere som ønsker å engasjere seg i dette arbeidet.
- Narrativer formidles både på nettet og i offentligheten forøvrig, og har makt til å utfordre negative stereotyper og fremme menneskerettigheter.
- Håndboken svarer på behovene som er identifisert av kampanjedeltakere og i oppfordringen til handling som uttrykt i handlingsplanen fra Europarådets ministerkomité, «The fight against violent extremism and radicalisation leading to terrorism» CM (2015) 74.
- Håndboken foreslår å utvikle motnarrativer og alternative narrativer fra et eksplisitt utgangspunkt i menneskerettighetsundervisning, og bygger på Europarådets ungdomstiltak og oppdrag om menneskerettighetsundervisning og opplæring til medborgerskap.
- Handling er nødvendig! Du kan utvikle en kampanje med motnarrativer og alternative narrativer!

SLUTTNOTER

- ¹ Mer informasjon om hatprat på nettet, internettferdigheter og medborgerskap på nettet kan finnes i Gomes, R. (ed.) (2013), Bookmarks: A Manual for Combating Hate Speech Online through Human Rights Education, Council of Europe, Strasbourg, tilgjengelig på www.coe.int/youthcampaign, besøkt 20. mai 2016
- ² Meme tilpasset fra «The Sociological Cinema», tilgjengelig på <https://es.pinterest.com/pin/4433299603272919/>, besøkt 16. februar 2017
- ³ Council of Europe's Convention on Preventing and Combatting Violence Against Women and Domestic Violence, også kjent som «The Istanbul Convention», tilgjengelig på www.coe.int/en/web/istanbul-convention/home, besøkt 1. desember 2016.
- ⁴ Council of Europe's Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, also known as the "Lanzarote Convention", tilgjengelig på www.coe.int/en/web/children/lanzarote-convention, besøkt 1. desember 2016
- ⁵ Council of Europe's Council of Ministers CM/Rec (2015)74 of 19 May 2015, tilgjengelig på www.coe.int/t/DG4/STANDARDSETTING/PRISONS/PCCP%20documents%202015/CM%20Action%20Plan.pdf, besøkt 2. august 2016.
- ⁶ Radicalisation Awareness Network Centre of Excellence (RAN), tilgjengelig på http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/index_en.htm, besøkt 1. desember 2016.
- ⁷ Videoer kan finnes under: "Fight against Terrorism and Radicalisation", tilgjengelig på http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/multimedia/videos/index_en.htm#08012624906b251f/c_ og på Facebook-siden www.facebook.com/RadicalisationAwarenessNetwork/, besøkt 1. desember 2016.
- ⁸ HeForShe Campaign, tilgjengelig på www.heforshe.org/en, besøkt 21. november 2016.
- ⁹ Council of Europe Recommendation CM/Rec(2010)7 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education, tilgjengelig på www.coe.int/en/web/edc/charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education, besøkt 27. august 2016.
- ¹⁰ Council of Europe (2016), Competences for Democratic Culture – Living Together in Democratic Culturally Diverse Societies, Council of Europe, Strasbourg.
- ¹¹ Gomes, R.(ed.) (2012), Compass: Manual for Human Rights Education with Young People Council of Europe, Council of Europe, Strasbourg, tilgjengelig på www.coe.int/t/dg4/eycb/Source/Compass_2012_FINAL.pdf, besøkt 22. juni 2016.
- ¹² Mer informasjon om Paulo Freires arbeid og konseptet bak «praxis» er tilgjengelig på www.freire.org/paulo-freire/concepts-used-by-paulo-freire, besøkt 7. september 2016.

Oli blir utsatt for hatprat og forteller en venn

Jeg fikk flere e-poster. «Pakk tingene dine og reis!» «Din dr*&\$! Dette er vårt land!» «Dra din vei, ellers...» Selv vennene mine vitser om folk fra Rolonia på skolens Facebook-grupper. Jeg er redd! Hva er dette?

Det er ingen spøk! Slike kommentarer sprer og rettferdiggjør hat, i ditt tilfelle basert på hvor du kommer fra. Det kalles hatprat.

HATPRAT

Dette kapittelet definerer hatprat, forklarer hvordan begrepet har utviklet seg og gir noen verktøy for å analysere det både juridisk, slik det er definert og regulert av lover, og som en form for vold som foregår mellom mennesker og grupper. De fiktive historiene om Oli og Ale viser typiske eksempler på hatprat. I tillegg presenteres to eksempler på hatprat i en europeisk kontekst.

2.1 | Å DEFINERE HATPRAT

Hatprat er vanligvis definert som verbale uttrykk som er diskriminerende overfor mennesker eller grupper på bakgrunn av egenskaper som etnisitet, opprinnelse og kulturell bakgrunn, nasjonalitet, religion, kjønn, seksuell legning eller funksjonshemming. Samtidig kan hatprat også inneholde ikke-verbale uttrykk som i bilder, videoer og andre uttrykksformer på eller utenfor nettet, slik det er inkludert i Europarådets definisjon, og i rettsavgjørelser fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol.¹

Hatprat, som definert av Ministerkomiteen i Europarådet, dekker alle uttrykksformer som sprer, oppfordrer til, promoterer eller rettferdiggjør rasehat, xenofobi, antisemittisme eller andre former for hat basert på intoleranse, inkludert: intoleranse uttrykt gjennom aggressiv nasjonalisme, etnosentrisme, diskriminering og fiendtlighet mot minoriteter, innvandrere og personer med innvandrerbakgrunn. (Committee of Ministers Recommendation CM/Rec (1997) 20)²

For Stopp hatprat-kampanjen er det hensiktsmessig å inkludere andre former for diskriminering og fordommer som antisiganisme, kristenhat, islamofobi, kvinnehat, sexisme og diskriminering på bakgrunn av seksuell orientering og kjønnsidentitet, som alle faller klart innenfor rammen av hatprat.

Hatprat er et brudd på menneskerettighetene, som er lovregulert i de fleste land basert på internasjonale menneskerettstraktater. For eksempel er de fleste land i verden (168) part i den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (ICCPR) som sier at «enhver form for fremme av nasjonalhat, rasehat eller religiøst hat som innebærer tilskyndelse til diskriminering, fiendskap eller vold skal være forbudt ved lov», og konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering (ICERD), som forbyr alle uttrykk for rasisme (177 land).

OLI BLIR UTSATT FOR HATPRAT

Oli mottar e-post fra anonyme avsendere som kjenner e-postadressen hennes, og «vitser» laget av vennene hennes på nettet, på en sosial medieplattform hun er del av. De ville nok ikke våget å si de samme tingene ansikt til ansikt. Hun opplever hatprat basert på familiens opprinnelse. Olis foreldre migrerte fra Rolonia til Marcadia på søken etter en bedre økonomisk fremtid. Hun føler seg redd, forvirret og skuffet. Folk hun regnet som venner, kommer med diskriminerende kommentarer i form av vitser. Hun føler seg såret.

OPPRINNELSEN TIL OG UTFORDRINGENE VED DEN JURIDISKE DEFINISJONEN AV HATPRAT

Opprinnelsen til behovet for å begrense frihet finnes i skadeprinsippet. Man kan rettferdiggjøre å begrense frihet dersom en ytring eller en handling skader andre. I 1859 argumenterte den engelske filosofen John Stuart Mill i sin tekst Om friheten at «Det eneste formål for å rettmessig utøve makt over en borger i et sivilisert samfunn, mot vedkommende sin vilje, er å hindre skade på andre». Dette prinsippet har påvirket den juridiske definisjonen av hatprat og begrunnelsen for å begrense ytringsfriheten når ytringen fremmer diskriminering og vold mot andre.³

Definisjonen på hva som utgjør hatprat, og mot hvilke grupperinger det skal brukes, har vært problematisk, og lovgivningen varierer i ulike land. Å definere og kategorisere hatprat avhenger av innholdet og tonen i ytringen, hensikten til avsenderen, konteksten, hvem som utsettes for ytringen og virkningen på den utsatte personen eller gruppen.⁴ En UNESCO-rapport fra 2015 om hatprat på nettet anerkjenner disse utfordringene,⁵ og peker på utfordringene ved å håndheve definisjoner i praksis når grensene ofte er

uskarpe. Derfor er det viktig å ta høyde for debatten om legitimiteten og de juridiske mulighetene til å begrense ytringsfriheten når man forbereder og utformer strategier mot hatprat. Det er viktig å definere og bekjempe hatprat som en menneskerettskrenkelse med juridiske termer, selv om det er utfordrende. Hatprat kan rapporteres og sanksjoneres avhengig av eksisterende lovgivning. Samtidig må hatprat forstås som et bekymringsfullt sosialt fenomen som undergraver grunnlaget for demokratiske samfunn, for eksempel respekten for mangfold. De bakenforliggende årsakene til hatprat må håndteres, ellers oppnår man bare å begrense «symptomene».

ÅRSAKER TIL HATPRAT

De bakenforliggende årsakene til hatprat slik de defineres i Bookmarks, er: «drevet av negative stereotypier som anser noen grupper eller enkeltpersoner som mindreverdige, annerledes og mindre verdig respekt».⁶ Derfor er det nødvendig med en bredere tilnærming til hatprat, som også håndterer årsaker. Pedagogiske øvelser spiller en viktig rolle i å undergrave negative stereotypier og fordommer som gir næring til hatprat.

Men hvorfor oppstår negative stereotypier? Dette er et stort spørsmål blant både aktivister og samfunnsvitere. Noen forskere⁷ har utforsket hvordan grupper har diskriminert andre gjennom historien, og hvordan denne diskrimineringen var en del av undertrykkende systemer. Studier har undersøkt blant annet klasseforskjeller, kjønnsrelasjoner og kolonialisme. I denne historiske prosessen ble det utviklet forestillinger om at en gruppe var overlegen/underlegen andre, og det ble etablert systemer for å rettferdiggjøre og opprettholde disse ujevnbyrdige sosiale strukturene, for eksempel ved å begrense tilgangen til utdanning basert på forestillinger om at enkelte grupper er biologisk mindre kapable.

Andre forskere har påpekt at menneskelig atferd styres av behov for sikkerhet, identitet og frihet.⁸ Når mennesker opplever en trussel og tror at behovet deres kanskje ikke blir oppfylt, reagerer de. Det gjør de ved å danne grupper for å sikre beskyttelse og realisering av disse behovene. Narrativer brukes til å utvikle en gruppes identitet, og inneholder enkle forklaringer på hvorfor gruppen har behov for beskyttelse. Forestillinger om «oss» versus «dem» styrker gruppens identitet og legitimitet. Dette er grunnen til at hatprat ikke alltid bruker nedsettende eller eksplisitt hatefulle formuleringer, men gir uttrykk for kjærlighet, for eksempel «kjærligheten til vårt land», «renheten i vårt land» eller «sannheten i troen vår».

HAT TILHØRER IKKE NOEN BESTEMTE GRUPPER

Historisk og sosial analyse bidrar til å forklare hvorfor diskriminering oppsto, men forklarer bare delvis hvorfor hatprat fortsetter å rettes mot noen grupper og ikke andre. Det kan være farlig å utpeke noen grupper som hatefulle og andre som mål for hatprat. Som forsker Sara Ahmed anfører: hat tilhører ikke noen bestemte grupper, men gjennom å sirkulere skaper hat tilknytning. Ahmed bruker begrepet «følelsesøkonomier» (affective economies) for å påpeke at følelser, spesielt hat, ikke tilhører noen bestemt gruppe⁹. Folk har følelser, og føler seg for eksempel sinte eller glade. Men følelser eies ikke som en statisk eiendom, for eksempel et hus, men som en form for kapital. Slik kapital beveger seg, kan følelser også bevege seg mellom mennesker, og deling av følelser skaper tilknytning. Følelser kan betraktes som en slags økonomi: de beveger seg fra person til person og også mellom grupper, og påvirker hvem de er og hva de gjør. Det kan konkluderes med at det ikke er noe iboende hatefullt i mennesker. Hat vises i relasjoner mellom mennesker og grupper i historiske prosesser med maktkamp gruppene går gjennom.

Hatprat må forstås både slik det er definert i juridiske termer, og som et sosialt fenomen i en kontekst preget av ulike makt- og sosiale forhold, der stereotypier, følelser og narrativer spiller en viktig rolle.

HVA BETYR DETTE I OLIS TILFELLE?

I Olis tilfelle kunne hun anmeldt det, siden det er en lov i Marcadia som regulerer hatprat. Samtidig er hun forvirret over bakgrunnen for disse kommentarene, og hun tenker over innholdet i dem, hvorfor dette skjer nå, og hvem de kommer fra. Hun mistenker at de kommer fra klassekameratene hennes. Hvordan fant de ut e-postadressen hennes? Olis foreldre migrerte til Marcadia på søken etter en bedre økonomisk fremtid. Olis far ble tilbudt en jobb i næringsmiddelindustrien. Det er mange negative stereotypier om folk fra Rolonia, for eksempel at de er late og lever på trygd. Nylig har den økonomiske situasjonen i Marcadia forverret seg, og det er høy arbeidsledighet blant unge mennesker. Noen politikere har spilt på denne usikkerheten ved å bruke et narrativ som fremstiller innvandring som årsaken til sosiale problemer. De foreslår en endring i innvandringsloven. Folk fra Rolonia føler seg uvelkomne og maktesløse. Oli innser at det ikke handler om henne som person, men at hun er assosiert med en gruppe som fremstilles som fremmed og truende.

- Hva er din forståelse av hatprat?
- Hva sier lovgivningen i Norge om hatprat?
- Hvilke negative stereotypier har du støtt på i hatprat?
- Hva sier disse stereotypiene om samfunns- og maktforhold i din kontekst?

2.2 | KATEGORIER FOR SAMFUNNSANALYSE AV HATPRAT

Hatprat skjer i en kontekst av skjeve samfunns- og maktforhold som ikke er lett å identifisere. For å kunne identifisere ekskluderende handlinger som reproducerer skjeve maktforhold, kan enkelte begreper være nyttige: privilegier, interseksjonalitet og normativitet.

Hatprat kan forstås som uttrykk for skjeve samfunns- og maktforhold, og som en mekanisme for å reproducere dem. Ulikhet reproduces på subtile måter, for eksempel gjennom systemer som gir forskjellig tilgang til muligheter og ressurser til ulike grupper, gir privilegier til noen og marginaliserer andre.

PRIVILEGIER

Privilegier er fordeler som gis systematisk til medlemmer av bestemte samfunnsgrupper eller mennesker som regnes som medlemmer av disse gruppene, selv om de ikke identifiserer seg med dette medlemskapet.¹⁰ Det mest illustrerende og forenklede eksempelet er den samfunnsgruppen mennesker som regnes som menn, som har uforholdsmessig lettere tilgang til samfunnsressurser og maktposisjoner i forhold til andre grupper, for eksempel kvinner.¹¹

INTERSEKSJONALITET

De færreste er enten bare privilegert eller marginalisert. Det er viktig å understreke at en person ikke tilhører bare én samfunnsgruppe, men har flere identitetstilhørigheter samtidig. For eksempel kan en homofil svart mannlig medisinstudent føle at han tilhører flere ulike samfunnsgrupper samtidig: menn, «svart» eller afrikansk kultur, LHBT-miljøet, universitetsstudenter i sitt eget land, medisinstudenter over hele verden, og så videre. Med flere og kryssende identiteter må privilegier forstås i lys av interseksjonalitet. Dette betyr at en person alltid befinner seg i krysningspunktet mellom flere identiteter. Man tilhører flere

samfunnsgrupper på samme tid. For eksempel kan det å være mann innebære noen fordeler, mens som homofil har man dem kanskje ikke. Fordelene våre er definert i forhold til andres. For eksempel er én gruppe privilegerte, hvite mennesker, mens andre er ikke-privilegerte, ikke-hvite mennesker

Menneskers mange ulike kulturelle identiteter påvirker deres sosiale muligheter og handlingsrom, som grovt forklart handler om kapasitet til å påvirke og endre egen livskurs og handlinger.

- Hva er dine identitetstilhørigheter?
- Har du noen gang blitt diskriminert eller utsatt for hatprat?
- Føler du at du er privilegert eller har spesielle fordeler? Hvis ja, på hvilke måter?
- Hva med de unge du jobber med? Sliter de med identitetsproblemer? Opplever de diskriminering og/eller privilegier?

Opprinnelse

Kjønn

Seksuell legning

Statsborgerskap

Rolonia

Kvinne

Heterofil

Marcadia

Med Olis identitetstilhørigheter ser vi at hennes sosiale posisjon ligger i krysningspunktet mellom å være en heterofil ung kvinne, borger i Marcadia og med foreldre som kommer fra Rolonia. Disse tilhørighetene påvirker livet hennes. Hun opplever hatprat basert på familiens opprinnelse, men hun lurer på om hun ville blitt behandlet på samme måten hvis hun var en gutt.

Med Ales identitetstilhørigheter ligger hans sosiale posisjon i krysningspunktet mellom å være en homofil ung mann og borger av Marcadia, med foreldre fra Marcadia, selv om han vet at en av besteforeldrene hans kom fra nabolandet Norlend. Disse tilhørighetene påvirker livet hans. Han opplever ikke hatprat basert på sin opprinnelse, men basert på sin seksuelle legning.

SOSIALE NORMER

Hierarkiske relasjoner mellom samfunnsgrupper etableres på grunnlag av sosiale normer. Sosiale normer er regler for personers forventede oppførsel i en sosial sammenheng. Disse normene er en måte å gi privilegier til de menneskene eller samfunnsgruppene som har en livsstil og sosialt anerkjente posisjoner som ligger nærmest opptil gjeldende sosiale normer og idealer. Disse normene reproducerer også posisjonene til de underprivilegerte og marginaliserte.

Sosiale normer reproduceres og forsterkes på alle nivåer i samfunnslivet, fra mellom-menneskelige forhold til samspill i samfunnsinstitusjoner og organisasjoner, og selvfølgelig også i media. Mennesker oppfører seg i tråd med hva de tror andre forventer, og forventer selv mulige reaksjoner på egen oppførsel. Avvik fra sosiale normer blir ofte negativt sanksjonert gjennom ulike mekanismer. En av dem er hatprat. Hatprat søker å styrke de sosiale normene, som blir destabilisert av avvik eller at de utfordres. Samtidig er det viktig å merke seg at sosiale normer både reproducerer seg og endrer seg gradvis, i mer eller mindre grad, uten at det nødvendigvis fører til motstand eller hatprat.

HVA BETYR DETTE I OLIS TILFELLE?

I Olis tilfelle forventes hun å vise lojalitet til Marcadia. Hun innså at hun hadde sluttet å snakke Rolonia-språket med søsteren for å unngå at folk lo av dem. Hun har lært å forutse mulige negative reaksjoner, og hun har oppfattet at Rolonia-kulturen er mindre «kul» og underlegen Marcadia-kulturen. Hun tar seg i å tenke at Marcadia-folk fortjener å behandles annerledes, og privilegiene og fordelene deres er normale.

Vennene hennes sier til Oli at også Marcadia-folk har «rare» klær. Alt avhenger av hvem som dømmer. De forteller henne at hun ikke skal skamme seg over bakgrunnen sin, men være stolt av den. De ber henne om å ignorere vitser og spørsmål, og sier at de som kommer med slike kommentarer, prøver å pådytte henne en spesiell væremåte.

2.3 | HVEM UTSETTES FOR HATPRAT?

Hatprat retter seg hovedsakelig mot samfunnsgrupper som har en underordnet posisjon i samfunnet, eller som har oppfatninger eller en livsstil som utfordrer det gjeldende normsystemet.

Mens hvem som helst kan oppleve hatprat, er det i Europa flere grupper som regelmessig utsettes for hatprat.

En nettbasert undersøkelse for Stopp hatprat-kampanjen som ble utført i 2015, identifiserte følgende grupper som jevnlig målgrupper for hatprat: LHBT-personer, muslimer, kvinner, innvandrere og etniske minoriteter, rom-folk, jøder, fattige, funksjonshemmede, kristne og andre religiøse minoriteter. Dette bekreftes av andre lignende undersøkelser og studier. Dessverre er det begrensede data om ungdom som målgruppe for hatprat, men hatprat retter seg definitivt like mye mot unge som andre aldersgrupper, og har en dypere påvirkning på grunn av unges sårbarhet og eksponering på nettet.

VIKTIG Å VÆRE KLAR OVER

- Å forstå gjeldende sosiale normer er viktig for å være klar over om disse normene fremstår som de eneste «riktige», «normale» og «gode» i innflytelsesrike narrativer, og om de eksplisitt bestrider et mangfold av meninger og perspektiver. Denne forståelsen er nødvendig når man definerer innholdet og budskapet i en kampanje, som nærmere forklart i kapittel 7.
- Å forstå hva det innebærer at enkeltpersoner har flere identitetstilhørigheter, er nyttig for å fremme myndiggjøring, empati, fellesgrunnlag og broer mellom grupper når man iverksetter kampanjer. Hvis noen for eksempel opplever diskriminering basert på opprinnelse, kan det hjelpe andre å forstå hvordan det føles å oppleve hatprat på grunnlag av kjønnsidentitet. Empati er sentralt når man vil fremme åpenhet for andres perspektiver.
- Å bli klar over ens egne privilegier er nyttig for å forstå hvordan noen sosiale normer tas for gitt, og hvordan ulik adgang til muligheter og ressurser kan opprettholde marginalisering av enkelte grupper, og i seg selv være en trussel mot prinsipper om likhet og menneskeverd.

2.4 | TO EKSEMPLER PÅ HATPRAT I EUROPA

Oli og Ales historier er dessverre ikke så sjeldne i Europa. Ifølge Europarådets generalsekretærs rapport fra 2016 har det vært en generell økning i rasisme og intoleranse i Europa basert på funnene fra Europarådets overvåkingsmekanismer og organer:¹² «Europa kjemper for tiden med mange alvorlige utfordringer, inkludert terrorisme, migrasjon og konflikt. Dette blir utnyttet på en vellykket måte av nasjonalister og populistiske mange steder, og tillit til nasjonale og europeiske institusjoner er redusert.»¹³ I denne delen presenteres to eksempler på hatprat i en europeisk kontekst. Disse to eksemplene er ikke ment å være representative for alle former for hatprat som forekommer i Europa. De er inkludert her for å forklare hvordan hatprat kommer til uttrykk i en kontekst av bestemte maktforhold, belyst med de analytiske kategoriene beskrevet ovenfor.

HATPRAT MOT FLYKTNINGER

Hatprat som retter seg mot asylsøkere, nærer opp under spenninger og fordommer nesten overalt. Eksempelvis har provoserende nettkommentarer mot flyktninger økt praktisk talt over hele Europa. Det har gitt seg utslag i kommentarer som «flyktninger burde drukne» og «flere asylsøkeres hjem skal brenne», noen ganger omtalt i avisoverskrifter. Tysk politi rapporterte hele 906 angrep mot asylsøkeres boliger i 2015, alt fra brannpåsettelse til fysiske overgrep, som bekrefter at det er en sammenheng mellom nettbasert hatprat og hatkriminalitet.

Europarådet har avdekket forsøk i en rekke medlemsland på å innføre lover som strider mot internasjonale standarder, særlig rettet mot flyktninger og asylsøkere. Noen land har nektet å oppfylle internasjonale menneskeretts- og humanitære forpliktelser, som retten til å søke asyl. Videre har umenneskelige levekår for asylsøkere og flyktninger, og mangel på solidaritet mellom land i samme økonomiske og politiske union, bidratt til en følelse av moralsk forvirring. Dette skaper ytterligere spenning og legitimerer aggressive nasjonalistiske og fremmedfiendtlige bevegelser, som får næring fra hatprat. Tvetydigheten til enkelte moderate partier og politikere bidrar til den etiske og politiske forvirringen, eksempelvis ved bøtelegging og sanksjoner mot personer som yter bistand til flyktninger, og preferanse for flyktninger av spesifikk etnisk eller religiøs bakgrunn, som strider mot nasjonale og internasjonale lover.

«Flyktningkrisen» kan også analyseres gjennom perspektivet med skjeve maktforhold, normativitet og privilegier. Flyktninger som utsettes for hatprat, er i en svak situasjon i forhold til europeiske befolkninger og myndigheter. For eksempel snakker de ofte ikke språket i landene der de søker om asyl, og de er traumatisert av krigsopplevelser. På den annen side er det vanskelig for europeerne som er motstandere av å ta imot flyktninger, å innse sine egne privilegier. De som er privilegerte, føler ikke at de er det. Tvert imot føler de at de har rett til disse fordelene og privilegiene. Å anerkjenne egne privilegier betyr å erkjenne de skjeve «startposisjonene» i forhold til andre, for eksempel at man bor i et trygt og ressursfylt land i forhold til ett som er ødelagt av konflikt. Det betyr å anerkjenne det urettferdige og skjeve forholdet til de som ikke har slike fordeler.¹⁴

De som har en dominerende posisjon, med tilgang til symbolsk og institusjonell makt, er i stand til å definere sosiale normer og sanksjonere de som avviker fra dem. Dette har vært tilfelle når angrep mot flyktninger uttrykker rasisme og islamofobi. Det er en underliggende forestilling i hatefulle kommentarer: Det er én gruppe, «oss», med oppfattede privilegier og rettigheter som er av overlegen interesse, og det er en annen gruppe, «dem», som oppfattes som en trussel mot eksisterende privilegier og trygghet.¹⁵

HATPRAT MOT EN ROM-FAMILIE

Informasjon om dette eksemplet ble hentet inn i forbindelse med et forskningsprosjekt ved Dublin City University. Navnene på byen og de involverte gruppene er utelatt.

I november 2014 samlet en mobb på rundt 200 personer seg foran hjemmet til en rom-familie i en by i et vesteuropeisk land. Familien besto av en enslig mor og hennes syv år gamle sønn. Familien ble trakassert, truet og bedt om å forlate byen. Vinduene deres ble knust, og politiet måtte flytte familien til en nærliggende by.

Før denne ansamlingen hadde det organiserte hatet utviklet seg over en periode på syv måneder gjennom ulike nettplattformer. Forestillingen om at byen var blitt mer utrygg på grunn av den økte tilstedeværelsen av romfolk, dukket gjentatte ganger opp i innlegg på nettet. De voldelige angrepene på familiens hjem ble styrket av at deltakerne var del av en velorganisert gruppe og en større samfunnsbevegelse.

I månedene før denne hendelsen ble en egen Facebook-side mot rasisme opprettet for å motvirke hatet i byen som kom til uttrykk på nettet. Etter angrepet tok administratorer for Facebook-siden initiativ til et folkemøte på hovedtorget i byen. Folk samlet seg i henhold til hva man kan kalle «hatets geografi», det vil si at alle gruppene posisjonerte seg fysisk ut fra holdningen deres til saken. Sentrum av torget ble dominert av antirasistiske aktivister og romfolk. En annen gruppe kunne defineres som «bypatrioter», de sto litt unna men i nærheten av kjernegruppen. «Bypatriotene» godkjente narrativet om en «trygg by» med «vennlige naboer», men støttet ikke mobben. Spredt i mengden var det også noen få personer som erklærte at de støttet mobben, selv om de ikke bekreftet om de hadde tatt en aktiv rolle i den.

Blant alle gruppene som passer inn i denne hatets geografi, er gruppen «bypatrioter» den mest interessante. Narrativet om «bypatrioter» ble bygget rundt forestillingen om en «anstendig by», «vennlighet og trygghet blant naboer», «med sterke samfunnsverdier» og «hvor vi alle kjenner hverandre». En representant fra denne gruppen erklærte: «Jeg har vært verdensborger hele mitt liv, og jeg tilpasser meg alltid lokale kulturer uansett hvor jeg er... de (romfolk) gjør det ikke».

Som resultat av disse narrativene ble synlige romfolk, med klær som skiller seg fra den lokale normen, utpekt som kriminelle. Ulovlige aktiviteter som foregikk i byen, fra butikktyveri til aggressive hendelser, ble umiddelbart tilknyttet romfolk. I dette scenariet bidro narrativet som ble støttet av «bypatriotene», ikke bare til at man ikke klarte å forebygge mobben, men at hatet som lå under ble opprettholdt.

Dette eksemplet viser hvordan avvik fra sosiale normer blir sosialt sanksjonert. Det viser også hvordan medlemmer av en privilegert samfunnsgruppe føler seg berettiget til å dra nytte av særlige privilegier, for eksempel å bestemme hvem som skal være en del av byen og hvem som ikke er det. Hat overtok klare uttrykk for kjærlighet. Det ligger makt i oppbyggingen av narrativet. Bypatriotenes argumenter kunne ikke juridisk kategoriseres som hatprat, så de ville for eksempel aldri bli utestengt fra sosiale medier eller straffeforfulgt. Hatprat må forstås både som atferd som reguleres ved lov, og som et sosialt fenomen. Hver av forståelsene gir ulike sett med handlinger for å bekjempe det.

OPPSUMMERING AV KAPITTELET I 5 PUNKTER

- Hatprat er et begrep som har utviklet seg. Opprinnelsen er juridisk og rettighetsbasert, men juridiske definisjoner møter vanskeligheter når man skal straffeforfølge hatprat, og er ikke tilstrekkelige når man skal håndtere årsaker og innhold i hatprat.
- Hatprat innebærer et brudd på menneskerettighetene og kan forstås som uttrykk for skjeve samfunns- og maktforhold.
- Hatprat tilhører ikke noen bestemte grupper. Det kommer til uttrykk i kontekster med bestemte sosiale relasjoner, og når sosiale normer og privilegier utfordres.
- Hatprat sprer seg og tar nye former. Vi kan finne det skjult i uttalelser eller diskurser om kjærlighet og rettferdighet.
- For å kunne håndtere hatprat effektivt, er det viktig å forstå det både som et menneskerettighetsbrudd og som et sosialt fenomen med dypereleggende årsaker.

SLUTTNOTER

- ¹ European Court of Human Rights (2016), Fact Sheet on Hate Speech, tilgjengelig på www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf, accessed 27 August 2016.
- ² Council of Europe Committee of Ministers Recommendation CM/Rec(1997)20, tilgjengelig på <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1658005&SecMode=1&DocId=582600&Usage=2>, besøkt 27. august 2016.
- ³ For eksempel slår artikkel 20 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter ICCPR) fast at: «Enhver form for fremme av nasjonalhat, rasehat eller religiøst hat som innebærer tilskyndelse til diskriminering, fiendskap eller vold, skal forbys ved lov».
- ⁴ *ibid*, pp 137-138
- ⁵ Gagliardone I. et al. (2015), Countering online hate speech, UNESCO, Paris, tilgjengelig på <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002332/233231e.pdf>, besøkt 27. juni 2016.
- ⁶ Se side 143, Gomes, R. (ed.) (2013), Bookmarks: A Manual for Combating Hate Speech Online through Human Rights Education, Council of Europe, Strasbourg, tilgjengelig på <http://nohate.ext.coe.int/Campaign-Tools-and-Materials/Bookmarks>, besøkt 27. juni 2016.
- ⁷ For eksempel Mies, M. (1986), Patriarchy and capital accumulation on a World Scale. Women in the international division of labor, Zed Books Ltd., New York, og Federici, S. (2004), Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation, Autonomedia, New York.
- ⁸ Galtung, J. (1996), The Basic Needs Approach, tilgjengelig på www.transcend.org/galtung/papers/The%20Basic%20Needs%20Approach.pdf besøkt 28. juni 2016.
- ⁹ Ahmed, S. (2004) Affective Economies, Social Text (22-2) pp. 117-139.
- ¹⁰ Pease, B. (2010), Undoing privilege: Unearned advantage in a divided world, Zedbooks, London.
- ¹¹ Connell, R. (2012), Moškosti, Krtina, Ljubljana.
- ¹² Council of Europe (2016), State of Democracy, Human Rights and the Rule of Law. A security imperative for Europe. An analysis of democracy, human rights and the rule of law in Europe, Secretary General's Report, tilgjengelig på <https://edoc.coe.int/en/index.php?controller=getfile&freid=5949> or: <https://edoc.coe.int/en/fundamental-freedoms/5949-state-of-democracy-human-rights-and-the-rule-of-law-in-europe.html>, besøkt 26. juni 2016.
- ¹³ Council of Europe (2016), Thorbjørn Jagland: Europe's human rights and security at risk through populist nationalism, tilgjengelig på www.coe.int/en/web/portal/-/thorbjorn-jagland-europe-s-human-rights-and-security-at-risk-through-populist-nationalism, besøkt 27. august 2016.
- ¹⁴ McIntosh, P. (1988), White Privilege and Male Privilege: A Personal Account of Coming to See Correspondences through Work in Women's Studies, Virginia Women's Studies, tilgjengelig på <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED335262.pdf>, besøkt 20. april 2016.
- ¹⁵ Researchers such as Debeljak have written about cultural homogenisation of Europe and the negative perceptions of the "outside". For flere detaljer se Debeljak, A. (2009), 'In praise of hybridity: Globalization and the modern western paradigm', Eurozine, 23 November 2009, pp. 1-9, tilgjengelig på www.eurozine.com/articles/2009-11-23-debeljak-en.html, besøkt 20. april 2016.

Oli bestemmer seg for å anmelde e-postene til politiet

Vet du noe om hvem som har sendt dem?
Hvor mange er involvert?

Alle bruker kallenavn så jeg har ingen mulighet for å vite hvem de er. Jeg fikk to e-poster, men så mange lignende kommentarer på skolens Facebook-grupper. Jeg mistenker at det til og med kan være noen fra klassen.... De sier at de bare tuller.

De tror de er anonyme, og at ingenting vil skje med dem. Men sosiale medieplattformer må oppgi IP-adressene som brukes av profiler som la ut kommentarene. Vi starter en etterforskning. Du må også rapportere dette til de sosiale mediene der du har sett det.

HATPRAT PÅ NETTET OG SOSIALE MEDIER

KAPITTEL

3

Dette kapitlet forklarer hvordan internett og spesielt sosiale medier har forandret måten vi kommuniserer på, blant annet ved at hatprat forsterkes og «reiser» på nettet. Selv om sosiale medier bare er en del av internett, vil dette kapitlet fokusere på dem av to grunner. For det første forekommer og forsterkes hatprat i stor grad gjennom sosiale medier fordi de er så populære, legger til rette for interaksjon og i begrenset grad er regulert. For det andre spres hatprat fordi unge bruker disse kanalene i stor utstrekning. For eksempel viser EU-statistikk at det for det meste er unge som bruker sosiale medier til å engasjere seg i samfunnsspørsmål.¹ Det er derfor viktig at menneskerettsundervisere og -kampanjer forstår hvordan hatprat sirkulerer på nettet, og hvordan det defineres og reguleres av sosiale medier. Dette er internettferdigheter som kreves for å engasjere seg i effektive motnarrativkampanjer.

3.1 | KOMMUNIKASJON OG INTERNETT 2.0

Internett har endret måten folk, og spesielt unge, kommuniserer og samhandler på, både i mellommenneskelige og sosiale forhold. Effekten er enda større med innovasjoner på nettet som muliggjør mer interaksjon og endrer forholdet mellom innholdsprodusenter og innholdsbrukere. Denne interaksjonen har også forandret måten narrativer opererer gjennom media. Selv om ett medium produserer en historie, kan historier utvide seg og få nye liv gjennom innspill fra innholdsbrukere. Narrativer reiser gjennom forskjellige medier som film, TV og nettfora i såkalte transmediale narrativer..²

Det er ubestridelig at verktøyene som internett tilbyr, har bidratt til å skape et tettere forhold mellom enkeltpersoner og grupper i offentligheten. For eksempel har internett styrket global aktivisme og samarbeid på tvers av grenser. Samtidig blir internett og spesielt sosiale medier brukt som arenaer og verktøy for hat. Selv om det ikke foreligger statistikk som gir en global oversikt over fenomenet, har sosiale medier og organisasjoner

opprettet for å bekjempe hatprat, erkjent at hatefulle ytringer som blir spredd på nettet, blir stadig mer vanlige.³

Til tross for alle fordelene må sosiale medier forstås som en ny, aktiv deltaker i å forme kommunikasjonsprosesser. Sosiale medier har den endelige makten til å bestemme over innholdet og de personlige dataene som brukerne deler. I de fleste tilfeller gjør utformingen av sosiale medier, gjennom å tilrettelegge for demokratiske, åpne debatter, at når en hatefull kommentar legges ut, vil innholdet bli diskutert og synset om.⁴ For eksempel vil en rasistisk kommentar føre til endeløse diskusjoner om hvorvidt den utgjør et brudd på reguleringer om hatprat, uten at diskusjonen håndterer rasisme i seg selv.

Integrasjonen mellom media og sosiale og politiske prosesser bidrar til at prosessen kan ta et «annet» liv i sosiale medier, som i tilfeller av hatprat. I noen grad kan sosiale medier bidra til å skape såkalte bærekraftige nyheter, der et tema kan holde seg levende i lengre perioder.

- Hvordan har dine erfaringer med sosiale medier påvirket måten du kommuniserer med andre?
- Har du lagt merke til eller opplevd noen form for hatprat på sosiale medier?

INTERAKSJON MELLOM TRADISJONELLE OG SOSIALE MEDIER

Forskning har funnet at tradisjonelle medier i stor grad legger opp til integrert interaksjon med publikum som en metode for å holde på interessen og bidra til innholdsutvikling.⁵ Folk ser ikke bare passivt på TV eller hører på radio, de sender aktivt kommentarer eller deltar gjennom å tweete i sanntid. Unge ser i særlig grad på TV mens som de tweeter på smarttelefoner, og søker samtidig etter informasjon om temaet eller showet de ser på. De bruker hashtaggene som massemediene tilbyr, og de samme hashtaggene brukes til å utfordre massemedienes påstander.

Tradisjonelle medier forsøker å profitte på interaktiviteten med publikum, men med forskjellige grader av suksess. En av utfordringene er når nye arenaer blir oversvømt av hatprat, der avsenderne har utviklet avanserte metoder for å fremme budskapet sitt, og der de ikke møtes av innholdsmoderering eller alternative synspunkter.

Et eksempel på dette forekom i forbindelse med det svenske offentlige kringkastingsselskapets SVT sitt forsøk på å bruke sosiale medier i forkant av parlamentsvalget i 2014.⁶ SVT brukte «interaktiv praksis». Strategien var for det første å oppmuntre til engasjement på sosiale medier (Twitter og Facebook) rundt forhåndsbestemte samfunnstema som helsetjenester og utdanning, og for det andre å bruke publikums tilbakemeldinger som utgangspunkt for nye historier og fokusområder. Det som skjedde var at for hvert tema, som helsetjenester og utdanning, kapret den ekstreme høyresiden debatten og la bare ut innvandringskritiske meldinger, som tok over det nyopprettede digitale rommet. Diskusjonene hindret en balansert debatt og meningsutveksling. Modereringen var begrenset og utilstrekkelig. Evalueringen i etterkant konkluderte med at modereringen var «problematiske på grunn av det lille antallet ansatte ved SVT som håndterte sosiale medier».⁷

Dette eksemplet illustrerer at nyopprettede digitale rom ikke nødvendigvis og naturlig er arenaer for demokratisk debatt der alle deltar like mye. De kan heller forstås som maktarenaer som krever skikkelig moderering, slik at alle meninger kan bli hørt og uttrykt med respekt.

HVA BETYR DETTE I OLIS TILFELLE?

I SVT-saken utviklet avsendere av hatprat avanserte metoder for å ta over et digitalt rom med vilje. I Olis tilfelle er det uklart i hvilken grad truslene ble organisert av en definert politisk gruppe, eller om de utgjør en mildere form for hatprat der klassekamerater videreposter vitser og hatefullt innhold.

Oli er skuffet, siden hun ikke ventet dette fra klassekamerater og andre bekjente. Hvordan ble en digital arena der hun pleide å ha det gøy og snakke med venner, så splittet? Er det nødvendig å moderere skolens grupper på sosiale medier? Så lærerne det? Kunne de ha gjort noe? Kunne andre venner ha skrevet andre kommentarer for å stoppe det og vise solidaritet med studenter fra Rolonia?

Ale forsøke å berolige henne, og sier at de som sendte meldingene, sannsynligvis ikke mente å såre henne på den måten. De var antagelig ikke klar over konsekvensene av det de gjorde, og viderepostet innhold uten å skille god fra dårlig informasjon. De skjønnte ikke at påstandene manglet grunnlag og hvor hatefulle de var. Ale husker også hvem som ikke deltok. Han innrømmer selv: «Jeg så meldingene, men turte ikke å motsi dem. Jeg tenkte at det ikke var verdt det. Burde jeg gjort det?»

3.2 | HATPRAT, SOSIALE MEDIER OG SELSKAPER

Sosiale medier tillater brukere å produsere innhold, forutsatt at de godtar vilkårene for bruk. Som privateide selskap definerer hver sosiale medieplattform bruksvilkårene eller såkalte standarder for nettsamfunnet. Disse er viktige for å regulere hatprat. Denne delen viser hvordan noen populære medier forholder seg til hatprat, hvilke kategorier de omtaler i forskriftene sine, hvordan brukere kan utnytte verktøyene for å bekjempe hatprat og til slutt hvilke begrensninger disse verktøyene har. Disse differensieringene er basert på pågående forskning, og er stadig gjenstand for endringer.⁸

FACEBOOK

- Hatefulle utsagn må være rettet direkte mot personer. Mens en uttalelse som «Jeg hater kristendommen» ikke bryter med deres standarder, vil «jeg hater kristne» kunne gjøre det.
- Kun rapportert materiale blir vurdert.
- Masserapportering garanterer ikke at innholdet blir fjernet.
- Bortsett fra enkelte truende eksempler, er det mer sannsynlig at Facebook fjerner innhold enkeltvis heller enn generelle sider eller grupper.
- Facebook har et displayvindu på høyre side av hver kommentar som gir leserne muligheten til å rapportere det.
- Rapporteringer blir vurdert av virkelige mennesker, og tilbakemelding skal gis innen 24 timer. Hver rapportering behandles separat. Innhold som ikke er fjernet etter den første rapporteringen, kan bli fjernet etter en andre rapportering fordi regler kan tolkes annerledes.
- Mange rapporteringer gjøres til Facebook, men enkelte rapporteringer blir avvist fordi de ikke klart bryter med bruksvilkårene. For eksempel har avsendere av hatprat omformulert noen av sine rasistiske meldinger så de lyder mer patriotiske, for å unnsnippe fjerning. Vilårene er ofte tvetydige, og avsendere av hatprat har utviklet avanserte metoder for å spre budskapet sitt.
- Facebook anbefaler vanligvis de som utsettes for hatefulle ytringer om å blokkere brukeren som postet den. Det anses som et individuelt problem heller enn et samfunnsfenomen som selskapet må ta ansvar for. Logikken er: «Liker du ikke rasister? Blokker dem, og du vil ikke se dem».

YOUTUBE

- Å kritisere et land utgjør ikke hatprat, men det er hatprat når ytringen angriper en gruppe mennesker basert på deres rase eller religion.
- YouTube oppfordrer eller mottar ikke mange klager og rapporteringer om hatprat. Brukerne oppfordres først til å blokkere, deretter flagge en video, og til slutt rapportere den.
- På YouTube reguleres kommentarene separat fra videoene – så kommentarer blir vurdert av et team som er ansvarlig for Google+, mens videoer blir vurdert av et YouTube-team.

TWITTER

- Twitter regnes som det sosiale mediet med den bredeste forståelsen av hatprat.
- Man har utviklet retningslinjer både for brukere og annonsører.
- Hatprat er kategorisert som støtende oppførsel.
- Vurderingene er strenge og grundige.
- Noen vurderinger utføres av algoritmer, ikke mennesker, spesielt når det gjelder ulovlige former for porno.
- Twitter kan ikke fjerne kontoene, men suspenderer dem midlertidig til brukeren har gitt tilstrekkelig tilbakemelding om publisert innhold.

- Har du rapportert noen form for hatprat i en sosial mediekanal?
- Vet du hvordan du rapporterer hatprat på nettet i Norge?

REGULERING AV HATPRAT PÅ SOSIALE MEDIER

Når man analyserer reguleringer og standarder for nettsamfunn, er det viktig å være klar over at som vilkår etablert av private selskaper, er de ikke et resultat av offentlige, demokratiske beslutninger. De tar heller ikke utgangspunkt i nasjonal eller internasjonal rett. Dette kan imidlertid endres som følge av press fra aktivister og myndigheter. De mest brukte sosiale mediene, som Twitter, Facebook, Instagram, Reddit og YouTube, er selskaper basert i USA, der normer og tradisjoner for ytringsfrihet kan føre til

svak regulering av hatprat. Disse selskapenes bruksvilkår viser at de ikke overvåker hatprat, selv om de kan ha rutiner for å håndtere rapporterte saker. Hvis hatprat ikke rapporteres, kan hatprat eksistere, sirkulere og spres. Et innlegg kan fjernes etter at det har blitt rapportert og det er påvist at det utgjør hatprat, som definert av standardene for nettsamfunnet. Dessuten jobber sosiale medieplattformer selv aktivt med å redefinere hva hatprat innebærer, og endrer jevnlig vilkårene.

Når det gjelder hatprat, hevder Facebook at de fjerner innhold som direkte angriper personer basert på deres rase, etnisitet, nasjonalitet, religiøs tilknytning, seksuell legning, kjønn eller kjønnsidentitet eller alvorlige funksjonshemninger eller sykdommer.

Det er imidlertid et paradoks alle sosiale mediekkanaler ser ut til å møte. Hvordan de reguleres, påvirker omfanget og spredningen av hatprat, derfor spiller de en viktig rolle i utviklingen av sosiale konflikter, for eksempel knyttet til rasisme og fremmedhat. Myndigheter har krevd at selskaper skal forbedre sine vilkår og overvåkingsmekanismer. Likevel er nettsamfunnene utformet for å håndtere hatprat på individuelt nivå, det vil si ved å reagere på en rapportering om hatprat sendt av en bruker, og fjerne det konkrete innholdet. Denne egenskapen må tas i betraktning når man ser på hvordan sosiale medieplattformer effektivt kan bidra til kampen mot hatprat. Er de nøytrale, passive eller potensielt positive aktører? For å forstå hvordan de kunne bidra til å begrense hatprat, er det viktig å forstå deres interesser og begrensninger.

Sosiale medier har som mål å opprettholde balansen mellom ytringsfrihet og respekt for nettsamfunnets standarder, og samtidig fremme kommersielle interesser ved å øke rekkevidden og bruken av tjenestene deres. Innholdet i nettsamfunnets standarder bestemmes av en rekke faktorer. De er formet av påvirkning og press fra ytterliggående grupper som krever å ha ytringsfrihet, anti-hatgrupper som fremhever farene ved hatprat, og ansatte i selskapene som eier de sosiale medieplattformene.⁹ Dette forklarer delvis hvorfor retningslinjer for hatprat er i stadig endring. Disse retningslinjene tilrettelegger for eller begrenser måter som hatprat kan rapporteres og begrenses.

I lys av disse begrensningene fortsetter hatprat å eksistere og spre seg med en antagelse om straffrihet. Med avanserte metoder kan avsendere av hatprat formidle hatefulle narrativer og opprettholde ulikhet, diskriminering og marginalisering av enkelte grupper. For eksempel har medier som Facebook blitt brukt av ytterliggående grupper som Golden Dawn i Hellas.¹⁰ De politiske sidene deres er fjernet. Støttespillerne startet i stedet opp sider som ikke kunne fjernes ved å bruke vage referanser til patriotisme, som ikke vurderes som like problematisk av Facebook, men som like fullt uttrykker fremmedfiendtlige holdninger. Grupper har lært å navigere i vilkårene for bruk og

nettsamfunnets standarder, og gjennom antirasistiske og menneskerettsgruppers rapporteringer for å opprettholde aktiviteten og synligheten på sosiale medier.

Disse begrensningene blir likevel utfordret av aktivister og myndigheter. Hatprat motvirker uttrykk for ulike meninger og identiteter, og fyrer opp under og legitimerer hatkriminalitet. Dette utgjør en trussel mot demokrati og menneskerettigheter, og aktivister og politiske beslutningstakere oppfordrer sosiale medier til å ta en mer ansvarlig stilling og håndheve bedre regler. Etiske retningslinjer knyttet til ulovlig hatprat på nettet er en avtale mellom EU og fire store selskaper som kom i mål i mai 2016,¹¹ og er et eksempel på denne bevisstheten.

Måten hatprat sirkulerer og spres på nettet viser hvordan ulike maktforhold også er tilstede i selve utformingen av plattformene. Denne utformingen bestemmer i hvilken grad hatprat er tilstede, sirkulerer og strukturelt legges til rette for. Rapporteringsmekanismer er nødvendig, men ikke tilstrekkelige for å bekjempe hatprat på nettet.

Hatprat som sosialt fenomen kan ikke forstås som enkeltpersoners problem, eller bli håndtert som enkelttilfeller av rapportert hatprat (individualisme). Det må håndteres som en utfordring for vår kollektive demokratiske sameksistens. I denne sammenhengen blir pedagogiske og frigjørende strategier, som benytter motnarrativer og alternative narrativer til hatprat, avgjørende. Dette er ikke et problem som bare påvirker de som er direkte utsatt for hatprat. Hatprat på nettet er et problem som påvirker oss alle.

BETYDNINGEN AV MOTNARRATIVER MOT HATPRAT PÅ NETTET

Rapportering og fjerning av hatprat er en like viktig strategi [i seg selv] som det er en del av strategien for å bekjempe det. Men det er ikke tilstrekkelig. For det første er det vanskeligere å få fjernet ikke-kategoriserte former for hatprat fra sosiale medier, som kontekstuell hat eller uttrykk for kjærlighet (se kapittel 2), som faller utenfor det som er regulert. For det andre håndteres ikke årsakene til hatprat. Det er her man kan og bør bruke undervisning, motnarrativer og alternative narrativer med et menneskeretts- og frigjørende perspektiv. Årsakene til og tilretteleggingen for hatprat, som negative stereotyper, kan møtes med en mer helhetlig pedagogisk og bevisstgjørende tilnærming til nettmedier. Aksjoner og kampanjer kan gjøre unge bevisste på skadevirkningene av

hatprat, hvordan det krenker menneskeverdet, og tilby nye og positive budskap som bygger på ideer om en felles menneskehet, respekt og likeverd.

HVA BETYR DET I OLIS TILFELLE?

Oli føler at hun er på et lovløst sted når hun er på nettet. Hvem tar ansvar for det hun opplever? Kommentarene hun så på skolens gruppe på sosiale medier, nevnte spesielt personer fra Rolonia, så hun rapporterte det, men innholdet er ikke fjernet. Hun rapporterte også en video, og brukeren vises ikke lenger på nettet, men videoen har blitt lagt ut på nytt fra en ny profil. Politiet fant ut at IP-adressen til datamaskinen der meldingene ble sendt fra, var en av skolens datamaskiner, så nå vet hun at meldingene sannsynligvis er sendt av noen i klassen. Gjennom denne erfaringen har hun lært seg noen måter å svare på hatprat, men hun føler at det ikke er nok. Hun mener at undervisning og bevisstgjøring er svært viktig.

3.3 | BETYDNINGEN AV DIGITALE FERDIGHETER

Digitale ferdigheter [er] muligheten til å få tilgang til, forstå, kritisere og skape informasjon og kommunikasjon.

Sonia Livingstone, Internet Literacy:
«Young People's Negotiation of New Online Opportunities».¹²

Ungdom bruker internett i utstrakt grad for å finne informasjon, kommunisere og være sosial med jevnaldrende på sosiale medier. Digitale ferdigheter er svært relevante og nødvendige for unge, spesielt for å gjøre dem i stand til å gjenkjenne hatprat og svare på det. Det er vesentlig at unge lærer å få tilgang til informasjon fra ulike kilder, analysere den kritisk, og være i stand til å sjekke opprinnelsen. Å kunne utøve kildekritikk i en tid der vi overveldes av informasjon, er en viktig ferdighet. Europarådet har understreket behovet for å fremme internett- og mediekompetanse i anbefalinger (2006 og 2009¹³) som sier at medlemsstatene bør ha strategier for å beskytte barn og ungdom mot skadelig innhold og oppførsel. Barn, ungdom og pedagoger bør få kompetanse i å gjøre best mulig bruk av informasjonsteknologi, for å fremme aktiv deltakelse i det nye informasjons- og kommunikasjonssamfunnet.

Nivået og omfanget av nødvendige internettferdigheter vil avhenge av hvilken rolle unge har i forhold til hatprat, enten de er utsatt, observatør, avsender av hatprat, eller om de vil bli nettaktivister og drive kampanje mot hatprat, som forklart i detalj i Bookmarks kapittel 5. Her oppsummerer vi noen viktige kompetanser knyttet til digitale ferdigheter, som er spesielt relevante for kampanjer mot hatprat gjennom sosiale medier:

DIGITALE FERDIGHETER = KOMPETANSE I SOSIALE MEDIER

Tilgang til informasjon

Tilgang til og deltakelse i sosiale medier er ikke det samme for alle. Utformingen av mediekanalene legger føringer for vår interaksjon, for eksempel ved å velge ut og prioritere informasjonen vi mottar i utgangspunktet. Sosiale medier filtrerer innleggene vi mottar basert på vår tidligere historie og «likes», for eksempel. En viktig ferdighet er å være oppmerksom på denne filtreringsprosessen, og tenke over i forkant hvilken informasjon man trenger og strategier for å få tilgang til informasjon fra en rekke kilder.

Analysere informasjon

Kritiske analyseferdigheter er nødvendig for å tolke budskap fra flere avsendere, for eksempel enkeltpersoner, uformelle grupper, organiserte grupper og tradisjonelle medier. Analysen av motivene fra de enkelte avsenderne er vanskeligere fordi de ofte er anonyme. I tillegg er det viktig å analysere utvekslinger og samtaler mellom ulike aktører, siden det ofte ikke er en isolert artikkel eller video som deles, men en rekke budskap som henger sammen.

Digitale ferdigheter knyttet til sosiale medier betyr ikke bare å forstå innholdet som deles i mediekanalene, men også å forstå mediekanalens natur og tanken bak utformingen.

Analysere sosiale mediers utforming og motsetninger

En av måtene å svare på hatprat er ved å rapportere det til de sosiale mediene der det formidles. For at rapporteringen skal være effektiv, er det viktig å forstå hva som anses som upassende oppførsel i plattformens eksisterende reguleringer, det vil si analysen av «bruksvilkår» og «standarder for nettsamfunnet». Noen av de viktigste ordene i formelle reguleringer av hatprat er ordene «truer», «direkte» eller «angriper». Reguleringer av hatprat er bare effektive

når det er snakk om direkte oppfordring til handling eller klare uttrykk for hat rettet mot de beskyttede kategoriene (for eksempel rase eller religion), og i disse tilfellene kan verktøyene som tilbys av sosiale medier, være effektive. Det er viktig å forstå omfanget og begrensningene i eksisterende reguleringer av hatprat for å vite hvordan de skal utnyttes best mulig.

Sosiale medier har spesielle retningslinjer for nettmobbing, seksualiserte fremstillinger av barn og direkte dødstrusler, som i mange tilfeller kan føre til hatkriminalitet. For disse tilfellene er det best å bruke rapporteringsmekanismene som tilbys av nettstedet, men også de som er opprettet av rettsvesen og polititjenester på nasjonalt nivå.

KAMPANJER MOT HATPRAT PÅ NETTET

Å lære hvordan man får tilgang til, analyserer og svarer på informasjon, inkludert hatprat, er relevant for alle. Samtidig er det behov for et mer spesifikt sett med ferdigheter for å formulere budskap og kampanjer mot hatprat på nettet. Kapitlet i Bookmarks om internettferdigheter konkluderer med: «Kampanjer på internett krever et bestemt sett av ferdigheter, blant annet for å publisere, fremme, bygge støtte og bygge ulike meldinger og fortellinger». I neste avsnitt beskrives kampanjeferdigheter, som kan være spesielt nyttig når man bruker sosiale medier. De følgende kapitlene gir mer detaljert veiledning om hvordan man formulerer ulike budskap og narrativer for å respondere på hatprat, inkludert tips for å publisere, fremme og bygge støtte for alternative budskap.

HVA BETYR DETTE I OLIS TILFELLE?

Oli mener at hun vet hvordan man bruker sosiale medier, men ikke egentlig hvordan hun skal vurdere informasjonen hun leser, og hvordan hun kan formulere meldinger som uttrykker det hun er opptatt av, slik at hun kan delta meningsfullt i diskusjoner. Hun så bare på «bruksvilkårene» på grunn av de negative erfaringene hun hadde, og forsto dem takket være hjelp fra noen venner som jobbet for en menneskerettsorganisasjon. Hun tror det ville være en god idé om ungdom kunne lære om dette på skolen. Men er det mulig? Er det nok? Hun føler at hun er klar til å engasjere seg mot hatprat..

- I hvilken grad anser du at du selv har digitale ferdigheter?
- Hva med de unge du jobber med? Har de ferdigheter til å gjenkjenne og bekjempe hatprat på nettet?
- Hvilken kunnskap og kompetanse knyttet til digitale ferdigheter tror du at de eller de unge du jobber med, trenger mest for å engasjere dere i kampanjer mot hatprat på nettet?

3.4 | KAMPANJER PÅ SOSIALE MEDIER

NEGATIV OMTALE

Sosiale medier er også følsomme for negativ omtale, som når brukerne organiserer seg for å kreve endringer i retningslinjer og fjerning av innhold. For eksempel bidro press fra aktivister om sexistisk språk på Facebook til at selskapet ønsket å forbedre systemet sitt for å håndtere sexistisk hatprat.¹⁴

LEDE NETTFELLESSKAP

Pedagoger og aktivister må motivere og styrke relasjoner blant støttespillere på nettet. Det kan være nyttig å foreslå et felles oppdrag og mål, og tilrettelegge for deltakende samarbeidsprosesser.

STYRE BUDSKAP OG OMDØMME

Ifølge Tillman¹⁵ kan det være nyttig å opprette forskjellige kontoer eller blogger for å administrere ulike roller eller tema, som igjen retter seg mot ulike målgrupper og saker. For eksempel bør man ha en personlig konto for nære venner og familie, og opprette en annen konto for nettaktivisme. Det er viktig å være oppmerksom på hvordan andre oppfatter profilene. Budskapet og innholdet som deles, definerer rollene, omdømmet og inntrykket overfor publikum.

PRODUSERE OG DELE INNHOLD

Det er viktig å være ansvarlig for innholdet som produseres og deles. Innholdet, formatet og tonen som brukes, må gjenspeile verdiene kampanjen står for, og være den mest hensiktsmessige for det ønskede publikummet. Tidspunktet og valget av sosiale medier der innholdet deles, må også vurderes nøye.

HVA BETYR DETTE I OLIS TILFELLE?

Gjennom denne erfaringen har Oli forbedret internettferdighetene sine. Hun har lært noen måter å reagere på hatprat, for eksempel å rapportere det direkte til den sosiale medieplattformen der hun så det. Men hun føler at det ikke er nok. Klassekameratene hennes fortsetter å legge ut hatefulle meldinger. Hun tenker at hun kan være mer aktiv og endre samtalen på nettet ved å lage en video som imøtegår noen av de falske antagelsene i meldingene og formidler hennes perspektiv, for eksempel om alle de positive bidragene som innvandrerne har bidratt med til landet. Men hvordan? Gjennom å opprette en ny gruppe? En nettkampanje? Er dette være den mest effektive måten å endre negative stereotyper og stoppe hatprat?

OPPSUMMERING AV KAPITTELET I FEM PUNKTER

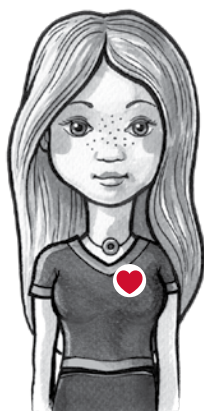
- Sosiale medier har forandret måten vi, og spesielt unge mennesker, kommuniserer og samhandler, både i våre mellommenneskelige og sosiale relasjoner.
- Sosiale medier er en arena der maktkamper finner sted, med varierende grad av synlighet.
- Avsendere av hatprat har utviklet avanserte metoder for å fremme budskapet sitt, gjennom å kjenne til retningslinjer og smutthull.
- Sosiale medier er ikke nøytrale interaksjonsområder. De har vilkår for bruk og en utforming som både begrenser og tillater hatprat. De bør også betraktes som en viktig aktør som tar avgjørelser som påvirker dynamikken til hatprat på nettet.
- For å delta i motnarrativer bør pedagoger og aktivister ha internettferdigheter, blant annet kunnskap om hvordan man tolker vilkår for sosiale medier og bruker dem i kampanjer.

SLUTTNOTER

1. En studie konkluderte for eksempel med at «En litt høyere andel av ungdommer (enn hele befolkningen) utførte medborgerlige aktiviteter på nettet, mens en mye høyere andel av ungdommen (enn hele befolkningen) brukte sosiale nettverk.» Se hele rapporten: Eurostat (2015) Being Young In Europe, European Commission, Brussels, tilgjengelig på http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Being_young_in_Europe_today_-_digital_world, besøkt 28. juli 2016.
2. Scolari, C. A. (2013), Narrativas Transmedia. Cuando todos los medios cuentan [In English Transmedia Narratives. When all mediums count], Planeta, Barcelona.
3. British Institute of Human Rights (2012), Mapping study on projects against hate speech online, Council of Europe, Strasbourg, tilgjengelig på www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Training/Training_courses/2012_Mapping_projects_against_Hate_Speech.pdf, besøkt 27. august 2016; og intervjuer med Christine Chen, Senior Manager for Public Policy, Google, 2. mars 2015, og M. Bickert, Head of Global Policy Management, Facebook, 14. januar 2015, sitert i Gagliardone et al. (2015).
4. Titley, G. (2016), 'The debatability of racism. Networked Participative Media and Postracialism', tilgjengelig på <https://raster.fi/2016/02/17/the-debatability-of-racism-networked-participative-media-and-postracialism/>, besøkt 27. august 2016.
5. Larsson, A.O. and Christensen, C. (2016), 'From show-room to chat-room: SVT on Social Media during the 2014 Swedish Elections', Convergence: the International Journal of Research into New Media technologies. Online first, 27 April 2016; Buckley, S. (2015), Passive and active Social Media engagement, tilgjengelig på http://www.academia.edu/23413001/From_Show_Room_to_Chat_Room_-_SVT_on_Social_Media_during_the_2014_Swedish_Elections, besøkt 27. august 2016.
6. Ibid.
7. Sitert i Larsson and Christensen (2016: 16).
8. Siapera, E. and Viejo Otero, P. (2015), 'How Do Far-Right Movements and Parties Use the Internet and the Social Media? Digital Facebook Postcards, With Hate, Your Far Right', in Proceedings of the ISIS Summit Vienna 2015, 3–7 June 2015, Vienna, Austria, tilgjengelig på http://www.academia.edu/25056928/How_Do_Far-Right_Movements_and_Parties_Use_the_Internet_and_the_Social_Media_Digital_Facebook_Postcards_With_Hate_Your_Far_Right
9. Ibid.
10. Ibid.
11. Code of Conduct, available at http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/hate_speech_code_of_conduct_en.pdf, accessed 2 December 2016.
12. In McPherson, T. (2008), Digital Youth, Innovation and the Unexpected, MIT Press, Cambridge.
13. Council of Europe Committee of Ministers Recommendation CM/Rec (2009)5 "Recommendation on measures to protect children against harmful content and behaviour and to promote their active participation in the new information and communications environment", tilgjengelig på https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d0b0f, besøkt 28. august 2016.
14. Marne Levine, visepresident i Facebook, har erkjent at: «Vi har de siste månedene jobbet for å forbedre systemene våre for å svare på rapporter om krenkelser, men retningslinjene som brukes av disse systemene har ikke lyktes med å fange opp alt innhold som bryter med standardene våre. Vi må gjøre det bedre ... og vi vil» tilgjengelig på <http://edition.cnn.com/2013/05/29/tech/social-media/facebook-hate-speech-women>, besøkt 27. august 2016.
15. Tillman, K. (2010), Do Media Literacy, Digital Literacy, and Social Media Literacy Intersect? Edelman Digital, tilgjengelig på www.edelman.digital.com/2010/04/01/do-media-literacy-digital-literacy-and-social-media-literacy-intersect/, besøkt 25. juli 2016.

Oli søker fortsatt etter svar, og snakker med historielæreren sin.

Politiet fant ut at IP-adressen til data-maskinen meldingene ble sendt fra, var en av skolens datamaskiner. Men hvorfor? Hvorfor mener klassekameratene mine disse tingene? Jeg ble født her.

Hvorfor? Vi er ikke truende! De sier at vi stjeler jobbene deres, og at vi utnytter velferdssystemet. Men det er ikke sant!

Nei, men de oppfatter deg på denne måten på grunn av negative stereotyper og fordommer. De hører kritiske historier igjen og igjen uten å sjekke fakta. De tror på diskriminerende narrativer fordi historiene resonnerer med deres problemer. Det handler ikke bare om fakta, men om følelser.

Så du sier at for å stoppe hatprat, må vi endre oppfatningene deres og forholde oss til deres følelser og problemer? Hvordan gjør vi det?!

Hatprat får næring fra rasistiske og fremmedfiendtlige holdninger. Du oppfattes som medlem av en gruppe som ses på som fremmed eller truende. Røttene til hat på nettet stikker dypt. Holdninger og sosiale spenninger i samfunnet gjør at folk føler at de trenger å forsvare seg. I dette tilfellet ved å angripe deg.

Kanskje gjennom et motnarrativ eller alternativt narrativ... Jeg kjenner noen som kunne hjelpe deg ... Sara jobber for en menneskerettsorganisasjon. Vil du møte henne? Kanskje vi kan forberede en skoletime sammen?

NARRATIVER

Dette kapittelet forklarer hva narrativer er, og hvilken rolle de spiller i sosiale og politiske kommunikasjonsprosesser. Det gir noen verktøy for å analysere og dekonstruere narrativer. To eksempler illustrerer hvordan narrativer kan bidra til å rettferdiggjøre diskriminering og undertrykkelse, eller alternativt bidra til frigjøringsprosesser og til å fremme menneskerettigheter.

4.1 | HVORFOR SNAKKER VI OM NARRATIVER?

Hvor ofte har du ikke hørt: «Vi trenger et mer overbevisende narrativ». «Hva er narrativet her?» «Narrativet deres er populistisk og spiller på folks frykt»? Som med andre «trendy» begreper brukes begrepet «narrativ» (også misbrukt og feilbrukt) i så mange forskjellige sammenhenger og med så mange ulike nyanser at betydningen ofte blir uskarp eller vag. Vanligvis er narrativ et synonym for en fortelling. Samtidig er et narrativ mer enn bare én fortelling, sann eller fiktiv. Denne håndboken ser på de fortellingene som deles av grupper, og som inneholder oppfatninger og fortolkninger av hendelser og hvordan virkeligheten fungerer. Disse tolkningene eller kollektivt delte fortellingene hjelper oss med å definere hvordan vi lever sammen. Er fortellinger så viktige? Ofte hører vi at det er handlinger som betyr noe, ikke ord. Så hvorfor er det nødvendig å snakke om narrativer?

NARRATIVER ER VIKTIGE FORDI DE PÅVIRKER HANDLINGER

Narrativer er viktige fordi de påvirker måten folk tenker på. De er utgangspunkt for beslutninger og handlinger. Hvis folk for eksempel blir ledet til å tro at en bestemt samfunnsgruppe er truende, vil de ha en tendens til å støtte sikkerhetstiltak for å hindre at gruppen skader dem.

Å utfordre hatefulle narrativer på nettet er ikke en lett oppgave for menneskerettsforsvare, politikere og pedagoger. For eksempel er påstanden om at «innvandrere stjeler jobbene våre» motbevist av utallige studier, statistiske undersøkelser og økonomiske analy-

ser, men forblir likevel en utbredt forestilling. Selv om den er motbevist flere ganger, fyrer denne typen argumentasjon fremdeles opp under fremmedfiendtlige ytringer. Den har blitt brukt til å rettferdiggjøre diskriminerende politikk og handlinger mot innvandrere, flyktninger og de som støtter dem. Narrativer betyr noe fordi de påvirker handlinger (eller mangel på handling).

«Studier viser at fortellinger ofte har større påvirkning enn fakta»

Rasjonelle argumenter og harde fakta er ofte ikke nok til å skape endring i det offentlige ordskiftet eller nøytralisere hatefulle forestillinger. Forskere har studert forholdet mellom forestillinger, språk og metaforer for å forklare hvordan hjernen forstår virkeligheten, skaper sammenhenger mellom fakta og lærer nye ting. Fortellinger er grunnleggende. Som Harvard-historikeren Drew Gilpin Faust påpeker: «Vi skaper oss selv fra historiene vi forteller om våre liv, historier som tilfører hensikt og mening om erfaringer som ofte virker tilfeldige og fragmenterte».¹

Dette skjer ikke bare på individnivå. I hundretusener av år kunne mennesker bare overføre kunnskap muntlig. Uten leseferdigheter er teoretisering og abstraksjon (den typen rasjonell, kunnskapsbasert tenkning som drøftes ovenfor) ikke mulig.² Før skriftspråket ble oppfunnet, var «fortellinger den primære måten forfedrene våre overførte kunnskap og verdier»,³ i ett ord: kultur.

Narrativer brukes for å formidle en følelse av verden, dens rytmer og mysterier, og menneskers plass i det store bildet. Disse narrative bidrar med praktiske instruksjoner om daglige oppgaver, hva man skal gjøre, når og hvorfor, for eksempel når man skal så frø og høste avlinger. Fortellinger knytter det som skjer i samfunnet med hva mennesker er, og hva de må gjøre.

Selv om dagens kvinner og menn er mindre avhengige av narrativer og myter for å finne ut når man skal så frø, er fortellingenes rolle og struktur fortsatt sentral. Narrativer spiller en viktig rolle for hvordan hjernen forstår og organiserer fakta, og i neste omgang påvirker menneskelige handlinger.

Å forsvare menneskerettigheter fra diskriminerende påstander i den offentlige debatten krever en dyp forståelse av hvordan mennesker omgås og kommuniserer. På bunnen av alt dette finner vi narrativer. Narrativer inneholder små biter med informasjon som gir fortolkninger av virkeligheten som er meningsfulle og relevante for mottakerne.

Siden narrativer bidrar til å definere hvem mennesker er og hva de gjør, har de viktige følelsesmessige aspekter. Det er ikke bare det de sier eller inneholder, men også hva de betyr for folk. De følgende tre eksemplene illustrerer at narrativer er mer enn en rekke fakta, men heller et rammeverk for å forstå og relatere seg til virkeligheten.

DET LEVENDE BIBLIOTEK

Europarådet har ofte organisert en aktivitet der folk som har opplevd hat og diskriminering, deler historiene sine som om de var bøker i et bibliotek som kunne åpnes av leserne, de besøkende. Gjennom å lytte til personlige historier og stille spørsmål direkte, får deltakerne relatere seg til et tema og innsikt på et mer personlig nivå. Informasjonen og forestillingene de har hatt om temaet utfordres, og de får nye perspektiver og innsikt, som gir ny mening til «leserne». Effekten av å lytte til fortellingene ble beskrevet som mye sterkere enn å lese en rapport om temaet⁴.

AMNESTYS KAMPANJEVIDEO «LOOK BEYOND BORDERS»

Denne kampanjen tar sikte på å bryte ned negative oppfatninger om flyktninger i Europa. Videoen presenterte ikke fakta på en formell måte, for eksempel antall flyktninger i europeiske land i forhold til i andre land. Videoen viste i stedet en rekke personlige møter, og begynte med fire minutter med direkte øyekontakt mellom flyktninger og deltakere, etterfulgt av en rekke samtaler med dem. Deltakerne stilte spontane og ærlige spørsmål, og uttrykte følelser gjennom smil og kroppsspråk som viste at de lyttet og hadde empati. Tonen var øm, og bildene understreket vår felles menneskehet, utover de eksisterende politiske grensene. Videoen ble sett av mange, og det ble rapportert at den bidro til å skape sterk empati for flyktninger⁵.

FØLELSER OG SANSER I AVRADIKALISERINGSSTRATEGIER

Forskning på metoder og effekt av avradikaliseringsstrategier har vist at offentlige budskap var «logikkfokusede», det vil si at de korrigerende fakta og forklarte myndighetenes posisjon og politikk. Dette var imidlertid ineffektivt, siden følelser og sanser også må være involvert i vellykket motkommunikasjon. Basert på disse funnene har nye tiltak kombinert faktainformasjon med følelser gjennom kreativ bruk av musikk og bilder.⁶

- Har du noen gang blitt overbevist og endret mening om et tema? Hva fikk deg til å endre mening?
- Når du er i dialog med de unge du jobber med, på hvilke måter har du forsøkt å inkludere andre synspunkter?

HVA ER NARRATIVET I MELDINGENE OLI MOTTOK?

De som sendte meldingene til Oli, var motivert av et narrativ. De opplevde Oli som en del av en gruppe de ønsket ut av landet. De trodde at denne gruppen på en eller annen måte var skadelig for samfunnet. Basert på det Oli fortalte vennen sin og historielæreren, og virkelige tilfeller med hatprat mot personer med innvandrerbakgrunn, kan følgende narrativ utledes:

«Landet vårt var stort og velstående. Det er blitt invadert av utlendinger. De respekterer ikke tradisjonene og lovene våre. Det er økende arbeidsledighet, og de stjeler jobbene våre. Vårt folk burde få jobb først. Dette er vårt land. Vi har ikke noe personlig mot enkeltpersoner, men vi må forsvare vårt land og vårt folk.»

4.2 | SÅ, HVA SIER HISTORIEN?

NØKKELELEMENTER I ET NARRATIV

Begrepet narrativ har ulike betydninger, og det finnes ingen enkeltdefinisjon. For eksempel bruker noen «fortelling» og «narrativ» som synonymer, men det er en forskjell. Som den russiske forfatteren Nabokov sa: «Hvis jeg forteller deg at kongen døde, og så døde dronningen, er det ikke et narrativ; det er et plott. Men hvis jeg forteller deg at kongen døde, og deretter døde dronningen av kjærlighetssorg, da er det et narrativ».⁷ «Og deretter» er nøkkelelementet: det setter hendelsene i forhold til hverandre og gir mening til historien. Forhold og mening er faktisk to sentrale elementer i hvert narrativ, sammen med dets oppbygning, karakterer og kontekst.

DEFINERE NARRATIV

Et narrativ kan defineres som en logisk, sammenhengende fremstilling og tolkning av relaterte hendelser og karakterer. Fremstillingen og tolkningen gir sammen mening til historien, og forbinder enkelthendelser til en mer generell, kollektiv fortelling.

Følgende elementer finnes i alle narrativer:

- **Oppbygging:** Et narrativ presenterer 1) et utgangspunkt, 2) et forstyrrende øyeblikk, konflikt eller dilemma som endrer situasjonen og setter hendelser i bevegelse, og 3) til slutt løses eller transformeres konflikten. Karakterene finner en måte å overvinne konflikten. Det er dermed et «før» og et «etter».
- **Karakterer:** Hovedpersonene er ofte helter eller heltinner. Svært ofte blir de ledsaget av motstandere, skurker eller fiender.
- **Kontekst:** Narrativer får mening i en bredere kulturell, sosial og historisk sammenheng, med definerte regler og mekanismer.
- **Relasjoner:** Et narrativ er ikke bare en strøm av ikke-relaterte hendelser, men handler om relasjoner mellom karakterer. To karakterer kan knyttes sammen gjennom positive eller negative relasjoner. I Nabokovs eksempel var forholdet mellom kongen og dronningen så sterkt at den siste døde da den første døde.
- **Betydning:** Til forskjell fra plott, fortelling og kronolog presenterer et narrativ en forbindelse mellom hovedpersonene, deres oppførsel og handlinger (en individuell historie) og den generelle konteksten og det større bildet (kollektiv historie).

Det er viktig å påpeke at noen eller de fleste av disse elementene ofte er implisitte eller uttalte. Prosessen med å dekonstruere et narrativ er prosessen med å bringe de uttalte elementene fram i lyset for å kunne endre på dem. Å kunne analysere et narrativ er en viktig ferdighet når man skal utforme motnarrativer og alternative narrativer.

ANALYSE AV DET UTTALTE NARRATIVET I MELDINGENE OLI MOTTOK

Oppbygging

Utgangspunkt: landet vårt var stort og velstående.

Forstyrrende øyeblikk: de invaderte oss og stjeler jobbene våre.

Løsning: Vi må forsvare landet vårt, og utlendingene må dra.

Karakterer

Presentert som helter (vi): De som oppfattes som «rene» og «lojale» marcadianere: Vi er helter, vi elsker og tar vare på vårt land.

Presentert som fiender (dem): De oppfattes ikke som «rene» og «lojale» marcadianere på grunn av deres opprinnelse, utseende og tro.

Kontekst

Det er arbeidsledighet, sosiale spenninger og en økning i kriminalitet. Det er en vanlig forestilling at det er et begrenset antall jobber i et land, og hvis noen får en jobb, er det én mindre for de andre. «Jobber» er i dette tilfellet bare et symbol; det kan relateres til eller erstattes av andre elementer som helsetjenester, trygd og pensjon.

Relasjoner

Lokalbefolkningen og innvandrere («vi» og «dem») er forbundet med et negativt forhold siden sistnevnte «stjeler» jobbene, ikke «tar», ikke «får» eller andre nøytrale eller positive begreper.

Betydning

Selv om Oli bare er én person, utgjør hun en større fiende, og fortellingens lyttere representerer også noe «større» enn bare seg selv, akkurat som helten i historien ved å beseire fienden, beseirer «ondskapen» selv..

«DEM»

"OSS"?

Ofte er elementene i et narrativ uuttalte, og vi må avdekke dem gjennom analyse. Når alle elementene blir tydeligere, er det mulig å tenke over om og hvordan det er mulig å endre dem, eller hvordan et nytt narrativ, motnarrativ eller alternativt narrativ kan utvikles..

- Hvilke narrativer relatert til ditt arbeid eller kontekst kan du komme på?
- Hvilken oppbygging, karakterer, kontekster, relasjoner og betydninger kan du finne i dem?

VIKTIGE DIMENSJONER VED SOSIALE OG POLITISKE NARRATIVER

Interessen for narrativer har vokst innen fagfelt som sosiologi, litteratur, økonomi og mediastudier. Denne interessen har ført til en økning i forskning som analyserer og bruke narrativer til forskjellige formål. Noen av disse fagfeltene fokuserer på det individuelle eller kjente narrativnivået; andre, for eksempel økonomi og sosiologi, er mer opptatt av det kollektive (gruppe, samfunns- eller nasjonale) nivået. Denne håndboken konsentrerer seg om narrativs politiske og sosiale dimensjoner.

Narrativets rolle er helt sentrale i å vinkle et tema eller deler av virkeligheten på en bestemt måte. Det vil si, forme perspektivet som brukes for å for å vurdere den politiske diskursen: «Fortellingene lederne våre forteller oss, er viktige [...] fordi de veileder oss om hva som er, hva som kan være og hva som skal være.»⁸ Hva som er og hva som kan være: det handler om hvilket perspektiv hjernen bruker for å tenke over verden og mulige løsninger på problemer. Å angi omfanget av muligheter, eller vinkle et problem på en bestemt måte, bidrar til å definere hva vi intuitivt vurderer som mulig.

Sosiale og politiske narrativer er de som foregår på arenaer som parlamenter, nettdebatter, kommunestyremøter og demonstrasjoner. Med andre ord foregår de på en hvilken som helst arena hvor man drøfter tema som angår hele samfunnet. Viktigst er imidlertid at politiske narrativer «søker å påvirke folkemeningen til å støtte en bestemt politisk preferanse.»⁹ De inneholder tre hoveddimensjoner: den følelsesmessige dimensjonen, den romlige dimensjonen og tidsdimensjonen.

- Den følelsesmessige dimensjonen forbinder publikum med fortellingen. Frykt, håp og sinne er de mest relevante politiske følelsene.
- Den romlige dimensjonen plasserer publikum i den generelle konteksten og beskriver deres rolle i den. Et vellykket narrativ forutsetter ofte at publikum har en rolle som er personlig tilfredsstillende og i samsvar med plottet.
- Tidsdimensjonen forbinder fortiden, årsakene og opprinnelsen til det forstyrrende øyeblikket til nåtiden og fremtiden (hva vil skje hvis karakterene gjør visse handlinger). Tidsdimensjonen er sterkt knyttet til betydningen av fortellingen.

DIMENSJONER AV DET UNDERLIGGENDE NARRATIVET I «PAKK SAK-ENE DINE OG DRA HJEM»

Følelsesmessig dimensjon

«Vi lider på grunn av arbeidsledighet og kriminalitet», «Vi frykter at situasjonen vil bli verre» (frykt og sinne)

Romlig dimensjon

«Dette skjer med oss i vårt land nå.

Tidsdimensjon

«Landet vårt var stort og velstående. Slik er det ikke lenger. Årsaken er innvandrere som kom hit.» «Hvis vi blir kvitt dem i dag, vil vi få jobbene våre tilbake senere.» Jobber representerer velstand og sosial status.

- Hvordan vil du analysere et narrativ i din kontekst når det gjelder følelsesmessige, romlige og tidsdimensjoner?

NARRATIVER SOM PUSLESPILLBITER UNDER OVERFLATEN

Sosiale og politiske narrativer påvirker folkemeningen. Slagord og taler er bare uttrykk for et narrativ, de synlige aspektene eller «delene» av den. For eksempel er Hitlers bok *Mein Kampf* ikke «hele» det nazistiske narrative, men bare ett representativt uttrykk for det. Et slagord eller en bok er det som kan høres eller leses.

Hatefulle budskap: toppen av isfjellet

Narrativer er ikke alltid så tydelige, ettersom de ofte ikke er eksplisitt uttalt, men ligger implisitt i budskap. De må avdekkes og plukkes fra hverandre for analyse. De er ikke skrevet av én person eller gruppe. De dukker opp som resultat av mange debatter og meningsutvekslinger over lange perioder. Akkurat som symfonier ikke spilles av bare ett instrument, er heller ikke narrativer et produkt av én persons eller gruppes handlinger.

Narrativer som strukturerer vår forståelse av verden, som nasjonale narrativer, narrativer om politiske ideologier eller religioner,¹⁰ er mer komplekse, dypere og har flere lag, men er ikke umulige å analysere og forstå. Selv om «store» politiske narrativer opprettholdes over tid og vises på forskjellige måter og kontekster, er de grunnleggende elementene og dimensjonene de samme som beskrevet ovenfor. Dermed er dekonstruksjon av disse narrativene mulig gjennom analyseverktøyene som presenteres i dette kapittelet og bygges videre på i kapittel 7.

4.3 | NARRATIVER SOM RAMMEVERK FOR HANDLING: TO EKSEMPLER

Narrativer bidrar til å forme perspektivene våre og «veilede oss til hva som er, hva som kan være og hva som skal være».¹¹ Narrativer definerer også «hva som er normalt og hva som er legitimt, samt grensene for hva som er politisk mulig».¹² Kort sagt er narrativer sterkt knyttet til innsats for å opprettholde, reformere eller forandre sosiale og politiske maktstrukturer.

Narrativer kan bidra til å forsterke polarisering og fyre opp under hat i samfunn, som i eksemplet «de stjeler jobbene våre». Men vel så viktig er at narrativer også kan bidra til å fremme menneskeretts- og frigjøringsprosesser. Det kan de gjøre ved å bryte den splittende «oss - dem»-dynamikken, som implisitt eller eksplisitt fremstiller politiske valg som nullsumspill, og ved å forsterke alternative narrativer.

Alternative narrativer kan foreslå flere alternativer for å løse et problem, ikke bare én løsning, og på den måten bidrar de til å forandre negative stereotyper, appellere til demokratiske verdier, og kreve samarbeid og dialog som en måte å løse problemer og årsakene bak. Alternative narrativer er basert på menneskerettsprinsipper og -verdier, fremmer mer frihet og likeverd, med andre ord individuelle og sosiale frigjøringsprosesser.

Frigjøring er en pågående prosess og ikke et resultat man kan nå eller tilegne seg. For eksempel var historiske oppnåelser som stemmerett til alle menn en frigjøring for en del av samfunnet, men inkluderte ikke kvinner, som ble hovedpersoner i en annen frigjøringsbevegelse og narrativ senere. Narrativer er verktøy i historiske prosesser for frigjøring og samfunnsutvikling. Forholdet mellom det strukturelle og narrative elementet av undertrykkelse/frigjøring og rollen til motnarrativer og alternative narrativer er nærmere behandlet i kapittel 5.

Narrativer er viktige for å definere, forsterke eller endre ulike sosiale og politiske maktstrukturer, som opprettholder og legitimerer hatprat og alle former for diskriminering og ekstremisme.

«ISLAM ER UNDER ANGREP, OG MÅ FORSVARES»

I sin enkleste form er dette et narrativ brukt av islamistiske ekstremistiske grupper for å fremme vold og rekruttere krigere, for eksempel til å bli med i den såkalte islamske staten. Narrativet appellerer til både gruppers og enkeltpersoners opplevelse av urettferdighet ved å skape to karakterer: «oss» som er angrepet og marginalisert, og «dem», en fiende som må bekjempes lokalt og internasjonalt. En variant av narrativet er: «Du er ikke velkommen i Vesten fordi du er muslim, og det er din plikt å bli med i vårt kalifat, som er den eneste måten vi kan forsvare islam.» Disse narrativene resonnerer særlig blant unge muslimer som føler seg marginalisert og diskriminert

To eksempler på narrativer blir analysert og dekonstruert nedenfor for å forstå hvordan slagord, memes og andre biter av informasjon blir brukt.

«DE STJELER JOBBENE VÅRE»: ANALYSE AV ET UNDERTRYKKENDE NARRATIV

Narrativet som ligger bak hatbudskapet som Oli mottar, oppsummert i uttrykket «De stjeler jobbene våre», er eksempel på et undertrykkende narrativ. Dette narrativet er kraftfullt og vanskelig å håndtere, til tross for de mange studier og forskning som viser at det er feil. Det er ofte brukt for å rettferdiggjøre rasistisk hatprat, hatkriminalitet og diskriminerende politikk. Setningen er ikke et narrativ i seg selv: Flere elementer i det underliggende plottet er implisitte og må derfor avdekkes for at det kan dekonstrueres.

KARAKTERER

Uttrykket «De stjeler jobbene våre» definerer to grupper i opposisjon til hverandre (hovedperson/motstander), og rettferdiggjør handlinger som «naturlig» sikter mot en «positiv» konklusjon: nederlaget for de som invaderer og stjeler. I Olis tilfelle ble hun oppfattet som medlem av den truende gruppen, og det rettferdiggjorde truslene og de diskriminerende meldingene som ba henne om å forlate landet. Dette narrativet har blitt brukt av politiske grupper til å kreve innvandringsstopp og innvandringsfiendtlig politikk som den eneste måten å forbedre situasjonen. Denne politikken fremstilles som den beste måten å gjenopprette en opprinnelig situasjon med økt velstand. Imidlertid ville denne typen «lykkelig slutt», selv om den imøtekommer legitime følelser av frykt og bekymring i befolkningen, ikke håndtere maktstrukturer og ulikheter som hovedårsaker til opplevelse av eksklusjon og harme. Den vil derfor produsere (eller gjenskepe) undertrykkende sosiale strukturer og dynamikk.

OPPBYGGING

Som med alle andre narrativer presenterer undertrykkende narrativer den typiske 1-2-3-strukturen: et utgangspunkt, et forstyrrende øyeblikk og søken etter en løsning. I dette tilfellet er imidlertid forstyrrelsen forårsaket av en aktør (motstander) preget av negative egenskaper. Hele narrativet er vinklet som en «**problem - fiende - løsning**»-fortelling, og det er to hovedkarakterer:

- Hovedpersonen er «oss», de (ikke definerte) som hadde jobber («våre jobber!») som ble tatt fra dem.
- Motstanderen, eller fienden, er «innvandrerne», som står bak den forstyrrende handlingen.

RELASJONER

Forholdet mellom hovedperson og motstander er eksplisitt negativt gjennom valget av verb (stjele), som brukes til å definere motstandernes handlinger. Tidsdimensjonen fremkommer gjennom narrativets mål: Tidligere tilhørte jobbene hovedpersonene, og nå har de dem ikke lenger. I fremtiden, hvis «vi» følger narrativets logikk, vil vi få tilbake jobbene (som psykologisk representerer velstand og sosial status).

FØLELSER

I dette narrativet er den sterkeste negative følelsen **frykt**, «den negative følelsen som oftest brukes til å påvirke andre», som genererer «ønske om tilhørighet», samt behovet for å beskytte «meg og [det som er] mitt». ¹³ Ordet «stjele» fremkaller frykt. Denne koblingen er mulig og høres logisk ut innenfor den kulturelle forståelsen og konteksten der narra-

tivet finner sted. «Sunn fornuft» i denne kulturelle konteksten sier at i et bestemt land er det et begrenset antall jobber, og hvis noen får en jobb, er det én færre til de andre. Konteksten, et av de usynlige elementene i narrativet, er den økonomiske nedgangstiden. «Jobb» er i dette tilfellet bare et symbol: i ulike tider og land kan det knyttes til, erstattes av eller stå for andre elementer som helsetjenester, velferd, pensjon og så videre.

KONTEKST

Misnøye med negative virkninger av globalisering, som økonomiske nedgangstider og oppfatningen av ustoppelig innvandring, lager grobunn for flertallets frykt for å miste noe det eier, uavhengig av om krisen faktisk oppleves eller bare oppfattes. Det er en utbredt oppfatning i befolkningen at det er et begrenset antall jobber i et land, og hvis noen får en jobb, er det én færre for de andre. Disse forestillingene virker troverdige, men samsvarer ikke med hvordan arbeidsmarkedet fungerer.¹⁴

EKSKLUDERENDE DYNAMIKK

Frykt og trusselfølelse bidrar til å definere en hovedperson (oss), og sette den i sentrum av fortellingen (romlig dimensjon), i dette tilfellet som offeret. Uttrykket for en følelse (av frykt eller urettferdighet) er imidlertid bare en beskrivelse eller en side i en dagbok. For å virke, må et narrativ høres ut som en fortelling, og fortellingen om et offer trenger en skyldig. Rollene i plottet må være klare, og «konflikt er den sterkeste faktoren i å skape tilgjengelighet til en gruppe».¹⁵ Frykten som skapes av trusselen styrker tilknytningen til innenfor-gruppen og mistilliten mot medlemmene av utenfor-gruppen. Grensene rundt innenfor-gruppen (vi) er tydelig markert fra begynnelsen, og bygger på etniske, rasebaserte eller tidsbestemte trekk («vi var her først»). Eksklusjon er ett av hovedtrekkene til dette narrativet: medlemmer av utenfor-gruppen er utelukket fra narrativet – eller «aksepteres» bare under visse omstendigheter (ofte kjent gjennom uttrykk som «de kan få bli/er velkomne, hvis...»).

ET NARRATIV SETTES I GANG

Et ekskluderende/undertrykkende narrativ kan gjenkjennes fordi hovedgruppen hovedsakelig er definert gjennom konkurransen mot en ytre gruppe (motstanderen). Den «andre» er utpekt til «fiendens rolle» i hovedpersonens historie, og syndebukk for vedkommendes problemer.

Når rollene er klare, kan narrativet komme i gang. En følelse av trussel bidrar til å skape fordommer og følelsesmessige reaksjoner, som leder enkeltpersoner og grupper til å endre sin politiske atferd.¹⁶ Et undertrykkende narrativ bidrar til å definere hovedpersonens identitet, relaterer vedkommende negativt til motstanderen, og rettferdiggjør deret-

ter politiske handlinger som «naturlig» retter seg mot en «positiv» konklusjon: nederlaget til den forstyrrende aktøren.

OM POSITIVE OG NEGATIVE ORD

Ved bruk av ordene «positiv» og «negativ» er det viktig å huske forskjellen mellom form og innhold i politisk kommunikasjon. Budskap kan være positivt vinklet, og samtidig bygge på negative følelser. For eksempel har «terrorisme truer oss, men vi skal bekjempe den» et positivt utfall (vi skal vinne) basert på en negativ følelse (frykt). Motsatt inneholder «grønn energi kan redde verden fra global oppvarming, hvis vi bare kunne overbevise myndighetene» en positiv følelse (av håp), men også et mulig negativt utfall (suksess er ikke bare usikkert, men også lite sannsynlig).

Det fremmedfiendtlige narrativet bak «innvandrere stjeler jobbene våre» bygger på en negativ følelse, men kan brukes til å styrke et partis eller en kandidats posisjon, siden de vil fremstille seg selv som den eneste som kan oppnå en positiv løsning («innvandrere stjeler jobbene våre – men jeg vil sende dem tilbake dit de kom fra»). Når man kommer til den konkrete politikken som foreslås av et slik narrativ, er spekteret svært bredt. Ifølge forskning,¹⁷ er «den moderne rasisten» for eksempel ikke eksplisitt mot etniske minoriteter eller innvandrere som sådan (noe som ville være sosialt uakseptabelt i en rekke land), men mot politiske løsninger som er ment å forbedre minoriteters og innvandreres sosiale levekår (hovedargumentet er at denne politikken vil diskriminere majoriteten).¹⁸

Narrativet bak den foreslåtte politikken (fra en kandidat, en bevegelse, et parti og så videre) gir mening til fortellingen, og viser veien fram mot en tilfredsstillende løsning på fortellingen som alle hovedpersoner lengter etter. Når det er snakk om politiske narrativer, representerer politikken den (eneste) troverdige måten å nå den lykkelige slutten (og kandidaten, partiet eller beslutningstakeren er den eneste aktøren som kan gjennomføre den konkrete politikken). Når det er snakk om undertrykkende politiske narrativer, er løsningen bare god for flertallet, som vil beholde privilegiene sine, og maktstrukturene opprettholdes.

«JA, VI KAN»: ANALYSE AV ET NARRATIV FOR FRIGJØRING

Tilsynelatende er det ikke noe narrativ i Barack Obamas fengslende slagord «Ja, vi kan»: ingen oppbygging, ingen tidsdimensjon, bare én karakter (vi), og en vagt definert handling (kan). Men slagordet var bare den (synlige) toppen av et komplekst og kraftfullt narrativt isfjell, som fløt like under linjen som delte det som ble sagt fra det som var implisitt.

Barack Obamas «Ja, vi kan» oppstod ikke i et vakuum, og ville ikke vært så vellykket uten en implisitt kobling til bredere kollektive fortellinger i USA. Det kollektive frigjøringsnarrativet om den afroamerikanske borgerrettighetsbe-

vegelsen og de felles idealene om frihet, likebehandling og likeverd for alle i den amerikanske grunnloven, koblet til hovednarrativet om universelle menneskerettigheter, var tilstede i Obamas kampanje.

Følgende analyse av Barack Obamas vinnende narrativ fra 2008 begynner med de synlige elementene i kommunikasjonen hans for å vise hvilken type «fortelling» som gjemmer seg bak den. Det første synlige elementet i narrativet var subjektet i handlingen: «**vi**». Under hele 2008-kampanjen, i offentlige taler og intervjuer, snakket presidentkandidat Barak Obama alltid og bare i form av «vi», mens de andre kandidatene la vekt på det individuelle nivået («jeg kan», «jeg vil»). Obamas melding var eksplisitt **inkluderende** og involverte publikummet sitt i fortellingen.

«Vi» blir tydelig den viktigste karakteren, hovedpersonen, og har en klar posisjon i den romlige dimensjonen. Samtidig skapte Obamas retorikk implisitt en potensiell (og ikke engang uttalt) motstander. George Lakoff bemerker om negative vinklinger, at: «å underminere en vinkling [...] gjør den sterkere. Det er implisitte negativer, som «Jeg er den ærlige kandidaten i denne kampanjen.»¹⁹ Slagordets logikk var likt: «Ja (vi kan)», som implisitt skaper en forbindelse (relasjon) med motstanderen. Hvem er de som hevder at Obama (og alle hans tilhengere) «ikke kan».

Forholdet mellom hovedpersonen og motstanderen er utsatt, men grensene mellom de to gruppene er ikke fastsatt eller gitt, og representerer ingen skillelinjer basert på klasse, kjønn eller etnisitet. Enklere sagt, mens «vi» tror at «vi kan», tror noen andre ikke det. Faktisk våget ingen av Obamas politiske motstandere å uttrykke dette, og Obamas narrativ ble dermed vanskelig å utfordre direkte. Som Lakoff uttrykker det: «Når du bekrefter din egen posisjon og snakker positivt, undergraver du opposisjonen implisitt [...] Hvis de må benekte din posisjon, vil de bidra til å styrke din».

Den implisitte dialogen mellom «nei, du kan ikke»-siden og «ja, vi kan»-svaret utgjør oppbyggingselementet og tidsdimensjonen til narrativet: mens noen trodde eller sa at «nei, dette vil være umulig», tenker og hevder «vi» at «jo, det kan vi faktisk». Videre er det en vertikal forbindelse mellom mikronivå, personlig nivå og det bredere makronivå: Obamas suksesshistorie tjener som eksempel for minoritetene (hovedmål), og det å tro på ham betyr å tro på sin egen sosiale frigjøring (betydning). Denne følelsesmessige forbindelsen til kandidaten ble preget av en positiv følelse av håp (følelsesmessig dimensjon).²⁰

Tabellen under avslutter kapittelet ved å oppsummere og utfordre de viktigste elementene og dimensjonene i en ikke-ekskluderende fortelling (Obamas «ja, vi kan») og en ekskluderende («de stjeler jobbene våre»). Å utfordre elementene og dimensjonene til narrativer er det første, grunnleggende trinn i en analytisk prosess.

Det er viktig å merke seg at narrativer sjelden eksisterer alene, men gjerne er sterkt knyttet (positivt og negativt) til andre narrativer. Forholdet mellom narrativer og deres rolle i samfunnet drøftes nærmere i kapittel 5.

Narrativ	<i>Ja, vi kan</i>	<i>De stjeler jobbene våre</i>
Egenskaper	Inkluderende/ikke-ekskluderende, konkret	Ekskluderende, kollektiv
Elementer		
Karakterer	«Vi» (implisitt også inkludert «de»)	De (innvandrerne) – oss (lokalbefolkningen)
Relasjoner	Konflikt: Vi tror at vi kan → noen tror at vi ikke kan	Motstandere: De stjål noe fra oss
Kontekst	UUSA optimistisk, politisk kultur, USA-valg	Økonomisk krise, økt innvandring, høy arbeidsledighet
Oppbygging	1. (Status quo): noe er umulig 2. (Forstyrrende øyeblikk): Vi hevder at det er mulig 3. (Løsning): Vi gjør det mulig	1. Vi hadde jobbene våre (gullalder) 2. De stjål jobbene fra oss 3. Vi vil få jobbene tilbake (vi kommer tilbake til gullalder) hvis «de» er ute
Betydning	USA er et land med muligheter. Hardt arbeid og optimisme gjør alt mulig. Obamas personlige frigjøring kan være et forbilde (fra makro til mikro).	Noen truer oss. Gullalderen er over eller i fare. «Vi» kan bringe den tilbake.
Dimensjoner		
Romlig	Alle kan bli med «vi» og kan være en del av fortellingen.	Bare de som tilhører innenfor-gruppen er med i fortellingen. Innenfor-gruppen bestemmer hvem som etter hvert kan bli med («de kan bli, men de må tilpasse seg våre regler»...).
Tid	Før: Noen tror vi ikke kan Etter: Vi vil bevise at vi kan	Før: Vi har nå mistet jobbene våre (som et symbol på velstand) Etter: Vi vil få dem tilbake så snart «problemene» er løst (eller fjernet)
Følelser	Håp	frykt

OPPSUMMERING AV KAPITTELET I FEM PUNKTER

- Mennesker er ikke helt rasjonelle. Vi forstår livene våre og verden i form av fortellinger.
- Nabokov: «Kongen døde, og så døde dronningen» er et plott. «Kongen døde, og deretter døde dronningen av kjærlighetssorg»: det er et narrativ!
- Karakterer, relasjonene deres, oppbygging av hendelser, kontekst og betydning/og deretter tid, rom og følelser: det er et narrativ!
- I ikke-ekskluderende narrativer er det ingen «oss» mot «dem»: enkeltpersoner og samfunnsgrupper kan leve sammen og samarbeide.
- I ekskluderende narrativer er «de» slemme mot «oss», så «vi» ekskluderer «dem», fordi hvis «de vinner», betyr det at vi «taper».

SLUTTNOTER

- 1 Siter i Atwan R. (2005), *Convergences: Themes, Texts and Images of Composition*. Bedford/St. Martin, New York.
- 2 Gleik, J. (2011), *The Information: a History, a Theory, a Flood*. Random House, New York.
- 3 Westen, D. (2011), What happened to Obama's passion? New York Times, tilgjengelig på www.nytimes.com/2011/08/07/opinion/sunday/whathappened-to-obamas-passion.html?_r=0, accessed 23 May 2016.
- 4 http://www.coe.int/t/dg4/eycb/Programme/livinglibrary_en.asp
- 5 <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/05/look-refugees-in-the-eye/>
- 6 Briggs R. and Feve S. (2013), *Countering the Appeal of Extremism Online*. Institute of Strateg
- 7 In Vare (2000), *The State of Narrative Non-Fiction Writing*. Nieman Reports, tilgjengelig på <http://niemanreports.org/articles/the-state-of-narrative-nonfiction-writing>, besøkt 23. august 2016.
- 8 Westen, op. cit.
- 9 Shanahan, E.A., McBeth, M.K. and Hathaway, P.L. (2011), 'Narrative Policy Framework: The influence of Media Policy Narratives on Public Opinion', *Politics & Policy* 39 (3), 373-40.
- 10 Se for eksempel Jean-François Lyotard on grand narratives, Lyotard J. (1979), *La condition postmoderne: rapport sur le savoir*, Paris: Minuit.
- 11 Westen, op. cit.
- 12 Reinsborough, P. and Canning, D. (2012), *Beautiful Trouble*, tilgjengelig på <http://beautifultrouble.org/theory/narrative-power-analysis>, besøkt 27. august 2016.
- 13 Se for eksempel Lyotard J. (1979), *La condition postmoderne: rapport sur le savoir*. Paris: Minuit.
- 14 Det er enighet blant økonomer om at det ikke er noen bevis som støtter denne forestillingen; se for eksempel publikasjonene til Benjamin Powell, Texas Tech University eller Giovanni Peri, University of California.
- 15 Smith E. R. and Mackie, D.M. (2007), *Social Psychology*, Psychology Press, London.
- 16 Ibid
- 17 Ibid
- 18 Brown, R., Capozza, D. and Licciardello, O. (eds) (2007), *Immigrazione, acculturazione, modalità di contatto*, Franco Angeli, Milano.
- 19 Lakoff G. (2014), In *Politics, Progressives Need to Frame their Values*, tilgjengelig på <https://georgelakoff.com/2014/11/29/george-lakoff-inpolitics-progressives-need-to-frame-their-values>, besøkt 25. juni 2016..
- 20 Rosenfel Halverson, E. (2008), 'From one woman to everyman. Reportability and credibility in publicly performed narratives', *Narrative Inquiry*.18 (1) 29-52

Oli og Ale lærer om motnarrativer og alternative narrativer

Sara, kan du kort forklare hva motnarrativer og alternative narrativer er?

Motnarrativer og alternative narrativer er verktøy for å endre og undergrave hatefulle og ekstremistiske fortellinger og styrke menneskerettsbaserte fortellinger. Det gjør de ved å utfordre negative stereotypier og diskreditere voldelige budskap, for eksempel gjennom humor eller andre metoder for å vise at en annen tolkning av virkeligheten finnes

Kan du gi meg et eksempel?

Å snu om på roller for å vise hvordan det føles å utsettes for hatprat, og hvor komiske og latterlige noen stereotypier kan være. Eller lage en fortelling der karakterene oppfører seg annerledes fra hvordan de oppfører seg i narrativet du vil diskreditere, for eksempel innvandrere som ikke er inntrengere eller terrorister, men bare vanlige sykepleiere, lærere eller entreprenører.

Er det vanskelig å utvikle motnarrativer?

De kan ta mange former, og være så generelle eller dype som du vil. Du trenger ikke være en ekspert eller berømt. Du kan også utvikle et motnarrativ!

MOTNARRATIVER OG ALTERNATIVE NARRATIVER

KAPITTEL

5

Dette kapittelet introduserer motnarrativer og alternative narrativer til hatprat, og understreker viktigheten av å utforme og gjennomføre dem fra et menneskerettighetsperspektiv. Kapittelet forklarer hvordan motnarrativer kan brukes i ulike typer menneskerettighetsarbeid, som påvirkningsarbeid, ungdomsarbeid og rettslige tiltak. Samtidig er motnarrativer ikke den eneste metoden, heller ikke den beste, for enhver situasjon. Det finnes andre metoder og verktøy som kan brukes alternativt eller i kombinasjon med motnarrativer.

5.1 | MOTNARRATIVER OG ALTERNATIVE NARRATIVER

Motnarrativer og alternative narrativer tar sikte på å nå ulike målgrupper, avhengig av konteksten. Motnarrativer tar sikte på å nå:

- a) de som kanskje eller allerede sympatiserer med ekstremistiske synspunkter, og forebygger at de engasjerer seg videre
- b) de som allerede har ekstremistiske synspunkter, og støtter enkeltpersoner i å endre deres synspunkter og oppførsel

Alternative narrativer styrker positive, inkluderende og konstruktive forestillinger, og tar sikte på å nå hele befolkningen, inkludert de som står bak hatprat, som kanskje kan bli kjent med et helt nytt narrativ. Ulike typer svar er nødvendig for ulike grupper.

Om du spør noen om hvordan man svarer på undertrykkende narrativer, vil noen si: ikke gjør det! Å «svare» på et narrativ betyr implisitt å akseptere og styrke perspektivet som opprettholder det undertrykkende narrativet. Så hva er en bedre strategi for å undergrave et undertrykkende narrativ? Det høres kanskje repeterende ut, men for å motvirke et narrativ trengs det... et annet narrativ, et utfordrende narrativ, et motnarrativ og et helt nytt narrativ: et nytt perspektiv for å tolke virkeligheten.

Motnarrativer og alternative narrativer bekjemper hatprat ved å diskreditere og dekonstruere voldelige narrativer som rettferdiggjør det, og ved å presentere ikke-ekskluderende visjoner for verden basert på menneskerettsverdier som åpenhet, respekt for forskjell, frihet og likeverd. Dette gjør de på en rekke måter. Noen narrativer inneholder fakta fra forskjellige og troverdige kilder for å stille spørsmål ved negative misoppfatninger. Forskning og praksis har imidlertid vist at bare å tilføre mer informasjon og fakta ofte ikke er effektivt. Narrativer må kobles til folks eksisterende forståelse og kontekst, skape nye betydninger og appellere til følelser og behov. Ofte kan dette gjøres gjennom bruk av humor og satire, ved å spille på folks følelser knyttet til temaet, ved å legge til rette for direkte personlig kontakt med mennesker med ulike perspektiver, eller skape muligheter til å oppleve et helt annet alternativt narrativ.

BRUKE HUMOR

Neue Deutsche Medienmacher utviklet kampanjen Førstehjelpsskrin mot hatprat i Tyskland. Siden fakta alene ofte ikke virker, bestemte de seg for å bruke satire og humor i videoer og bilder for å motvirke hatprat. (<https://no-hate-speech.de/>)

PERSONLIGE VITNESBYRD OG FIKSJON

Romanene til den franske forfatteren og antropologen Dounia Bouzar beskriver på realistisk vis prosessen med radikalisering av unge mennesker og deres dagligliv etter at de ble med i IS (akronym for den såkalte «islamske staten»). Målet er å vise strategiene som blir brukt av rekrutterere, og å dekonstruere det jihadistiske/radikale islamske narrativet. Et slikt eksempel er romanen hennes fra 2015, *La vie après Daesh*¹ (På norsk: Livet etter IS).

Begrepet «motnarrativ» har blitt mer kjent de siste årene, knyttet til offentlige og frivillige avradikaliseringstiltak, for eksempel Radicalization Awareness Network, Institute of Strategic Dialogue og Hedayah. Men motnarrativer som metode for forskning og sosial endring er blitt brukt på flere felt og av mange forskjellige typer organisasjoner som motsvar på andre former for undertrykkende narrativer. Forskning og praksis kommer fra utviklingspsykologi, sosiologi, statsvitenskap, utdanning, kultur og media. Siden 1990-tallet har fortellerteknikker blitt brukt av sosialarbeidere, pedagoger, psykologer, journalister og aktivister til å jobbe med grupper som har vært utsatt for undertrykkelse og vold. Gjennom motnarrativer har enkeltpersoner og grupper kunnet forestille seg og utforme nye alternative narrativer til de som undertrykte dem.

For eksempel handlet disse alternative narrativene om rase og raserelasjoner, om kolonialismens historie og innflytelse, funksjonsevne/ funksjonshemming, kjønnsroller, økologi, vold og fred.²

Denne håndboken bygger på tidligere erfaringer med bruk av motnarrativer, og foreslår et eksplisitt og sentralt rammeverk for menneskerettighetsutdanning i utforming og bruk av motnarrativer og alternative narrativer som en måte å bekjempe alle former for diskriminering.

5.2 | MOTNARRATIV ELLER ALTERNATIVT NARRATIV?

Narrativer er et fleksibelt instrument som kan brukes til ulike formål og med ulike tilnærminger. Noen ganger responderer de direkte på et annet narrativ, ved å henvise til det og komme med motargumenter og fakta. Andre ganger forsøker de å undergrave hatprat ved å lage et helt alternativt narrativ og presentere et annet synspunkt. Den første strategien kalles motnarrativ, den andre alternativt narrativ.

Begrepet «motnarrativ» blir ofte brukt som kortform, særlig innen arbeid mot ekstremisme. Begrepet «alternative narrativer» understreker viktigheten av å presentere ulike perspektiver, og understreker hva «vi er for». Skillet mellom de to begrepene kan i praksis være uklar, ettersom et motnarrativ forutsetter eller implisitt refererer til et alternativt narrativ. I denne håndboken brukes imidlertid begge begrepene, med en tilnærming basert på to sentrale punkter:

- Menneskerettigheter bør være grunnlaget for alle narrativer som søker å bekjempe hatprat.
- Menneskerettsbaserte narrativer spiller en viktig rolle i frigjørende strategier både for de som har vært utsatt for og de som står bak hatprat.

Det er viktig å nevne at hvilken tilnærming man velger (motnarrativ og/eller alternativt narrativ), avgjøres av de konkrete utfordringene aktivister, pedagoger og ungdomsarbeidere står overfor når de svarer på hatprat på nettet og utenfor – og selvfølgelig av det «opprinnelige» narrative. Noen bruker motnarrativer som et praktisk verktøy for å reagere på et særlig undertrykkende narrativ i deres nærmiljø, skole, by eller nettsted. Samtidig trenger trusselen fra populistiske, nasjonalistiske, rasistiske og homofobiske grupper et direkte svar, en strategi for å takle de underliggende årsakene til hatpratet, som negative stereotypier og ulikhet, samt forslag og forestillinger om alternativer til

vold. I denne håndboken er det foreslått flere muligheter og tilnærminger, men i siste rekke er det opp til aktivistene selv å velge den mest hensiktsmessige tilnærmingen, budskapet og tonen i kampanjen.

HVORDAN KAN OLI BRUKE ET MOTNARRATIV FOR Å BEKJEMPE HATPRAT?

Oli tror hun kan undergrave det fremmedfiendtlige narrativet som ligger under truslene hun mottok. Hun kan forklare at folk fra Rolonia ikke er en trussel mot samfunnet. For eksempel kan hun invitere en berømt og populær sanger fra Rolonia til å delta i en kampanje. Hun kan organisere et seminar på skolen som formidler historiske og sosioøkonomiske fakta og ulike synspunkter på spørsmålet om innvandring. For eksempel: «Marcadia er et land hvor mange samfunnsgrupper har bidratt til velstanden. Rolonianere har bodd i landet i over hundre år, og har skapt jobber for mange marcadianere. Med dagens økonomiske krise ønsker ingen rolonianere å innvandre til Marcadia.» Men hun er ganske sikker på at flere av klassekameratene vet dette, likevel fortsetter de å vitse og videresende hetsende meldinger. Hva kan være den mest effektive måten å utvikle et motnarrativ?

5.3 | MOTSVAR: Å TA OVER DET OFFENTLIGE ROM

Et motsvar er en kort og direkte reaksjon på hatefulle meldinger. Det er en form for motnarrativ som kan brukes til å dekonstruere, diskreditere og avmystifisere voldelige, ekstremistiske budskap.³ De brukes ofte som et verktøy for å blokkere eller utfordre konkrete uttrykk for hat. Følgende to scenarier er blant de vanligste hvor et slikt verktøy kan være nyttig:

- Et hatefullt utbrudd mot en bestemt minoritet etter konkrete hendelser (diskusjon om en lov som beskytter en minoritet, historiske datoer, reaksjoner mot forbrytelser som angivelig er begått av representanter for disse minoritetene osv.) som krever en rask respons;
- Et hatefullt narrativ fra en styrkeposisjon (på grunn av det politiske landskapet eller en dypsittende fordom i samfunnet), som aktivister og bevegelser ønsker å svekke eller utfordre.

Hovedformålet med kortsiktige motnarrativer er å ta over det offentlige rommet, enten på nettet, for eksempel ved å lage memes som gjør narr av hatefullt innhold, eller utenfor nettet gjennom «kjærlighetsprat», for eksempel ved omskrivninger av hatprat på graffitivegger. Aktivister, pedagoger og ungdomsarbeidere kan på samme tid:

- undergrave autoriteten til (og dermed forståelsen av) hatefulle narrativer eller de som sprer hat i samfunnet
- fremheve at det finnes organiserte bevegelser som motvirker det undertrykkende narrativet.

HATØDELEGGEREN

Veggmaleriet Hatødeleggeren laget i Helsinki 2013 av Stopp hatprat-kampanjen i Finland er et eksempel på en aktivitet som forvandlet et rasistisk, homofobt og nynazistisk narrativ uttrykt i symboler og ord på en vegg. Det ble gjort ved å bruke samme plass til å male nye symboler og ord ved siden av og over de opprinnelige tegningene. De nye symbolene og ordene foreslår et annet narrativ: kjærlighet og respekt for mangfold og menneskerettigheter. (En video av aktiviteten finnes på <https://vimeo.com/72886961>).

VEILEDNING OM MOTSVAR PÅ TWITTER

Kampanjen Get The Trolls Out («få ut trollene») har utarbeidet en kort veiledning om motsvar på Twitter med nyttige tips om hvordan du kan svare, for eksempel hvilken tone og ord du bruker, hvordan du bruker visuelle hjelpemidler og hvordan du holder deg trygg (www.stoppinghate.getthetrollsout.org).

5.4 | ALTERNATIVE NARRATIVER: EN MÅTE Å ENDRE ETABLERTE DISKURSER

Alternative narrativer er handlinger som tar sikte på å undergrave hatefulle narrativer ved å fokusere på hva vi er «for» heller enn hva vi er «mot». Alternative narrativer utfordrer eller henviser ikke alltid direkte til ekstremisme, men forsøker i stedet å påvirke politiske debatter ved å presentere alternative måter å forstå samfunnstema eller problemer, og dermed endre perspektivet på diskusjonen. Det kan for eksempel handle om å endre narrativet om familier som et hierarkisk organisert system med ulike kjønnsroller og reproduksjon som hovedformål, som en strategi for å undergrave homofobe eller heteronormative synspunkter.

Alternative narrativer fokuserer ikke så mye på reaksjoner på enkelthendelser, men har som hensikt å bygge opp et alternativt tankesett som kan opprettholde endringen de ønsker i samfunnet. Et annet viktig mål er å ta over det offentlige rom ved å la en alternativ (sammenhengende og strukturert) historie bli hørt i det offentlige ordskiftet.

Motnarrativer og alternative narrativer eksisterer i samspill: Aktivister som har tenkt å skape endringer i samfunnet, må etter hvert gå fra å reagere i kritiske situasjoner, til å utvikle bredere alternativer som opprettholder handlingene deres. Samtidig kan be-

vegelser som engasjerer seg for langsiktig endring, ikke la være å reagere på konkrete utfordringer, hendelser eller utbrudd.

	Motnarrativ	Alternativt Narrativ
Hvordan?	Direkte utfordre et undertrykkende narrativ	Ha som mål å skape et alternativt syn på samfunnet
Hva?	Undergrave autoriteten og myter som undertrykkelse bygger på	Presentere et «hva vi er for» som et annerledes perspektiv å se på temaet
Når og hvor?	Lite prosjekt, kortere perioder	Større prosjekt, langsiktig
For eksempel?	• Slå hull på fordomsfulle myter om en bestemt samfunnsgruppe gjennom en offentlig informasjonskampanje. • Folk som tidligere spredte hatprat, forteller om hvordan ekstremistiske bevegelser har hatt en negativ påvirkning på livet deres. • Lage veggmalier som feirer mangfold over rasistiske kommentarer på vegger.	• All Different – All Equal-kampanjen, en kampanje for menneskerettigheter • Rapporter fra ungdomsmøter med tros- og livssynsdialog • Dokumentarer om flyktningers liv viser dem som mennesker og ikke som kriminelle • Serier med plakater som viser hvordan fedre også kan ha glede av foreldrepermisjon og å ta seg av barn (en rolle som i de fleste land tas av mødre).

5.5 | EN MENNESKERETTSBASERT TILNÆRMING TIL NARRATIVER

Når man forbereder et motnarrativ eller alternativt narrativ, er det avgjørende at menneskerettsverdier og -prinsipper ligger til grunn for hele handlingen. Det undertrykkende narrativet bør ikke bekjempes ved å reproducere det eller bruke andre undertrykkende narrativer. (For mer omfattende informasjon og ressurser om menneskerettigheter foreslås å lese Compass. Manual for Human Rights Education with Young People, særlig kapittel 4: Understanding Human Rights.)

WEDIACTIVISTS – SIMULERINGSBRETTSPILL

Dette er et spill som lærer deltakerne om menneskerettsverdier og -prinsipper, og om begrepet digital medborgerskap. Spillet fremmer holdninger og ferdigheter knyttet til demokratisk medborgerskap på og utenfor nettet, for eksempel kritisk tenkning, kreativitet, empati og ansvar (<https://www.lebij.be/index.php/no-hate/>)

DET ER IKKE VERKTØYET, MEN HVORDAN DU BRUKER DET

Å utforme motnarrativer og alternative narrativer fra et menneskerettsperspektiv er avgjørende og nødvendig. Ikke alle narrativer som utfordrer et ekskluderende eller undertrykkende narrativ, er i realiteten menneskerettsbaserte. Midler og mål må være i samsvar med menneskerettighetene. Videre må strategier utfordre eller moderere det undertrykkende perspektivet som støtter narrativet, uten å reproducere det. Hvis for eksempel et narrativ beskriver en gruppe som «ond» og den andre som «god», er det ikke nok å slutte å beskrive en gruppe som «ond», men heller unngå den todelte og motsetningsfylte beskrivelsen av relasjoner mellom gruppene. Kort sagt er det ikke verktøyet utforming, men hvordan det brukes, som gjør en forskjell.

Det er viktig å sørge for at motnarrativet som utvikles, er trygt basert på menneskerettsprinsipper. Det er tre hovedregler for å bygge opp et narrativ som fremmer menneskerettighetene:

- 1 – Det skal ikke inneholde hat, vold eller diskriminering.
- 2 – Det skal fremme likhet, respekt og solidaritet mellom enkeltpersoner og samfunnsgrupper.
- 3 – Det skal fremme en forståelse av alle menneskers likeverd, og det skal fremme kritisk tenkning, rettfærdig dialog og riktig informasjon.

IKKE SNU HATET: UNNGÅ Å LAGE SYNDEBUKKER

Den første grunnleggende regelen for et narrativ som tar sikte på å motvirke hat, er at det ikke selv skal inneholde noen form for hatprat eller diskriminering, og spesielt ikke reproducere hat og syndebyggmentalitet.

Et åpenbart eksempel er det kjente slagordet «Ikke hat innvandrerne, hat finanseliten». Selv om slagordets mål er å flytte publikums oppmerksomhet fra den (antatte) byrden innvandrere utgjør for velferdsstaten til økonomisk ulikhet, oppfordrer slagordet til å innta en hatefull, diskriminerende holdning til en gruppe mennesker.

I mange andre tilfeller er det en utilsiktet konsekvens at det hatefulle perspektivet forsterkes.

Et eksempel er den typen argumentasjon som bygger på generalisering: «Folk skal ikke klandre alle innvandrere for terrorangrepene. Siden innvandrere kommer fra så mange forskjellige land, er det meningsløst å sette dem alle i samme bås». Selv om det kan virke nyttig på kort sikt, slår dette motargumentet ikke tilbake mot sydebukkmentaliteten som ligger til grunn for narrativet, og det vanligste resultatet er at man heller konkretiserer hvem som bør utsettes for hat (og med styrket argumentasjon): «Hvis det ikke er alle innvandrere, er det i hvert fall de muslimske innvandrerne». Disse «hatmønstrene» ble særlig observert etter terrorangrepene i europeiske land i 2015 og 2016, der hatprat fokuserte på muslimske og mannlige innvandrere (eller de som ble oppfattet slik).

Menneskerettsaktivister bør være oppmerksomme på at motargumenter som fokuserer på konsekvensene av hat, spesielt de som søker å avlede oppmerksomheten fra en konkret utsatt gruppe, ikke utfordrer de underliggende årsakene og negative følelsene som ligger under: hat og frykt. Hvis negative følelser ikke håndteres, vil «hatmønstret» gjenta seg, bare rettet mot en annen gruppe.

FREMME LIKEVERD OG RESPEKT

Den andre regelen for å bygge et menneskerettsbasert motnarrativ er å alltid fremme respekt for menneskeverd og solidaritet mellom grupper og enkeltpersoner. Selv om denne regelen høres enda mer åpenbar ut enn den første, kan gapet mellom intensjoner og effekt også være ganske stort

Ofte rettferdiggjøres fremmedfiendtlige og rasistiske holdninger til innvandring gjennom økonomisk-baserte argumenter, som «vi har ikke råd til å mate alle», «vi har ikke nok jobber eller penger til dem», og «de snylter på velferdssystemet vårt». En svært vanlig reaksjon er «å respondere» ved å argumentere mot enkeltsetninger i det opprinnelige narrativet uten å forsøke å endre perspektivet. I dette tilfellet innebærer det å bruke den samme økonomiske, «rasjonelle» «kost-nytte»-tilnærmingen. «Innvandrere kan avhjelpe den aldrende europeiske demografien», eller «de gjør jobbene som europeere ikke vil gjøre», er gode og utbredte eksempler på denne motargumentasjonen.

Problemet med denne typen argumentasjon er tosidig. Den kan være svært ineffektiv, fordi uavhengig av hva slags argumenter som brukes, har politiske beslutninger en tendens til å bygge på verdier og holdninger, ikke bare interesser.⁴ Enda verre er det at dette motnarrativet faktisk bygger på det samme undertrykkende perspektivet som det fremmedfiendtlige motstykket. Når man ser mennesker bare ut fra et økonomisk perspektiv, fratar man dem

det grunnleggende menneskeverdet som menneskerettighetene bygger på, og fremstiller innvandring enten som et problem eller en løsning, uavhengig av innvandrernes individuelle og kollektive behov og rettigheter.

Dette betyr ikke at folks bekymring for fremtiden og frykt for å miste økonomisk velstand ikke bør besvares. Samtidig kan forståelig bekymring og frykt ikke brukes til å rettferdiggjøre gjentakelse eller styrking av ekskluderende og sårende narrativer. Faktisk bør det virkelige målet for et menneskerettsbasert motnarrativ være nettopp disse følelsene, og ikke de økonomisk begrunnede påstandene, som bare representerer den rasjonelle fasaden av de underliggende ubevisste følelsene. Et motnarrativ som bare forholder seg til den rasjonelle overflaten, vil dessverre bidra til å styrke det undertrykkende narrativet.

Å UTVIKLE ALTERNATIVET: BERIKELSE AV OFFENTLIG DEBATT

Avslutningsvis er et primært mål for menneskerettsbaserte narrativer å utvikle alternative måter å tenke på og leve i et samfunn for å utfordre etablerte narrativer.

Det er etablerte narrativer som utformer reglene for hva som er sosialt akseptabelt og kulturelt mulig. Kort sagt påvirker de hver persons og gruppes rolle og posisjon i et samfunn. Mens undertrykkende narrativer forteller en historie der minoriteter ikke har tilgang til bestemte rettigheter eller ikke kan inneha bestemte posisjoner, bør menneskerettsbaserte narrativer som motsier dem, sikte på å bygge opp, styrke og fremme alternative historier. Patterson og Monroe forklarer det tydelig: «Når narrativer for kulturelt akseptabel suksess ikke er tilgjengelig eller ikke til å forestille seg for en bestemt gruppe, tilbyr subkulturer alternative måter å gi mening om deres plass i verden».⁵

Når man utfordrer et undertrykkende narrativ, bør man huske på at det endelige målet for menneskerettsbaserte narrativer ikke er å manipulere det offentlige ordskiftet eller erstatte det nåværende narrativet med et annet. Pedagoger, aktivister og ungdomsarbeidere bør arbeide for å oppta plass i offentligheten med sterke alternativer for å forbedre dialogen mellom ulike sektorer eller samfunnsgrupper, for å utfordre eneveldige og totalitære politiske narrativer og fremme en kultur med universelle menneskerettigheter.

Alle narrativer velger ut bestemte hendelser eller karakterer og utelukker andre. Undertrykkende narrativer utelukker store deler av et samfunn. Alternative narrativer, derimot, tar sikte på å berike det offentlige ordskiftet og samfunnsdialogen ved å inkludere flere hendelser, flere karakterer, flere perspektiver og flere fakta. Det endelige målet er å fremme menneskers kritiske tenkning.

Å engasjere seg i kritisk tenkning betyr at vi som mennesker kan reflektere, bestemme, utfordre og påvirke sosiale normer og meninger. Kritisk tenkning gjør det mulig for folk å gå inn i en «frigjørende prosess» fra de undertrykkende narrativene, samtidig som det gjør det mulig for folk å utforme nye alternative narrativer. I denne forstand blir kritisk tenkning sterkere og mer sammenhengende når flere og forskjellige stemmer kommer til uttrykk.

HVORDAN KAN OLIS MOTNARRATIV VÆRE ET MENNESKERETTS-BASERT NARRATIV?

Oli er trist og såret, men hun vil ikke ha hevn. Hun vil ikke at noen skal gå gjennom denne fryktelige opplevelsen. Hun vil at alle skal forstå at bare ved å respektere hverandre, kan fredelig sameksistens være mulig. Sammen med vennegruppen bygger hun handlingene sine på tanken om at alle mennesker er like, og de ønsker ikke å bruke de samme aggressive metodene for å få fram sine egne meninger. Handlingene deres må gjenspeile menneskerettsverdier som mangfold og respekt for andres meninger.

5.6 | NARRATIVER SOM ET AV VERKTØYENE I VERKTØYKASSEN

HAMRE INN SPIKER

Ifølge Maslows «verktøylov» er måten folk vurderer problemer sterkt avhengig av hvilke verktøy de holder i hånden. Som Maslow påpeker: «hvis alt du har er en hammer, ser alt ut som en spiker». ⁶ I praksis kan det å vurdere hver situasjon på riktig måte, og velge det mest passende verktøyet for å håndtere den, noen ganger være ekstremt vanskelig.

Selv om motnarrativer og alternative narrativer kan brukes i ulike typer menneskerettsarbeid, som påvirkningsarbeid, ungdomsarbeid og rettslige tiltak, er de ikke den eneste eller beste metoden for enhver situasjon. Det finnes andre metoder og verktøy som brukes til å bekjempe hatprat som kan brukes alternativt til, eller i kombinasjon med motnarrativer.

Pedagoger, aktivister og ungdomsarbeidere bør ikke tenke på narrativer som de optimale verktøyene for å fremme menneskerettigheter. Det finnes en hel verktøykasse til disposisjon! En strategi kan ofte bruke en kombinasjon av verktøy, med narrativer som et sentralt verktøy eller bare et mer implisitt verdibasert rammeverk. Ett aspekt er derfor å fokusere på alle de situasjonene hvor narrativer er nyttige som hovedverktøyet i en strategi. Et annet aspekt er å understreke alle de tilfellene der narrativer kanskje ikke er hovedverktøyet.

Kort fortalt bidrar narrativer til innblanding i det offentlige ordskiftet, både på nasjonalt, regionalt eller lokalt plan, på jobb eller i familien, på nettet eller utenfor. Siden «hinderet for å overbevise mennesker ofte ikke handler om det de ennå ikke vet, men om det de egentlig allerede vet»⁷, gir motnarrativer og alternative narrativer et annet perspektiv for å forstå problemene samfunnet står overfor, som til slutt kan føre til at man leter etter forskjellige løsninger. I kampen mot hat og vold er narrativer spesielt nyttige for å:

- blokkere, svekke og undergrave autoriteten til hatefulle og voldelige narrativer, sosiale strukturer og politiske institusjoner
- organisere, systematisere og spre kunnskap og informasjon på ulike måter, og dermed utfordre det ekskluderende, politiske, etablerte narrativet
- bidra til økt enighet om konkret lovgivning, inkluderende politikk og samfunnsutvikling.

Narrativer er på ingen måte en erstatning for:

POLITISK DELTAKELSE

Ofte kan årsaken til utestenging i samfunnet finnes i institusjonell diskriminering, ulik tilgang til rettigheter eller manglende håndheving av menneskerettslovgivning. Borge-re, aktivister og bevegelser kan påvirke det politiske landskapet ved aktivt å delta på lokale, nasjonale og internasjonale arenaer. Dette kan for eksempel gjøres ved å foreslå ny lovgivning, som enten retter seg mot utjevning av minoritets- og majoritetsrettigheter, styrking av lover mot menneskeretskrenkelser eller mer målrettet sosialpolitikk. I alle situasjoner kan et kraftfullt narrativ bidra til å øke den sosiale konsensusen som trengs for å påvirke beslutningstakere, sikre håndhevelse av lovgivningen og bidra til gjennomgripende endring av konflikter.

EUROPEISK NETTVERK MOT RASISME (ENAR)

ENAR er et europeisk nettverk mot rasisme som kombinerer påvirkningsarbeid for antirasisme og samarbeid mellom sivilsamfunnsaktører innen antirasistisk arbeid i Europa (<http://www.enar-eu.org/>).

RETTSLIGE TILTAK

I mange land kan det tas ut rettslig påtale mot hatprat og hatkriminalitet. Beskyttelse av enkeltpersoner og samfunnsgrupper er grunnleggende for den moderne rettsstat, og minoriteter skal sikres forsvar mot hatkriminalitet. Videre kan rettssaker fungere sterkt avskrekkende for voldelige grupper og enkeltpersoner. Velrettede motnarrativer kan bistå rettslige tiltak ved å undergrave den sosiale betydningen og støtten til hatefulle grupper og enkeltpersoner, skape press for systematisk retts håndhevelse og støtte ofre og vitner til å vitne.

JURIDISK RÅDGIVNING

I Tsjekkia bistår internett-hjelpelinjen til Safer Internet Center med juridisk rådgivning til mennesker som utsettes for hatprat, blant annet gjennom støtte til å klage. Hatprat er ikke en kriminell handling i Tsjekkia, men utsatte oppfordres likevel til å anmelde det til politiet. Alvorlig hatprat, spesielt når det er snakk om ærekrenkelse (spredning av falsk informasjon om personer som kan forårsake psykisk skade) blir oftest fulgt opp av politiet.

UNGDOMSARBEID OG MENNESKERETTIGHETER

I flere samfunn og lokalmiljøer har ikke medlemmene tilgang til kvalitetsutdanning om menneskerettsprinsipper og -verdier, og positive eksempler på fredelig konfliktløsning. Når det bygger på medborgerskap og menneskerettighetsutdanning, er ungdomsarbeid en hjørnestein for ikke-formell undervisning. Alternative narrativer kan tilrettelegge for ungdomsarbeideres aktiviteter ved å hjelpe unge mennesker til å finne sin plass og rolle som endringsagenter i samfunnet.

GLOBALL – UNGDOMSARBEID I FLANDERS, BELGIA

Ungdomsarbeidstiltak har vært organisert i flyktningesentre med ungdomsarbeidere og frivillige fra Belgia. Aktivitetene besto av en rekke workshops, idrett og teater.⁸

- Hvordan kan et motnarrativ/alternativt narrativ eller -kampanje styrke arbeidet ditt eller integreres i det?

HVILKE ANDRE VERKTØY KAN OLI BRUKE SAMMEN MED ET MOTNARRATIV?

Oli har anmeldt truslene til politiet og brukt rapporteringsfunksjonen på de sosiale mediene der hun opplevde de hatefulle meldinger. Saras organisasjon engasjerer seg i politisk påvirkningsarbeid og juridisk støtte til utsatte. Gruppen hennes jobber også med å styrke menneskerettighetsundervisningen i videregående skole og organisere ikke-formelle undervisningsaktiviteter med en lokal ungdomsorganisasjon.

OPPSUMMERING AV KAPITTELET I 5 PUNKTER

- Undertrykkende narrativer og makt: sammen står de, sammen faller de!
- Narrativer er et svakt punkt: Bekjemp dem, og maktstrukturen kollapser.
- Ikke svar på undertrykkende narrativer: det er ikke mulig å dekonstruere et undertrykkende narrativ ved å bruke dets eget perspektiv! Foreslå et nytt perspektiv!
- Motnarrativer dekonstruerer og diskrediterer et annet narrativ. Alternative narrativer foreslår en helt annen historie og tolkning, og understreker «hva vi er for», snarere enn «hva vi er imot».
- Vær oppmerksom på: «Hvis alt du har er en hammer, ser alt ut som en spiker». Narrativer er bare ett av verktøyene i verktøykassen! Politisk handling, rettslig påvirkningsarbeid, ungdomsarbeid og ikke-formell undervisning er del av verktøykassen.

SLUTTNOTER

- ¹ Bouzar, Sonia (2015) *La vie après Daesh*, Ivry-sur-Seine, Éditions de l'Atelier/ Éditions Ovrères.
- ² For eksempel Glenn, W. J. (2012), 'Developing Understandings of Race: Preservice Teachers' Counter-Narrative (Re)Constructions of People of Color in Young Adult Literature', *English Education*, 44(4): 326-353; Harter, L.M. et al, (2006), 'Freedom Through Flight: Performing a Counter-Narrative of Disability', *Journal Of Applied Communication Research* (34)1; Bamberg, M. (2004), 'Considering counter narratives', i Bamberg M. and Andrews, M. (eds), *Considering counter narratives: Narrating, resisting, making sense* (pp. 351-371). John Benjamins, Amsterdam.
- ³ Briggs R. and Feve S. (2013), *Countering the Appeal of Extremism Online*. Institute of Strategic Dialogue, London.
- ⁴ Lakoff G. (2014), *In Politics, Progressives Need to Frame their Values*, tilgjengelig på <https://georgelakoff.com/2014/11/29/george-lakoff-in-politics-progressives-need-to-frame-their-values>, besøkt 25. juni 2016.
- ⁵ Patterson, M. and Monroe, K.R. (1998), *Narrative in Political Science*, *Annual Review of Political Science* 1: 315-331.
- ⁶ Maslow, A.H. (1966), *The Psychology of Science: A Reconnaissance*. Harper and Row, New York.
- ⁷ Reinsborough, P. and Canning, D. (2012), *Beautiful Trouble*, tilgjengelig på <http://beautifultrouble.org/theory/narrative-power-analysis>, besøkt 27. august 2016.
- ⁸ <http://blog.nohatespeechmovement.org/worldplayers-youthwork-without-borders-2/>

Oli og vennene hennes forbereder seg på handling

Så dere ønsker å starte en kampanje på skolen din? For eksempel gjennom grupper på sosiale medier?

Ja, vi er veldig motiverte for å gjøre det. Men jeg er litt redd. Hva om de blir sinte på meg og gjør enda verre ting?

Det forstår jeg, men du trenger ikke gjøre det alene. Dette blir ikke Oli og Ales aksjon, men en gruppeaksjon.

Vi vil gjøre noe, men er ikke sikre på hvordan vi skal gjøre det, hva vi skal begynne med...

Det tar litt tankearbeid og forberedelse, men det viktigste er å komme i gang. Lærerne dine og jeg kan hjelpe deg. Du sa også at Pim har organisert kampanjer før, ikke sant?

Ja, hun kommer på neste møte

Flott. Jeg skal sende deg en utgave av Bookmarks og en ny håndbok om hvordan man kan utvikle et motnarrativ.

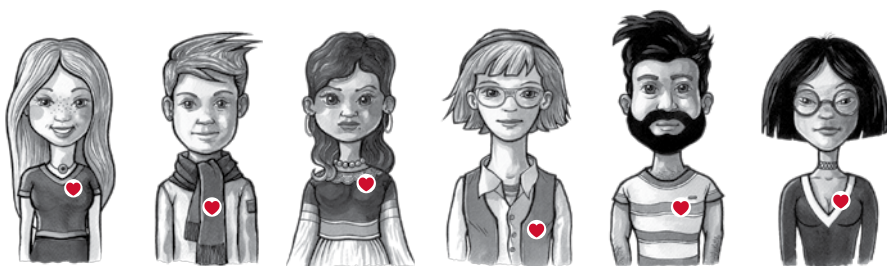
FORBEREDELSE TIL HANDLING

Motnarrativer og alternative narrativer til hatprat bidrar til å reagere mot mange former for vold, og til å bygge en kultur for menneskerettigheter og demokrati. Å engasjere seg aktivt med utgangspunkt i menneskerettighetsutdanning er styrkende, og det åpner opp mange muligheter for unge til å engasjere seg i individuell læring, gruppelæring og samfunnsendring. Samtidig kan det å aktivt engasjere seg mot hatprat være frustrerende, følelsesmessig belastende og til og med utgjøre en risiko for eget privatliv og trygghet. Hatprat fremstår ofte truende i det offentlige ordskiftet, og er gjerne knyttet til verbal og fysisk aggresjon mot enkeltpersoner og grupper, som uformelle bevegelser og politiske partier. Det er altfor mange eksempler på forbindelsen mellom hatprat og hatkriminalitet, mellom verbal vold og fysisk vold. Hatprat er alt annet enn fritt.

Selv om utfordringene er der, bør man ikke miste motet. Det er viktig å understreke at alle kan engasjere seg aktivt mot hatprat. Det krever ingen formell opplæring eller kompetansebevis! Likevel er det viktig at aktivitetene er nøye planlagt, og at de som engasjerer seg, er så godt forberedt som mulig. De nødvendige forberedelsene vil i stor grad avhenge av type handling og den spesielle konteksten.

Dette kapittelet presenterer noen forslag til hvordan man kan forberede seg til handling. Det foreslår at man reflekterer over følgende spørsmål:

- Hva trengs for å engasjere seg aktivt?
- Hva innebærer det å svare på hatprat gjennom en tilnærming basert på menneskerettighetsutdanning?
- Hva er viktige ferdigheter for å engasjere seg aktivt?
- Har vi en god forståelse av kontekst og de aktuelle problemstillingene på nettet og utenfor?
- På hvilke måter er vi klare til/foretrekker vi å engasjere oss?
- Er vi følelsesmessig forberedt, og vet vi hvordan vi skal sikre vår egen trygghet og velferd?
- Er vi bevisste på språkets kraft og hvordan vi bruker et ikke-ekskluderende språk?
- Kan vi sikre at aksjonen har legitimitet og lytter til de som er utsatt for hatprat?

OLI OG VENNENE HENNES BESTEMMER SEG FOR Å GJØRE NOE

Oli og Ale bestemmer seg for å organisere et møte for å diskutere om de kan starte en kampanje mot hatprat rettet mot rolonianere på videregående skole. De inviterer vennene sine, og til sammen er de ti elever mellom 16 og 19 år. Pim, som medlem av en lokal ungdomsforening, har organisert kampanjer før. Marti er god på sosiale medier, å lage videoer og nettsteder. Ahme er en dyktig skribent, han skriver med vidd, og tekstene hans er smarte og morsomme. Lore planlegger å studere jus, og er interessert i de juridiske aspektene. Hver og en av dem har en spesiell motivasjon for å bli med, og ønsker å bidra med sine meninger og ferdigheter. Oli og Ale er ikke alene lenger.

6.1 | VI KAN GJØRE DET!

Alle kan engasjere seg i handlinger mot hatprat og utvikle aktiviteter eller kampanjer med motnarrativer. Det krever bare motivasjon og noen forberedelser. Når du starter en kampanje eller aktivitet, er det viktig å vite at:

- Medborgeres engasjement er avgjørende. Vi kan alle delta, og det er behov for alle.
- Det er ikke nødvendig å være en «ekspert» for å kunne jobbe med disse temaene. Alle har innsikt. For eksempel er unge ofte svært bevisste på hva som skjer rundt dem, og på jevnaldrendes liv. Hver person har unike erfaringer å bidra med.
- Flere aktiviteter foreslås i denne håndboken, men den er ingen ufeilbarlig oppskrift. Grupper bør prøve ut sine egne aktiviteter for å utvikle motnarrativer, og finne sin egen retning.
- Å engasjere seg aktivt kan være en verdifull og livsforandrende opplevelse i seg selv.
- Inspirasjon kan finnes i eksisterende menneskerettsbevegelser, og særlig hos unge som arbeider mot hatprat.
- Motivasjon, kreativitet og håp er de viktigste ressursene som trengs!

6.2 | Å SVARE GJENNOM MENNESKERETTIGHETER

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

(Artikkel 1, Verdenserklæringen om menneskerettigheter)

Å svare gjennom menneskerettigheter betyr at enhver handling som gjennomføres, bør styres av og reflektere verdiene og prinsippene bak menneskerettighetene. Disse verdiene og prinsippene er omtalt i en rekke erklæringer og menneskerettighetskonvensjoner. For eksempel omfatter artikkel 1 i Verdenserklæringen om menneskerettigheter de grunnleggende prinsippene: frihet, menneskeverd og alle menneskers rettigheter – og deres plikter overfor hverandre.

Når vi utvikler motnarrativer betyr dette at ingen aktiviteter bør reproducere hatefulle, ekskluderende eller syndebugkmekanismer. Tvert imot bør de være basert på et menneskerettsfundament og bidra til å fremme menneskerettighetene. Dette innebærer at et menneskerettsbasert narrativ skal bidra til å opprettholde individers og gruppers friheter og rettigheter, det vil si at den skal støtte engasjementet i en frigjørende prosess.

Å fremme menneskerettigheter gjennom narrativer er nødvendig. Hvis undertrykkende narrativer ikke utfordres, vil menneskerettsbruddene eskalere, og forsterke negative stereotyper og fordommer i samfunnet mot individer og grupper, som blir ytterligere marginaliserte og isolerte. I verste fall bidrar hatprat til å øke hatkriminalitet og andre former for vold gjennom en «snøballeffekt».

En menneskerettstilnærming bør alltid være det viktigste referansepunktet. Menneskerettighetene er de grunnleggende standardene mennesker trenger for å leve verdig liv. De er universelle: de er de samme for alle mennesker i alle land og eies likt av alle mennesker. De handler om likhet, menneskeverd, solidaritet, frihet, respekt og rettferdighet.

FELLESTREKK FOR MENNESKERETTIGHETENE

- Menneskerettighetene er umistelige: dette betyr at du ikke kan miste dem, fordi de er knyttet til menneskets eksistens; de er eksistensielle for alle mennesker.

- Menneskerettighetene er udelelige, gjensidige og sammenhengende: dette betyr at ulike menneskerettigheter er knyttet sammen og ikke kan ses isolert fra hverandre. De utfyller også hverandre: Overholdelsen av én rettighet avhenger av at mange andre rettigheter overholdes, og ingen rettighet er viktigere enn de andre.
- Menneskerettigheter er universelle: dette betyr at de gjelder likt for alle personer i verden, og uten tidsbegrensning. Hvert menneske har rett til å få oppfylt sine menneskerettigheter uavhengig av «rase» eller etnisk bakgrunn, hudfarge, kjønn, seksuell legning, funksjonshemming, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, fødsel eller annen status.

For mer omfattende informasjon og ressurser om menneskerettigheter, anbefales å lese *Compass. A Manual for Human Rights Education with Young People*, særlig kapittel 4: Understanding Human Rights.

6.3 | UTVIKLE FERDIGHETER GJENNOM Å ENGASJERE SEG

Å engasjere seg aktivt mot hatprat krever ikke formell opplæring eller et bestemt sett med ferdigheter eller kompetanse. Samtidig krever det forberedelse å engasjere seg på en ansvarsfull måte, og effektiviteten og nytten av tiltakene vil i stor grad avhenge av kvaliteten på aktivitetene. Lagarbeid og samarbeid med andre enkeltpersoner og grupper er viktig for å sikre at man har kunnskapen og ferdighetene som trengs for å utvikle motnarrativer.

Å engasjere seg aktivt krever en proaktiv holdning til læring, hvor ungdom er hovedpersonene. Aktivitetene bør også ha et pedagogisk perspektiv. Planlegging og gjennomføring av aktiviteter utgjør en verdifull mulighet til å utvikle konkret kunnskap, ferdigheter og holdninger.

De konkrete kunnskapsområdene, ferdighetene og holdningene vil for det meste bli definert av deltakernes behov, type engasjement, kontekst og undervisningssituasjon. I denne håndboken er det gitt noen indikasjoner på nøkkelferdigheter for å hjelpe grupper mens du forbereder en motnarrativ-aksjon. Det er imidlertid viktig å se til pedagogiske ressurser på menneskerettigheter og opplæring til (globalt, online) medborgerskap, se henvisninger i siste avsnitt i dette kapittelet.

Dokumentet *Kompetanse i demokratisk kultur. Å leve sammen som likeverdige i kulturelt mangfoldige demokratiske samfunn*,¹ utviklet av Europarådet, er en viktig kilde og

verktøy i gjennomføringen av Europarådets pakt for menneskerettighetsundervisning og opplæring til demokratisk medborgerskap. Dette dokumentet brukes som veiledning for utvikling av pensum både i formell og ikke-formell undervisning i hele Europa. Demokratisk og interkulturell kompetanse er definert som:

evnen til å mobilisere og handle etter relevante verdier, holdninger, ferdigheter, kunnskap om og/eller forståelse for å reagere hensiktsmessig og effektivt til de krav, utfordringer og muligheter man møter i demokratiske og interkulturelle situasjoner.

Dokumentet beskriver følgende spesifikke kompetanser:

Verdier

- Verdsetting av menneskeverd og menneskerettigheter
- Verdsetting av kulturelt mangfold
- Verdsetting av demokrati, rettferdighet, likeverd og rettssikkerhet

Ferdigheter

- Autonome læringsevner
- Analytiske evner og kritisk tenkning
- Evne til å lytte og observere
- Empati
- Fleksibilitet og tilpasningsevne
- Språklige, kommunikative og flerspråklige evner
- Samarbeidsevner
- Konfliktløsningsevner

Holdninger

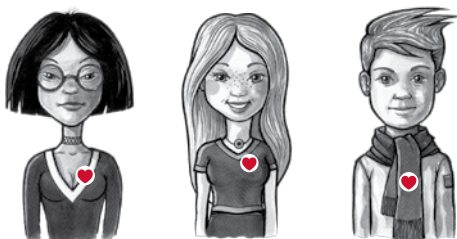
- Åpenhet for kulturelle forskjeller og andres tro, livssyn og praksis
- Respekt
- Samfunnsbevissthet
- Ansvarsfølelse
- Tro på egen mestringsevne
- Toleranse for tvetydighet

KUNNSKAP OG KRITISK FORSTÅELSE

- Kunnskap om og kritisk forståelse av selvet
- Kunnskap om og kritisk forståelse av språk og kommunikasjon
- Kunnskap om og kritisk forståelse av verden: politikk, jus, menneskerettigheter, kultur, kulturer, religioner, historie, media, økonomi, miljø, bærekraft

- Hvordan vurderer du dine styrker og begrensninger i forhold til disse kompetansene i demokratisk medborgerskap?
- Hvilken kompetanse tror du er viktigst for å utvikle og gjennomføre en motnarrativ-aksjon eller kampanje i din kontekst?

HVILKE KOMPETANSER KAN OLIS GRUPPE JOBBE MED NÅR DE UTVIKLER KAMPANJEN SIN?

Oli mener at verdiene som motnarrativet bør legge vekt på, er menneskeverd og kulturelt mangfold. Det går tydelig frem at klassekameratene ikke setter pris på kulturelt mangfold, og ikke forstår hvor viktig det er for vår individuelle og kollektive identitet. Hvordan kan hun fremme åpen holdning til kulturell annerledeshet og andre trosretninger? Lore foreslår å holde et foredrag om de ulike innvandrergruppene for å øke elevenes kunnskap og kritiske forståelse av verden. Ale er ikke overbevist; klassekameratene kommer kanskje ikke hvis foredraget ikke er obligatorisk. De kan ofte ha kunnskap, og likevel ha fremmedfiendtlige holdninger. Han foreslår å arrangere en kulturfestival. Han tror at klassekameratene vil være mer åpne for en festival med musikk og mat. Oli er enig. De mener det er behov for å utvikle empati og «bryte ned grenser» først, samtidig som de planlegger en rekke aktiviteter.

6.4 | UTFORDRINGER MED KAMPANJER PÅ OG UTENFOR NETTET

Å engasjere seg i en motnarrativkampanje krever en grundig analyse av konteksten. Uten å forstå den sosiale og politiske konteksten til hatprat, både på og utenfor nettet, vil det være vanskelig for kampanjer å vurdere narrative de vil motvirke. Å ikke fullt ut forstå den sosiale dynamikken kan skade utformingen av en hensiktsmessig strategi. En trinnvis veiledning for å utvikle et motnarrativ starter med en evaluering av det hatefulle narrative (se kapittel 7). Å forstå konteksten vil bidra til å identifisere

mulige risikoer og utfordringer, og finne bedre løsninger for å motvirke dem. Noen av risikoene og utfordringene ved å håndtere hatprat (på og utenfor nettet) er følgende:

- Hatprat kan være vanskelig å forstå. Røttene er dype, og hatprat er et resultat av mange faktorer. Det er ofte ikke lett å forstå hvorfor det skjer. Selv om det finnes forskning, kan vi ha begrenset forståelse av hva som skjer i enkeltpersoners sinn og gruppedynamikk. Hver sak og kontekst er unik og krever spesifikk analyse. Man bør ikke gå ut fra at et nytt tilfelle er likt andre som er analysert tidligere.
- De som sprer hatprat på nettet, kan være vanskelig å spore opp og identifisere, avhengig av hvor langt politiet er villig til å gå. Dette varierer fra land til land. Det er viktig å kjenne til mulighetene i hver kontekst. Uansett er det viktig å kunne analysere de hatefulle narrative som brukes, og hvordan man best kan nå hatefulle grupper, hvis de er den definerte målgruppe for kampanjen.
- Begrenset utforming av sosiale medier for å overvåke og moderere hatprat (se kapittel 3). Til tross for begrensninger kan sosiale medier bli «overtatt» med alternative narrativer.
- Begrensede analytiske, kommunikasjons- og organisasjonsevner. Det er viktig å være klar over styrken og begrensningene i gruppen som driver aktivitetene, og søke støtte når det er nødvendig.
- Personlig trygghet. Det er viktig å lære å beskytte seg selv og andre involverte, og skape et trygt miljø for konstruktiv dialog, støtte og handling.

6.5 | ULIKE FORMER FOR ENGASJEMENT

Europarådets Stopp hatprat-kampanje er avhengig av det aktive engasjementet fra mange unge og støttespillere. Enkeltpersoner og grupper kan arbeide på en rekke måter for å bekjempe hatprat ved hjelp av narrativer. I Bookmarks er ulike kampanje-strategier gruppert i følgende kategorier:

- Opplysning og bevisstgjøring
- Reagere mot hatprat som allerede finnes på nettet
- Mobilisere andre
- Uttrykke solidaritet med utsatte personer eller vanlige målgrupper for hatprat
- Langsiktige strategier

Det er viktig å merke seg at disse strategiene ofte overlapper, og at flere kan brukes i kombinasjon i en aksjon eller kampanje. Motnarrativer og alternative narrativer kan brukes når man gjennomfører noen av disse strategiene. For eksempel kan et alternativt narrativ både formidles på sosiale medier, og brukes til å mobilisere andre.²

Det er viktig å påpeke at formen for engasjement og verktøy må velges nøye basert på den aktuelle saken, konteksten og kampanjegruppens preferanser og egenskaper. For eksempel kan det hende at noen i gruppen ønsker å engasjere seg direkte med dem som har postet en hatefull kommentar, mens andre kan foretrekke å arbeide med å bevisstgjøre offentligheten generelt, og fremme et alternativt narrativ mer generelt.

Å UTTRYKKE SOLIDARITET PÅ NETTET OG UTENFOR

Det er mange diskusjoner om hvorvidt det å endre profilbildet sitt på Facebook eller signere et opprop på nettet for å støtte en bestemt sak, kan betraktes som «slapptivisme», en form for nettaktivisme som krever liten tid og engasjement. Disse symbolske handlingene, for eksempel underskriftskampanjer, nettdonasjoner og Facebook-likes, representerer uttrykk for solidaritet. Når man endrer Facebook-profilen til et flagg eller logo til støtte for en sak, viser folk ikke bare solidaritet eller støtte til et folk eller tema, men de engasjerer seg også i solidaritet ved å uttrykke empati og øke bevisstheten i nettverket av venner, kolleger og familiemedlemmer. Solidaritetshandlinger utenfor nettet, som demonstrasjonstog, boikott-aksjoner, teateroppsetninger og konserter, er like viktige som handlinger på nettet. Den ene er ikke bedre enn den andre, man kan heller si de utfyller hverandre. Enhver form for solidaritet som deler menneskerettsverdier, er god solidaritet, enten det skjer på eller utenfor nettet.

Men solidaritet er ikke den eneste måten å respondere. Likheter og respekt er to andre og like viktige verdier. Aktivister, ungdomsarbeidere og pedagoger bør styres av det universelle prinsippet om at «alle mennesker er likeverdige» – et prinsipp som bør overføres og reflekteres i et hvilket som helst alternativt narrativ.

HVA SLAGS AKTIVITETER VIL OLIS GRUPPE ENGASJERE SEG I?

Oli har rapportert hatprat mot rolonianere på de sosiale mediene hun bruker. Hun mener det er nødvendig, men det er ikke nok. Samtidig har hun sett uttrykk for solidaritet på nettet og til henne personlig, som har økt selvtiliten nok til at hun vil handle. Hun ønsker å endre de negative oppfatningene klassekameratene har om rolonianere. Hun ønsker å fremme en menneskerettighetskultur i nærmiljøet, slik at ingen andre må gå gjennom det hun og andre venner har opplevd med hatprat.

- Hva er dine tidligere erfaringer med ulike typer engasjement?
- Hva er din foretrukne måte å engasjere deg på? Hvorfor?
- I hvilke situasjoner og hvordan jobber du med unge? Hvilke former for engasjement foretrekker de unge du jobber med, og hva er mest hensiktsmessig for konteksten deres?

6.6 | FØLELSER, TRYGGHET OG TRIVSEL

Følelser utgjør en vesentlig dimensjon i narrativ teori. Alle som planlegger å engasjere seg mot hatprat, bør være oppmerksom på deres egen personlige tilknytning til saken de engasjerer seg i. Personlig refleksjon og selvanalyse, samt diskusjon med andre pedagoger, aktivister og venner, kan bidra til å avdekke hvilke følelser man har for et tema.

Det må understrekes at aktivister ikke trenger å være nøytrale overfor temaene de engasjerer seg i. Tvert imot: det er viktig å føle en tilknytning til temaet – og dets underliggende narrativer. Siden følelser er grunnleggende hjørnesteiner i konstruksjon og dekonstruksjon av narrativer, i betydelig større grad enn fakta, spiller empati en nøkkelrolle i arbeidet med narrativer.

For å unngå å reproducere hat og diskriminering, bør aktivister ha en klar forestilling om hva som står på spill under en diskusjon eller handling, og ha et sett med «røde linjer» de ikke bør krysse: for eksempel hva man skal si, hvor langt man kan gå i en argumentasjon og når man skal slutte å involvere seg. Det bør også understrekes at man vil kunne oppleve hendelser som kan være direkte skadelig både personlig og for den samfunnsgruppen man er medlem av, særlig når man er involvert i å svare på og bekjempe hatprat gjennom å utvikle og formidle motnarrativer. Derfor er selvbeskyttelse en viktig del av aktivisme og pedagogisk arbeid, selv om det ofte blir forsømt eller til

og med ansett som egoistisk. Tvert imot bør man se på selvbeskyttelse som grunnleggende i individuelle og sosiale frigjørende prosesser. Hvis de som engasjerer seg for samfunnsendring, passer på å ta vare på egne behov, vil handlingene deres være mer reflekterende og bærekraftige, noe som gjør samfunnsendring mulig.

Det er vanskelig å anslå i hvilken grad man kan bli skadet av hatprat. Dette vil avhenge av ens egen sosiale posisjon og hvordan man identifiserer seg med enkelte samfunnsgrupper. Derfor er det viktige forskjeller i det skadelige potensialet til hatprat, avhengig av formen for aktivisme. For eksempel kan det være avhengig av 1) tilknytningen til en samfunnsgruppe som er utsatt for hatprat, eller 2) tilknytningen som støttespiller til noen som er utsatt for hatprat. I sistnevnte tilfelle er det mindre skadelig å være utsatt for hatprat som ikke direkte retter seg mot egne personlige forhold. Når hatprat er rettet mot en marginalisert gruppe, er skaden potensielt høyere ettersom man kan bli direkte utsatt, og man kan ha færre personlige, sosiale og institusjonelle ressurser å bruke til motsvar.

Med disse hensynene som utgangspunkt foreslås noen tips for hvordan man skal ta vare på sin egen trivsel og trygghet, som er relevante for engasjement både på og utenfor nettet.

HA REALISTISKE FORVENTNINGER

For det første bør man huske på at denne typen arbeid, enten det er snakk om aktivisme eller pedagogisk arbeid, er utfordrende. Man vil møte vanskeligheter (så vel som små og store seire!), og som medlem av en utsatt samfunnsgruppe må man håndtere skader forårsaket av hatprat. Det er viktig å være klar over maktforholdene der hatprat finner sted og tiltak for å endre maktforhold. I denne konteksten bør man ha et realistisk syn på samfunnsendringer som er prosessuelle og tar lang tid. Basert på dette er det nyttig å utforme realistiske forventninger om effekten av handlinger og kampanjer.

Ethvert positivt bidrag, selv om det tilsynelatende er lite, er viktig når du arbeider mot hatprat. For eksempel kan en liten gest bety mye for en person. Hver handling betyr noe. Alle kan spille en rolle.

LÆRE Å HÅNTERE EGNE FØLELSER

Et utgangspunkt er å forstå at følelser i sammenheng med aktivisme og engasjert læringsarbeid er ekte og legitime. Det er rimelig å føle seg desperat, såret og/eller sint når man forholder seg til hatprat, særlig hvis det retter seg mot samfunnsgrupper man selv tilhører. Det er viktig å ikke være redd eller skamme seg for å snakke om egne følelser, særlig når man står foran en utfordrende situasjon der man skal utforme og bruke motnarrativer. Det anbefales at organisasjoner sørger for god veiledning og «trygge» personer man kan snakke med, selv om man bare trenger å ventilere (legitimt) sinne. Man bør tillate seg å føle seg sårbar med folk man kan stole på. Man bør heller ikke nøle med å ta en pause en stund hvis man trenger det (en time, to uker, en måned...), og om mulig tilby samme støtte til kolleger og aktivistmiljø.

HOLDE ENERGIEN OPPE

Selv om aktivisme og engasjert pedagogisk arbeid nesten blir en livsstil og kan synes å omfatte alle områder i hverdagen, er de ikke den eneste delen av den. Det er viktig å være klar over alt annet i livet som er energigivende og inspirerende. Et forslag er å lage en såkalt «mestringsbank», for eksempel en liste over aktiviteter som får folk til å slappe av, gir dem påfyll og hjelper dem til å føle seg bra, og som man kan bruke når man er lei seg og/eller sliten.³ Prosessene for å utfordre maktforhold og takle hatprat er langsiktige, og aktivistmiljøer og pedagoger trenger å opprettholde energi, mestringsfølelse, trygghet og trivsel. For å oppnå dette er det nødvendig å ha medfølelse med seg selv og ta vare på egne behov gjennom aktiviteter man liker.

GJØRE DET SAMMEN MED ANDRE

Betydningen av å jobbe sammen med andre kan ikke understrekes nok. Dette innebærer å bygge opp et team, en gruppe og de nødvendige personlige og institusjonelle nettverkene slik at det er nok støtte, kunnskap og en god fordeling av oppgaver og ansvar.

HVORDAN SKAL OLIS GRUPPE SØRGE FOR EGEN TRYGGHET OG TRIVSEL?

Oli er redd, men har støtte fra vennene sine, familie og lærere, spesielt Ale, bestevennen hennes. Han har gått gjennom en lignende opplevelse og har lært mye av det. Historielæreren deres har også vært til god hjelp. Han har koblet dem til en lokal menneskerettsforening som er villig til å støtte gruppen i å starte en aksjon på skolen. De er ikke alene. Oli og Ale leder nå en liten gruppe ungdommer som er fast bestemt på å lære, og planlegger en aksjon med hjelp av nødvendige verktøy og støtte. Gruppen utgjøres av både ronianere og marcadianere med ulik opprinnelse og erfaringer, men alle deler forestillingen om at alle mennesker er likeverdige og fortjener rettferdig behandling.

- Hvilke egenskaper og behov har de unge du jobber med?
- På hvilke måter kan du støtte dem for å holde seg trygge?
- Hva slags støtte trenger du for å spille en støttende rolle for andre?

6.7 | SPRÅKETS MAKTT

Språk er en viktig mekanisme som utilsiktet kan reprodusere maktforhold. Språk gjenspeiler sosiale normer og forutsetninger. Språket speiler ikke bare den sosiale virkeligheten, det kan også bidra til å reprodusere virkeligheten gjennom dets iboende egenskaper og måten det brukes på.⁴ Derfor er det viktig å forstå hvordan språk opprettholder ulike og urettferdige maktforhold slik at man kan bruke språket på en måte som utfordrer denne ulikheten og bygger opp en ny virkelighet. Dette er vesentlig når man jobber med å utvikle motnarrativer og alternative narrativer for å bekjempe hatprat.

Første skritt er å reflektere kritisk over etablerte mønstre, for eksempel hvordan vi snakker om bestemte tema og ordene vi bruker. Dette er ikke lett, siden ekskluderende språk tas for gitt og er usynlig, selv om vi finner det overalt. Når man jobber med å utvikle og bruke motnarrativer, er det viktig at språket ikke reproducerer eksisterende asymmetriske maktforhold. Derfor er det nyttig å ha kunnskap om samfunnsgrupper

som utsettes for hatprat, å rådføre seg med representanter for disse samfunnsgruppene, eller gi plass for å utvikle motnarrativer om dem.

Språkbruk kan bidra til å opprettholde diskriminering og reproducere ulike maktforhold ved å uriktig eller unøyaktig beskrive aspekter ved virkeligheten. Dette gjøres ved:

- gjentatt bruk av spesielle ord for å beskrive bestemte grupper
- å ikke ha eller velge å ikke bruke bestemte ord for å beskrive et bestemt aspekt av virkeligheten, for eksempel slik at en gruppe eller et tema forblir usynlig
- å lade noen ord negativt eller positivt, og alltid bruke dem når man beskriver en gruppe.

Disse mekanismene kan illustreres med følgende eksempler:

KJØNNSDISKRIMINERENDE SPRÅK

Ordvalg gjenspeiler ofte antagelser om kjønnsroller. Hvis man for eksempel skriver: «Hvis en pedagog er engasjert, vil han lykkes» (bruk av mannlig pronomen), uttrykker det at det er en mann som vil lykkes. Et kjønnsnøytralt alternativ ville være: «Pedagoger som er engasjerte, vil lykkes» (bruk av «de»). Ved å bruke et kjønnsnøytralt «de» eller «han» og «hun» samtidig, eller til og med «hun», kan man utfordre den utbredte tatt-for-gitt-bruken av det mannlige pronomen. Et annet eksempel på kjønnsdiskriminerende språk er når visse ord brukes om kvinner og menn som forsterker uriktige og stereotype kjønnsattributter, for eksempel når jenter omtales som engstelige og gutter som modige.

«ULOVLIGE INNVANDRERE»

Ofte brukes begrepet «ulovlige innvandrere» når man refererer til innvandrere eller asylsøkere i media. Bruken av ordet «ulovlig» antyder at det er «gjort noe galt», og at personen begikk en forbrytelse. Den europeiske menneskerettighetskommisjonæren Nils Muižnieks har påpekt at: «Mennesker er ikke ulovlige. Deres juridiske status kan være uregelmessig, men det fratar dem ikke humanitet». Han foreslår å bruke «irregulære innvandrere» for utlendinger som kommer inn i landet uten tillatelse.⁵

DOKUMENTERE ISLAMOFOBISK SPRÅK

De britiskbaserte organisasjonene Faith Matters og Tell MAMA (Measuring Anti-Muslim Attacks) har utviklet programvare for å overvåke hatprat på internett mot muslimer. Programvaren sporer og produserer statistikk over nøkkelord for å se på frekvensen av språkbruk som er rettet mot muslimer og som fremkommer under islamofobiske hendelser. Analysen av over 700 tilfeller viste at noen ord (vanligvis «Paki», «hijab», «pedofil», «pedo», «voldtekt», «pakkis», «bombe») er knyttet til språket i antimuslimske fordomme.⁶ Denne kartleggingen viser hvordan islamofobisk språk har forandret seg, spesielt hvordan det å samle ord (to ord som ofte fremkommer sammen), støtter det voldelige narrativet at mannlige muslimer av natur er seksuelt avvikende og groomer jenter. Bruken av negativt belastede ord knyttet til muslimer bidrar til å beskrive dem som truende og farlige.

«FØDT I FEIL KROPP»

Når det gjelder hatprat rettet mot transpersoner (for eksempel transkjønnede, akjønnede, bikjønnede, kjønnskeive), snakker man ofte om dem som mennesker som ble født i «feil kropp». Ved å bruke ordet «feil» antydes det at det er en «riktig» kropp som skal fødes. Dette betyr at det oppfattes som normalt at en person tildeles kjønn ved fødselen av en autorisert institusjon (medisinsk), og at personens identifiserer seg med tildelt kjønn. Likevel er ingen født «feil» som mann eller kvinne; de identifiserer seg ikke nødvendigvis (eller identifiserer seg ikke utelukkende) med det tildelte kjønn.

Disse eksemplene viser at språk og språkbruk fungerer som en eksplisitt eller subtil mekanisme for å reprodusere den sosiale virkeligheten og hierarkiske maktforhold. Ettersom hensikten med motnarrativer er å gjøre disse maktforholdene eksplisitte og utfordre dem, er det viktig at vi er bevisste og anerkjenner det sosiale mangfoldet og kan oversette denne kunnskapen og bevisstheten til et ikke-ekskluderende språk og motnarrativer.

Hvis du ikke er sikker på hvordan du kan lage et motnarrativ til hatprat mot en spesiell samfunnsgruppe på en ikke-ekskluderende måte, kan du rådføre deg med representanter for denne gruppen, eller andre samfunnsaktører som har erfaring med å jobbe med dem.

- Hva er dine erfaringer med å bruke et ikke-ekskluderende språk?
- Hva er de viktigste utfordringene du står overfor i din kontekst/språk?

OLI'S GRUPPE OG SPRÅK OM ROLONIANERE

Det er mange måter rolonianere blir omtalt i vitser og hverdagsspråk. Oli og Ale organiserer to undervisningstimer sammen med språklæreren deres om hvordan ekskluderende språk fungerer. I den første timen diskuterte de kjønnsdiskriminerende og kjønnsnøytralt språk. En av øvelsene var å identifisere kjønnsdiskriminerende ordbruk, og å skrive om tekstene på en ikke-ekskluderende måte. I den andre økten spurte læreren gruppen om de kunne nevne alle typer begreper som kunne relateres til forskjellige grupper i det marcadiske samfunnet. De analyserer dem og innser at noen begreper har positive assosiasjoner, mens andre har negative. Noen begreper kom ikke opp i det hele tatt. Hvorfor?

6.8 | SØRGE FOR LEGITIMITET

Motnarrativer bør ikke reprodusere eksisterende ulikheter og negative stereotypier, men bidra til å utvikle mer rettferdige samfunnsrelasjoner. Derfor er det grunnleggende å utvikle motnarrativer i samarbeid med de som best forstår disse ujevnbyrdige samfunnsforholdene, spesielt de samfunnsgruppene som er utsatt for hatprat. Dette innebærer å rådføre seg med dem og engasjere dem i alle faser. Et menneskerettsbasert narrativ som vokser fram fra en ærlig og åpen diskusjon med målgruppene i en toveisprosess, er vanligvis mye sterkere enn et narrativ kunstig laget av en enkeltgruppe (eller person).

Utformingen av motnarrativer og alternative narrativer må bygge på en prosess som gir stemme til dem som er marginalisert og utsatt for hatprat, stemmen til dem som står bak hatprat, og en ærlig refleksjon over egne privilegier og fordommer. Uten denne prosessen kan man ende opp med å utvikle motnarrativer med såkalte «blindflekker». Dette betyr at noen tema kan overses, tonen eller poenget kan være upassende, hele tilnærmingen kan være ineffektiv, eller den kan til og med være overfladisk og fungere mot sin hensikt.

Videre bidrar motnarrativer fra en privilegert posisjon og uten samarbeid med den utsatte og marginaliserte samfunnsgruppen også til en subtil reproduksjon av ujevnbyrdige maktforhold. Noen fortsetter å snakke, og noen kan ikke snakke for seg selv. Dette har etiske, symbolske og praktiske betydninger. Hvem oppfattes som at de har rett til å snakke? Hvem bestemmer innholdet i hva som blir sagt og retten til å bli hørt?

Det er viktig å huske at undertrykkede samfunnsgrupper for det meste oppfattes som maktesløse og som ofre av de som er i maktposisjon. Det er nettopp dette perspektivet som legitimerer «retten» for noen til å snakke på vegne av andre. Hvis noen oppfattes som at de har manglende makt eller evner, bidrar dette til å styrke oppfatningen av deres underordnede posisjon. Når man utvikler motnarrativer og alternative narrativer til hatprat, er det vesentlig at man reflekterer over betydningen av å få sin stemme hørt, å få uttrykke og representere seg selv. Denne refleksjonen kan hjelpe de privilegerte samfunnsgruppene til å vite når de skal unngå «å snakke på vegne av» hvis de ikke er bedt om det.

IKKE I MITT NAVN. MUSLIMER MOT TERRORISME-KAMPANJE

Mange muslimer står fram for å motvirke stereotypiske sammenstillinger av muslimer med terrorister, og det faktum at terrorisme ikke er noe iboende islamsk, men tvert imot gjennomføres av ekstremistiske grupper av forskjellig opprinnelse, religion og politiske overbevisninger over hele verden.⁷

ARBEIDE MED UTSATTE FOR HATPRAT

De som utsettes for hatprat, er ofte isolerte, følelsesmessig og mentalt overveldet. Følgende tips kan være gode når man arbeider med utsatte for hatprat:

- Engasjer dem når de er klare til å engasjere seg. Støtt dem og ta hensyn til deres behov først. Denne støtten kan ofte gis best av de som selv har vært utsatt for hatprat, men som har fått styrke til å kunne svare på det.
- Opprett «trygge rom» der utsatte for hatprat kan dele historiene sine. Vurder eventuelle risikoer og utfordringer med anonymitet.
- Samarbeid med utsatte for hatprat når strategi, budskap og språkbruk skal utformes.

ARBEIDE MED AVSENDERE AV HATPRAT

- Avhengig av konteksten og hvis det anses som hensiktsmessig, kan det opprettes møteplasser for avsendere av hatprat, spesielt mildere hatprat, og de som er utsatt for det hatefulle budskapet, slik at de kan få mulighet til å utfordre hverandres synspunkter. Merk at dette må være godt forberedt

og tilrettelagt for å best ivareta alle involverte. Deltakerne må være klare for det.

- Arbeid med tidligere avsendere av hatprat. De har verdifull innsikt, og deres vitnesbyrd vil kunne oppfattes som troverdige og tillitsvekkende av de som er interessert i ekstremistiske ideer, eller allerede er i ferd med å bli radikalisert.

AVSENDERE AV HATPRAT MØTER FLYKTNINGER-VIDEO

En journalistprodusert videokanal, «IndexVideo World», basert i Ungarn, har brukt video som verktøy for dialog mellom avsendere og utsatte for hatprat. I september 2015, da tusenvis av flyktninger ankom Ungarn, tok kanalen med seg Facebook-kommentatorer med sterke antipatier mot flyktninger til Keleti jernbanestasjon i Budapest, Ungarn, for å møte ansikt til ansikt de faktiske flyktningene de skrev om. Gjennom disse møtene kunne de utfordre sine egne oppfatninger og revurdere sine holdninger.

- Hva slags støtte vil du trenge for å sørge for at kampanjen din utformes og gjennomføres på en deltakende måte, med respekt for behovene og ønskene til de som er utsatt for hatprat?
- Hva kan mulighetene og utfordringene være med å arbeide med de som står bak og støtter hatprat i din kontekst?

OLIS GRUPPE OG RETTEN TIL Å SNAKKE

I Olis tilfelle er det hun som tok initiativ til å snakke ut, støttet av Ale og andre venner. Selv om Oli alltid følte et ønske om å gjøre noe, spilte Ale en nøkkelrolle i prosessen. Han hjalp Oli til å reflektere over erfaringene sine og føle seg trygg på å snakke høyt. Samtidig var han en link til andre marcadianske klassekamerater, og hjalp gruppen til å reflektere over egen identitet, rettigheter og privilegier. Oli hadde også støtte fra lærerne sine, som var mottakelige, kunnskapsrike om hatprat og ressurssterke. Både hennes marcadianske språklærer og historielærer kunne henvise gruppen til andre ressurspersoner og organisasjoner. Lærerne og ungdomsarbeiderne oppfordret gruppen til å utforme en aksjon, men uten å ta over på vegne av dem. De inntok en nødvendig støtterolle, men dette er de unges kampanje. Oli og Ale ledet selv gruppen. Men er dette alltid tilfelle?

6.9 | SØRGE FOR SAMFUNNSSTØTTE TIL AKSJONEN

- Identifiser organisasjoner som jobber for samme sak, og inviter dem til å delta i et nettverk eller en allianse av organisasjoner. Denne modellen kan være kraftfull og ha en positiv effekt.
- Bruk uformelle arrangementer som leirer og festivaler for å involvere ungdom og andre deltagere, og opprett grupper i lokalmiljøet.
- Involver organisasjoner og grupper med variert bakgrunn: kunstnere, musikere, videoprodusenter, IT-folk, pedagoger og så videre. De kan alle bidra til å utvikle effektive motnarrativer. Gi dem rom og mulighet til å bidra.
- Bruk internett-teknologi for å organisere mer effektivt og billig på nettet. Noen av plattformene som kan bidra til å samarbeide på nettet, er:
 - for kommunikasjon: Slack, Loomio, Skype og Google Hangout
 - for å skrive i delte dokumenter: Google Docs og Titanpad
 - for samling av delt materiell: SpiderOak, Google Drive og Dropbox.

AKSJONSDAGER

Aksjonsdager engasjerer nasjonale kampanjer og europeiske partnere i Stopp hatprat-bevegelsen i felles aktiviteter for spesifikke former eller målgrupper for hatprat. Hver aksjonsdag har et aktivitetsprogram utarbeidet med nettaktivister i samarbeid med de nasjonale kampanjekoordinatorerne og europeiske partnere - www.nohatespeechmovement.org -

- Hvilke erfaringer har du med å samarbeide med andre institusjoner og grupper?
- Hva er de viktigste utfordringene du står overfor på dette området i din kontekst?

OLIS GRUPPE OG DET INSTITUSJONELLE NETTVERKET

Olis gruppes første og nærmeste støttekilde er deres videregående skole. Noen medlemmer i gruppen er også med i lokale ungdomsorganisasjoner. Lærerne koblet dem til en lokal menneskerettsforening og til et offentlig informasjonssted om hatprat. Disse institusjonene er en del av nasjonale og internasjonale koalisjoner og tiltak i regionen. Gjennom dette samspillet blir Olis gruppe oppmerksom på kampanjen Stopp hatprat. Dette motiverer dem til å utdype engasjementet. De føler at de ikke er alene, og at de er del av en bredere bevegelse av mennesker som jobber for å fremme menneskerettigheter. Nå vet de også hvem de kan vende seg til for informasjon og inspirasjon om hvordan man utvikler en motnarrativ-kampanje!

6.10 | VURDERING AV MENNESKELIGE OG MATERIELLE RESSURSER

Selv om motivasjon, kreativitet og håp er de viktigste ressursene som trengs, bør du vurdere hvilke menneskelige og materielle ressurser du trenger, før du starter en aksjon. Dette betyr ikke at du trenger å skaffe ekstra penger eller ansette folk. For det første er det viktig å avgjøre hva som faktisk er nødvendig for å gjennomføre aktivitetene, deretter vurdere alle tilgjengelige ressurser og se kreativt på alternativer og muligheter, for eksempel å bruke tilgjengelige rom for møter, og se etter lokale sponsorer for å trykke opp materiell og T-skjorter, kameraer eller donere datamaskiner. Motivasjon og engasjement er de viktigste ressursene!

FRIVILLIG ARBEID

Frivillig arbeid er en måte å engasjere seg og utvikle nye kompetanser. Du kan søke om å bli frivillig i en organisasjon eller hvis du allerede jobber for en, kan du invitere og engasjere frivillige. Frivillig arbeid er en viktig del av moderne samfunn, og betydningen det spiller for pedagogisk erfaring, samfunnsdeltakelse, integrasjon og utvikling av aktivt medborgerskap er lenge blitt anerkjent av de europeiske institusjonene.

Hvis aktivitetene krever flere ressurser og vokser seg større i omfang og kompleksitet, kan man vurdere å søke om et lite stipend eller bli med i en eksisterende lokalforening eller gruppe.

DET EUROPEISKE UNGDOMSFONDET

Dette er et fond som ble etablert i 1972 av Europarådet for å gi økonomisk og pedagogisk støtte til europeiske ungdomsaktiviteter. Det støtter også ungdomsledede pilotprosjekter. www.eyf.coe.int⁸

OLIS GRUPPE OG RESSURSER

Olis gruppe er en uformell gruppe, men de kjenner hverandre ganske godt, siden de fleste av dem går på skole sammen. De har støtte fra skolen slik at de har et sted å møtes, og har tilgang til ressurspersoner som kan gi dem råd om både innhold og tekniske spørsmål, for eksempel kan de spørre lærerne, inkludert datalæreren. Men de innser at de kan gjøre mye med ressursene de har. Det viktigste er at de har et trygt sted å møtes, gi hverandre oppmuntring og støtte, og de har tid og motivasjon! Samtidig vet de at lokalmyndighetene tilbyr små tilskudd til ungdomsorganisasjoner, og de undersøker hvordan man kan søke om midler. Saras organisasjon har også gjennomført et prosjekt med tilskudd fra Det europeiske ungdomsfondet.

6.11 | FINNE MER INFORMASJON

JURIDISKE MENNESKERETTSINSTRUMENTER

- Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen er blitt ratifisert av alle medlemmene av Europarådet. Den beskytter en rekke sivile og politiske rettigheter, inkludert rettigheter til personvern, sikkerhet og beskyttelse mot umenneskelig og nedverdiggende behandling. Selv om konvensjonen også beskytter ytringsfriheten, gir denne rett til restriksjoner når uttrykksformer sannsynligvis vil true andre eller skade samfunnet som helhet.
- Europadomstolen for menneskerettigheter opprettholder rettighetene i den europeiske konvensjonen og avgjør individuelle klager om menneskerettighetsbrudd. Domstolens rettspraksis har gitt en tolkning av «hatprat» som sikrer at de verste krenkelser ikke er beskyttet av retten til ytringsfrihet.
- Konvensjonen om cyberkriminalitet ble utviklet av Europarådet sammen med tilleggsprotokollene om kriminalisering av handlinger av rasistisk og fremmedfiendtlig karakter begått i et datasystem (2003 – nr. 189). Det er den eneste bindende internasjonale avtalen om temaet. Den trådte i kraft i juli 2004 og fastsetter retningslinjer for alle regjeringer som ønsker å utvikle lovgivning mot nettkriminalitet.

MENNESKERETTIGHETENES OVERVÅKINGSORGANER

- Europakommisjonen mot rasisme og intoleranse (ECRI) er Europarådets menneskerettighetsorgan. Den er sammensatt av uavhengige eksperter og utarbeider overvåkingsrapporter, inkludert rapporter om hatprat. Av spesiell relevans er de reviderte

anbefalingene fra ECRI om bekjempelse av hatprat.

- Kommissjonen for menneskerettigheter har satt søkelys på hatprat i lys av menneskerettigheter (for eksempel i forhold til roma, flyktninger og asylsøkere). Kommissæren har også oppfordret til tiltak mot hatprat.

EUROPARÅDETS LÆRINGSRESSURSER

- Bookmarks – En håndbok for forebygging av hatprat på nettet gjennom menneskerettighetslæring
- Compass: Manual for Human Rights Education with Young People.
- Developing Intercultural Competence through Education, Interculturalism and Multiculturalism: Similarities and Differences.
- Internet Literacy Handbook
- Starting Points for Combating Hate Speech Online – en forskningspublikasjon om hatprat på nettet og kartlegging av kampanjer mot hatprat på nettet
- Pestalozzi-programmets moduler om medieundervisning og interkulturell læring
- Curriculum Development and Review for Democratic Citizenship and Human Rights Education, utgitt sammen med UNESCO, the OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights og the Organization of American States.
- Wild Web Woods, et nettspill for barn med grunnleggende metoder for å holde seg trygg på nettet.

OPPSUMMERING AV KAPITTELET I FEM PUNKTER

- Alle kan engasjere seg aktivt mot hatprat; det krever bare motivasjon og noen forberedelser.
- Det er viktig å forstå kompleksiteten i temaene og den sosial dynamikken på nettet og utenfor.
- En burde være følelsesmessig forberedt og ha støtte av en gruppe eller organisasjon. Engasjer deg sammen med andre.
- Språk kan reprodusere negative stereotypier og bidra til ekskludering. Det er mulig å bruke et ikke-ekskluderende språk. Ved å endre språket, endrer man virkeligheten.
- Det er viktig å involvere de som er utsatt for hatprat og tidligere avsendere av hatprat for at aksjonen skal ha legitimitet og oppnå resultater.

SLUTTNOTER

- ¹ Barrett, M. (2016), Competences for Democratic Culture: Living Together as Equals in Culturally
- ² For more details on the different types of strategies, see Bookmarks – A Manual for Combating Human Rights Online through Human Rights Education (Chapter 5.7, p. 179).
- ³ Khan, A. (2015), Activist Burnout Is Real – And You Probably Need to Read These 4 Ways to Manage It, Everyday feminism, available at <http://everydayfeminism.com/2015/05/dealing-with-activist-burnout>, besøkt 16. juni 2016.
- ⁴ Mills, S. (2008), Language and sexism, Cambridge University Press, Cambridge.
- ⁵ For å lese hele artikkelen, se www.telegraph.co.uk/news/2016/03/23/dont-call-them-illegal-immigrants-says-europe-human-rights-commi/, besøkt 1. desember 2016.
- ⁶ Tell MAMA Measuring Anti-Muslim Attacks (2016), The Language of Anti-Muslim Prejudice or Islamophobia. The TELL MAMA Language Tracker, available at <http://tellmamauk.org/the-language-of-anti-muslim-prejudice-or-islamophobia/>, besøkt 25. juli 2016.
- ⁷ For mer informasjon, se: www.facebook.com/Not-in-MY-Name-Muslims-Against-Terrorism-214632765363893/
- ⁸ For mer informasjon, se www.coe.int/en/web/european-youth-foundation

Gruppen «ViKAN» er født og gjennomfører sin første aktivitet!

Jeg føler at vi nå er en gruppe, og vi har mange ideer. Vi må planlegge en første aktivitet.

Ja, men hva gjør vi først? Vi har mange ideer ...

Jeg tror det første skrittet er å forstå hva som har skjedd, og holdningene som ligger bak kommentarene. Hva prøvde de å oppnå? Og hvorfor gjorde de det?

Vi kan analysere og analysere, men vi må gjøre noe nå!

Vi må gjøre begge deler: både analysere og gjøre noe. Aksjonen vår må inkludere begge. Kan ikke noen av oss jobbe med lærer Hilde om narrativer og hatprat på nettet, og noen av oss kan finne ut mer om aktivitetene til Stopp hatprat-kampanjen?

Ja, la oss gå for det. #ViKAN er en god hash-tag! Det er et positivt budskap vi kan bruke.

Så er vi nå «ViKAN»-gruppen?

Ja! Marti, kan du lage en gruppe vi kan bruke på nettet?

GJØR DET SELV TRINN FOR TRINN

Dette kapittelet gir en trinnvis veiledning for å utvikle en motnarrativ- eller alternativ narrativ-kampanje. Den inneholder også en verktøykasse med tips, verktøy og metoder, med illustrerende eksempler som kan være til hjelp når man utvikler motnarrativer og søker å dekonstruere undertrykkende narrativer. Dette utgjør naturligvis ingen garantert oppskrift på å dekonstruere undertrykkende narrativer, ettersom de alle er forskjellige, og de sosiopolitiske kontekstene der de finnes, er ulike.

Denne trinnvis veiledningen bør ikke ses som et strengt og rigid rammeverk, men heller som en «flytende» veiledning som kan tilpasses og tilrettelegges bruk i ulike lokale og nasjonale kontekster. Disse retningslinjene bør brukes mer som en gjør-det-selv-verktøykasse som bistår deg – uansett om du er pedagog, del av en uformell gruppe lokale aktivister eller tilhører en organisasjon – for å veilede deg gjennom fire faser med å utvikle motnarrativ:

1. **Analysere det undertrykkende narrativet du ønsker å motarbeide.** Ved å undersøke det undertrykkende narrativet i detalj, kan du forstå dets indre dynamikk, men også konteksten der det brukes, hvor utbredt det er og i hvilken grad det brukes i media.
2. **Utforme motnarrativet** er fasen der du tar strategiske beslutninger, bestemmer deg for metoder, taktikker og argumenter du vil bruke, og velger medieplattformer.
3. **Gjennomføre motnarrativet** er tidspunktet hvor du går over i handling med aktivitetene du utformet i andre fase.
4. **Observere og evaluere motnarrativet** hjelper deg med å se resultatene av arbeidet ditt, altså hvordan motnarrativet fungerer og hvilken effekt det har. Denne fasen vil også hjelpe deg med å reflektere over arbeidet du har gjort og hvordan du kan justere det, om nødvendig, gjennom en ny aksjonssyklus.

Alle de fire fasene inngår i en aksjonssyklus, som består av en rekke handlinger som gjentas for å bevege seg nærmere og nærmere de ønskede resultatene. En syklus består av fire faser. Når du har evaluert den første gjennomføringen av motnarrativet ditt, og du har identifisert at målene dine delvis ble oppnådd, betyr dette at du må gjenta syklusen (de fire fasene) til målene oppnås.

EKSEMPEL PÅ GJENTAKENDE SYKLUS

Statsministeren i land X har kommet med en sterk uttalelse om romsamfunnet under en direktesending på et populært nasjonalt TV-program. Dette har oppmuntret nasjonalistiske og konservative grupper, organisasjoner, enkeltpersoner og partier til å starte en kampanje mot denne gruppen. Media (både trykte, tradisjonelle og nettmedier) gir svært stor plass til dette narrative.

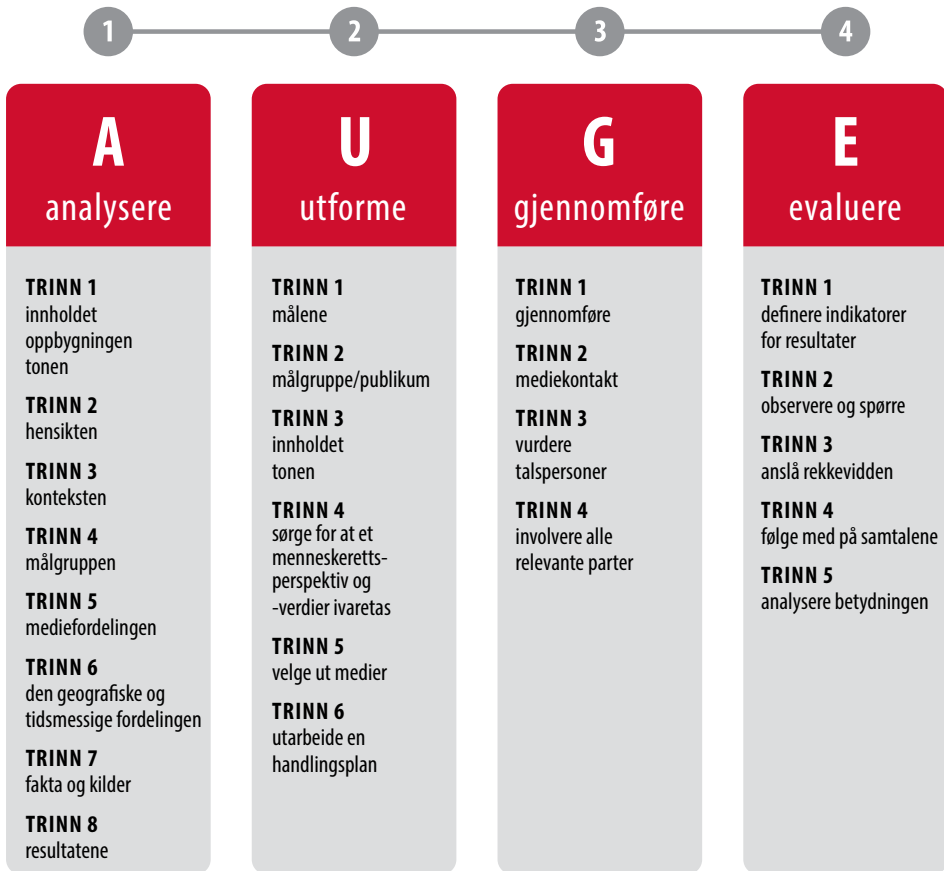
Et nettverk av aktivister og organisasjoner (som du tilhører) har startet en kampanje for å bekjempe det undertrykkende narrative, og oppfordrer statsministeren til å be om unnskyldning og trekke tilbake uttalelsen.

Etter tre måneder med aksjoner ba statsministeren om unnskyldning for uttalelsen, men hun støtter fortsatt ikke romsamfunnet. Hun unnskyldte seg heller ikke i et intervju i beste sendetid, men ga i stedet intervjuet til en lokal blogger som har et månedlig publikum på 100 besøkende. Derfor ble kampanjens mål for nettverket som støttet romfolket, bare delvis oppnådd. Etter evalueringen av kampanjens resultater ble det derfor besluttet at en gjentakelse av syklusen trengs for å oppnå kampanjens mål.

Følgende modell gir et sammendrag av den trinnvise veiledningen som inkluderer fire faser: 1) analysere, 2) utforme, 3) gjennomføre og 4) observere og evaluere.

Hver fase er videre oppdelt i trinn, og hvert trinn er oppdelt i tips og verktøy som vil hjelpe og veilede deg i å gjennomføre en vellykket aksjonssyklus.

F Ø R S T E S Y K L U S

7.1 | FASE 1: ANALYSER DET UNDERTRYKKENDE NARRATIVET

Å utforme et effektivt motnarrativ begynner med en grundig forståelse av det undertrykkende narrative. Med andre ord må du nøye analysere det undertrykkende narrative du vil motarbeide. For å gjøre dette effektivt, leder denne fasen deg gjennom åtte

trinn som inneholder tips, metoder og verktøy for bedre å analysere det undertrykkende narrativet og dets dynamikk. Det er på tide å starte nå!

ANALYSERE INNHOLDET, OPPBYGNINGEN OG TONEN I DET UNDERTRYKKENDE NARRATIVET

Denne fasen bygger på kapittel 4, og foreslår grunnleggende trinn for å analysere motnarrativet du ønsker å motarbeide. Det første trinnet er å analysere det undertrykkende narrativet i lys av følgende elementer:

- **Innholdet.** Dette handler om hvilke saker, debatter og tema som er involvert.
- **Oppbygningen.** Dette handler om hvordan narrativet er strukturert i form av 1) en innledende situasjon, 2) et forstyrrende øyeblikk eller en konflikt, og 3) en konklusjon eller foreslått løsning.
- **Tonen.** Dette handler om formen eller stilen på ytringen, som kan avdekke hen-

Når du analyserer innholdet, oppbygningen og tonen i det undertrykkende narrativet, er det viktig å stille, men ikke begrense seg til, følgende spørsmål:

- Hvilke saker står på spill? Hvilke tema er nevnt? Hvilke begreper er sentrale, gjentatte eller omdiskuterte?
- Hva er den underliggende strukturen i narrativet? Var det en opprinnelig situasjon som ble forstyrret av en hendelse eller konflikt? Hva ser ut til å være konklusjonen eller det ønskede resultatet etter at man har løst konflikten?
- Hvilket språk brukes (for eksempel formelt eller uformelt)?
- Hvilken tone brukes (for eksempel ironisk, truende, arrogant, voldelig, morsom eller støtende)?
- Hva er de mest representative og illustrerende setningene, symbolene eller bildene som hjelper deg med å beskrive narrativet? Det er nyttig å ha en oversikt over dem, som kilder og fakta man kan bruke i analysen, og i fase to, «Utforme motnarrativet».

sikten med narrativet og de følelsesmessige aspektene.

Hvis du arbeider med undertrykkende narrativer på nettet, for eksempel i net-taviser eller på sosiale medier, må du kanskje markere og lagre elementene ovenfor. Her er noen verktøy som kan hjelpe deg med å markere, kopiere og lagre tekstutdrag og andre ovennevnte elementer:

- Diigo (www.diigo.com) – er et verktøy som hjelper deg å markere, tagge, klippe ut og lagre innhold på internett, og gir deg enkel tilgang til det når som helst og hvor som helst. Alt innhold du markerer kan lagres privat eller offentlig.
- Amber (www.amberlink.org) – er et verktøy for blogger og nettsteder for å bevare ikke-fungerende URL-lenker på nettet. Hvis du for eksempel la til bloggen din et nettintervju med en politiker som kom med en antisemittisk ytring, men som senere ble fjernet fra nettet, vil linken alltid være tilgjengelig med Amber.

Teksten nedenfor er et tilpasset tekstutdrag fra et undertrykkende narrativ. Det er basert på reelle ytringer fra en politiker i et europeisk land som ble spurt om rettighetene til LHBT-personer. Innhold, oppbygning og tone analyseres.

Dette er et tema man kan ha lyst til å spøke med, men det skal jeg for all del unngå. Jeg råder alle som uttaler seg offentlig om dette temaet, til å være forsiktige. Dette er et seriøst land. Det bygger på tradisjonelle verdier. Dette er et tolerant land. Toleranse betyr imidlertid ikke at vi bør anvende de samme regler for mennesker som har en livsstil som er annerledes enn vår. Vi skiller mellom oss og dem. Toleranse betyr tålmodighet, toleranse betyr at man kan leve sammen. Dette er fundamentet for grunnloven vår, som tydelig skiller mellom ekteskapelige forhold mellom mann og kvinne, og andre former for relasjoner. Som jeg sa tidligere, vil vi bevare dette. Forresten er jeg takknemlig for vårt lands homofile miljø. Jeg takker dem for at de ikke utviser den støtende oppførselen vi har sett i mange europeiske land. Land må kjempe med dette, og det som skjer til slutt er at de oppnår det motsatte av det de ønsker å oppnå. Jeg tror virkelig at her, til tross for at grunnloven klart skiller mellom ekteskap og andre typer relasjoner, er de som har en livsstil som er forskjellig fra vår, trygge. De opplever respekt. Vi respekterer deres grunnleggende menneskeverd, som de fortjener. Jeg tror ikke utlendinger føler at de er i et farlig land. Dette er positivt. Dette er måten vi kan leve sammen. Hvis vi innfører strengere regler eller det homofile miljøet oppfører seg mer provoserende, tror jeg den nåværende fredelige, rolige situasjonen ikke vil vare. Hvem vil dra nytte av det? Det er en fordel for alle at vi kan leve sammen. Jeg har tillit til at hvis vi fortsetter som nå, kan vi alle leve i fred.

- **Innhold:** Omtalte tema er homofili, toleranse og respekt for landets grunnlov.
- **Oppbygning:** Et land er seriøst og tolerant (original situasjon), og det å akseptere «støtende oppførsel» kan skade denne ideelle situasjonen (forstyrrelser eller konflikt). Denne «oppførselen» kan derfor ikke tolereres (foreslått konklusjon).
- **Type språk som brukes:** Det er et halv-formelt språk, brukt av en politiker på høyt nivå under et intervju. Å legge til elementet om «spøk» i første setning kan tyde på at LHBT-saken ikke er et prioritert tema.
- **Tone:** Interessant nok er tonen ikke aggressiv. Det legges stor vekt på toleranse. Men samtidig fremkommer skjulte undertrykkende aspekter som «tradisjonelle verdier» og hvordan personen er «takknemlig» for at landets homofile miljø «ikke utviser den støtende oppførselen».
- **Tekstutdrag:** Følgende utdrag fra teksten kan brukes til å utforme et motnarrativ, og brukes som argumentasjon for at dette intervjuet bidrar til å styrke et undertrykkende narrativ:

«Jeg råder alle som uttaler seg offentlig om dette temaet, til å være forsiktige.»
– Hva mener personen med forsiktig? Er det en indirekte trussel?

«Dette er et seriøst land. Det bygger på tradisjonelle verdier.»
– Kan et lands seriositet måles mot tradisjonelle verdier? Det er problematisk at personen antyder at tradisjonelle verdier definerer landets seriositet.

«Dette er et tolerant land. Toleranse betyr imidlertid ikke at vi bør anvende de samme regler for mennesker som har en livsstil som er annerledes enn vår. Vi skiller mellom oss og dem. Toleranse betyr tålmodighet, toleranse betyr at man kan leve sammen. Dette er fundamentet for grunnloven vår, som tydelig skiller mellom ekteskapelige forhold mellom en mann og kvinne, og andre former for relasjoner.» – Denne understrekingen av toleranse fungerer manipulerende ved å ta oppmerksomheten bort fra personens syn på LHBT-miljøet. Ordet toleranse er nevnt i nesten alle setninger. Hvis man leser mellom linjene, er det annerledes: for eksempel når vedkommende sier at grunnloven tydelig fremhever at ekteskap er mellom menn og kvinner. Hva med likekjønnede ekteskap? Handler ikke det også om toleranse?

«Jeg er takknemlig for vårt lands homofile miljø. Jeg takker dem for at de ikke utviser den støtende oppførselen vi har sett i mange europeiske land. Land må kjempe med dette, og det som skjer til slutt er at de oppnår det motsatte av det de ønsker å oppnå.» – Igjen bruker personen et manipulerende språk ved å takke homofile, men den egentlige betydningen er negativ: vedkommende takker dem for at de ikke viser seg i gatene og ved offentlige sammenkomster. Personen gjør det heller ikke klart hva den støtende oppførselen går ut på.

«Jeg tror virkelig at her, til tross for at grunnloven klart skiller mellom ekteskap og andre typer relasjoner, er de med en livsstil som er forskjellig fra vår, trygge. De opplever respekt. Vi respekterer deres grunnleggende menneskeverd, som de fortjener.» – Dette er andre gang personen henviser til grunnloven om definisjonen av ekteskap mellom menn og kvinner. Denne gjentatte henvisningen indikerer politikerens klare syn på LHBT-fellesskapet i dette europeiske landet og hvordan de undertrykkes, men etter henvisningen til grunnloven forsøker vedkommende å dekke over (igjen med manipulerende ordbruk) den juridiske trusselen med tomme formuleringer om grunnleggende menneskeverd.

«Jeg har tillit til at hvis vi fortsetter som nå, kan vi alle leve i fred.» – Personen avslutter setningen med forestillingen om fredelig sameksistens i dette landet.

ANALYSERE HENSIKTEN TIL DET UNDERTRYKKENDE NARRATIVET

Her ser vi på det undertrykkende narrativets hensikt. Med andre ord undersøker vi om narrativet har til hensikt å oppfordre til hat, voldelig handling eller skade noen (følelsesmessig eller fysisk) – et individ eller en gruppe. Du kan lese mer om viktigheten av å analysere betydningen til et narrativ i kapittel 4.

Ofte snakker eller skriver folk, spesielt på nettet, under dekke av anonymitet og uten å tenke seg om. De sier eller skriver ting som kan såre andre. Disse ytringene er noen ganger ment å såre. Følgende spørsmål kan hjelpe deg med å analysere hensikten med det undertrykkende narrativet:

- Hva er den viktigste hensikten med narrativet? Hva søker det å gjøre?
- Oppfordrer det til hatefull oppførsel mot målgruppen?
- Er det undertrykkende narrativet pakket inn i stereotypier, fordommer eller rasisme?
- Hvorfor er det undertrykkende narrativet laget? Hvorfor skjedde det?

Diskuter og analyser spørsmålene ovenfor. Bruk malen under for å fange hovedpoengene.

Hovedhensikt

For eksempel: søker det å rettferdiggjøre en politikk? Søker det å overbevise offentligheten om en bestemt handling?

Formen for stereotypi, fordom eller rasisme

For eksempel: Er det antisemittisk og sexistisk innhold i en kommentar i Facebook-profilen til en jødisk kvinnelig student?

Type hatefull oppførsel som det oppfordres til

For eksempel: er det en oppfordring om å «drepe muslimene»?

Mulige årsaker til fremveksten/utholdenheten til det undertrykkende narrative

For eksempel: er det en uløst sosiopolitisk konflikt?

ANALYSERE INNHOLD, OPPBYGNING OG TONE I ET FREMMEDFIENDTLIG NARRATIV

Meldingene og kommentarene som ble sendt til Oli, støtter et fremmedfiendtlig narrativ. I dette narrative fremstilles ronianere som en trussel mot Marcadia. Dette var et velstående land, og innvandrerne ble fremstilt som årsaken til sosiale problemer som arbeidsledighet og utrygghet. Denne konflikten må løses, og forslaget er å stoppe innvandringen og begrense innvandreres rettigheter. Det er «oss» versus «dem». Hvis de ikke reiser, vil ikke velstanden komme tilbake til Marcadia. Denne oppbygningen er tydeliggjort i tekstutdraget: «Pakk sakene deres og reis hjem», i en aggressiv tone.

Fase

1 ANALYSERE 2 UTFORME 3 GJENNOMFØRE 4 EVALUERE

Trinn

1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6 — 7 — 8

ANALYSERE KONTEKSTEN

Konteksten betyr mye. Nåværende, historiske, kulturelle kontekster kan indikere hvorfor visse undertrykkende narrative forekommer på bestemte tidspunkter

En god kontekstanalyse bør utformes rundt disse tre hovedspørsmålene:

- Hva er den nåværende sosiale, politiske og økonomiske konteksten?
- Hva er den historiske konteksten?
- Hva er den kulturelle konteksten?

Denne malen vil hjelpe deg å analysere konteksten grundig, og fange opp ulike aspekter ved narrativets kontekst. Fullfør boksene som er relevante for din situasjon.

Sosial kontekst	Politisk kontekst
Økonomisk kontekst	Kulturell kontekst
Geografisk kontekst	Mediekontekst

KONTEKSTEN MED FREMMEDFRYKT MOT ROLONIANERE

Det er mange negative stereotypier om folk fra Rolonia i Marcadia, også i nabolandene. For eksempel at de er late og lever på velferdsgoder. Nylig har den økonomiske situasjonen i Marcadia forverret seg, og det er høy arbeidsledighet, særlig blant unge. Noen politikere har utnyttet denne usikkerheten ved å bruke et narrativ som hevder at innvandring er årsaken til samfunnsproblemene. De foreslår endringer i innvandringsloven. Folk fra Rolonia føler seg uvelkomne og maktesløse.

Fase

1 ANALYSERE 2 UTFORME 3 GJENNOMFØRE 4 EVALUERE

Trinn

1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6 — 7 — 8

ANALYSERE MÅLGRUPPEN(E) I LYS AV SAMFUNNSRELASJONER

Undertrykkende narrativer kan være rettet mot personer eller grupper som allerede er ekskludert på en eller annen måte, for eksempel funksjonshemmede og asylsøkere. Ofte bygger undertrykkende narrativer på eksisterende fordommer og diskriminering mot enkelte grupper, som drøftet i kapittel 2. Situasjonen for grupper som utsettes for undertrykkende narrativer må forstås i lys av ulike samfunns- og maktforhold. Noen grupper får for eksempel oppfylt sine rettigheter, mens andre er marginalisert.

Målgrupper kan være svært forskjellige: fra populære kjendiser (for eksempel har vinneren av Melodi Grand Prix 2014, Conchita Wurst, vært utsatt for hatprat på grunn av hennes transseksualitet) til flyktninger og innvandrere (for eksempel har noen europeiske politikere hevdet at innvandrere har brakt sykdommer som kolera og dysenteri til Europa, samt «alle slags parasitter, som ... mens de ikke er farlige i disse menneskenes organismer, kan være farlige her»).

Noen av *tekstutdragene* som ble identifisert i trinn 1, kan hjelpe deg med å analysere målgruppen og deres ulike sosiale relasjoner. I denne fasen må du se på de konkrete enkeltpersonene eller gruppene som er utsatt for det undertrykkende narrativet.

Beskriv målgruppen ved hjelp av malen nedenfor.

DET UNDERTRYKKENDE NARRATIVET RETTER SEG MOT FØLGENDE ENKELTPERSONER ELLER GRUPPER:

a) enkeltpersoner

b) grupper

Ofte utsatt for hatprat

- Asylsøkere og innvandrere
- LHBT-personer
- Romfolk
- Religiøse minoriteter
- Andre: _____
- Andre: _____

ROLONIANERE SOM MÅLGRUPPE

Rolonianere er en utsatt målgruppe for hatprat, men de er ikke de eneste. Andre grupper av utenlandsk opprinnelse og religiøse minoriteter har også vært utsatt for hatprat i Marcadia. Eksempler på tekstutdrag var innleggene og meldingene Oli mottok, for eksempel «Pakk sakene dine og reis hjem». Rolonianere utgjør en av de største innvandrergруппene i Marcadia. De blir anklaget for å stjele jobber fra marcadianere, men i virkeligheten er flere rolonianere relativt sett helt eller delvis arbeidsledige.

ANALYSERE MEDIEFORDELINGEN

På dette trinnet analyserer vi mediefordelingen. Med andre ord prøver vi å se på hvilke medier narrativet har nådd, og om media har vært en kanal for videre spredning. Visse undertrykkende narrativer kan skape overskrifter i noen av verdens største medier, mens andre forblir isolert på lokalt eller nasjonalt nivå. Hatefulle narrativer kan i enhver medieform være skadelige, men det er alltid viktig å vurdere mediefordelingen på alle nivåer, lokalt, nasjonalt og globalt, for bedre å analysere omfanget og alle mulige negative konsekvenser.

For å bedre analysere mediefordelingen, bør vi se på tre hovedelementer:

1. Hvilke typer ledende medier har dekket det undertrykkende narrativet (for eksempel TV, avis og radio)?
2. Hvilke typer nettmedier har dekket det undertrykkende narrativet (for eksempel sosiale medier: YouTube, Facebook, Twitter, Instagram, Snapchat, mm., nyhetsportaler/ nettaviser og nett-TV).
3. Hvilke nivåer har spredningen av det undertrykkende narrativet nådd: a) lokalt, b) nasjonalt, c) internasjonalt?

- Bruk søkemotorer som Google, DuckDuckGo eller Bing for å kartlegge nettmedier, eller bruk hashtags for å se om det undertrykkende narrativet trender på sosiale medier. (For eksempel trendet hashtaggen #UnBonJuif, som betyr #EnGodJøde, i flere dager i 2012 i den franske twittersfæren, med mange antisemittiske vitser.)
- Kartlegg ledende medier ved å se på (TV), lese (aviser) og lytte (radio) til de daglige nyhetene. Merk deg og lagre noen eksempler der det undertrykkende narrativet kommer frem.

MEDIE-, GEOGRAFISK OG TIDSMESSIG FORDELING AV ET FREMMEDFIENDTLIG NARRATIV

Oli mottok meldinger fra folk som kjente henne, klassekameratene hennes. Samtidig la hun og vennene merke til fremmedfiendtlige innlegg i uformelle grupper tilknyttet skolen på sosiale medier. De viderepostet andres vitser og kommentarer, ikke bare fra deres by, men fra andre deler av landet. Det fremmedfiendtlige narrative er tilstede i nasjonale medier nesten hver dag. Det er en debatt om innvandringspolitikk. Denne debatten finner også sted i andre land i regionen. Paradoksalt er Rolonia et av landene der fremmedfrykt mot innvandrere og flyktninger har økt det siste året.

ANALYSE AV DEN GEOGRAFISKE OG TIDSMESSIGE SPREDNINGEN

Å forstå den geografiske og tidsmessige spredningen vil hjelpe deg å finne aktiveringspunktet, det vil si sted og tidspunkt for det opprinnelige undertrykkende narrative, i hvilke geografiske områder det spres, og når.

- Identifiser aktiveringspunkt for det undertrykkende narrative – hvor kom det fra?
- Identifiser dato eller tilnærmet tidspunkt da det oppstod.
- Kartlegg i hvilke geografiske områder det undertrykkende narrative blir spredt.
- Kartlegg hvilke grupper som bor i disse områdene, og hvordan de blir påvirket av et slikt narrative.
- Tegn en tidslinje og se om det er konflikter eller hendelser som narrative kan relateres til (for eksempel nåværende eller historiske) i de områdene hvor det undertrykkende narrative spres.

- Bruk Storymap (<https://storymap.knightlab.com/>) eller Mapbox (www.mapbox.com) for å kartlegge den geografiske spredningen av narrative. Begge verktøyene lar deg også legge til din egen mening, tanker eller kontekst.

SJEKKE FAKTA OG KILDER

Undertrykkende narrativer bygger på myter og sosiale normer. Å utfordre det undertrykkende narrativet krever verifiserte fakta og kilder. Internett gir god tilgang til ressurser og informasjon; samtidig er det vanskelig å håndtere den enorme mengden informasjon og verifisere alle fakta og kilder. Derfor er dobbeltsjekk av kilder og fakta som brukes i det undertrykkende narrativet et viktig skritt når man skal utforme et troverdig motnarrativ med andre fakta og kilder.

- Sjekk hvilke fakta som brukes i det undertrykkende narrativet, for eksempel historiske, kulturelle, religiøse eller (tilsynelatende) vitenskapelige.
- Sjekk hvor fakta er hentet fra, for eksempel fra statlige etater, uavhengige eller vitenskapelige organisasjoner, eller religiøse institusjoner.
- Hvis det er mulig, ta kontakt med institusjonene eller de offentlige myndighetene for å intervju dem om fakta som er hentet fra deres organisasjoner.
- Identifisere fakta fra alternative kilder.

- Hvis du har kommet over et sexistisk bilde som har til hensikt å dehumanisere den avbildede, kan du undersøke om bildet ble manipulert ved hjelp av ett av følgende verktøy: ImageForensic (www.imageforensic.org) eller FotoForensics (www.fotoforensics.com).
- Hvis du undersøker fakta og kilder på Twitter, kan du bruke TweetCred-plugin (<http://twittdigest.iiitd.edu.in/TweetCred/>), som gir deg mulighet til å vurdere troverdigheten i innholdet på Twitter i sanntid.

FAKTA OG KILDER I ET FREMMEDFIENDTLIG NARRATIV

Et faktum som ofte nevnes er at Marcadias økonomi og sysselsetting blomstret for flere tiår siden, at byene var trygge og velferdssystemet effektivt. Dette er ikke lenger tilfelle. Det hevdes at for mange mennesker har fått lov til å bo i landet, og at bistand til innvandrere har overbelastet velferdsordningene.

ANALYSERE PÅVIRKNINGSKRAFT

Den faktiske eller potensielle påvirkningskraften på enkeltpersoner, grupper eller samfunn som helhet er en av de viktigste vurderingene i analysen av det undertrykkende narrativet. Påvirkningen kan være mangfoldig: narrativet kan oppfordre til selvmord og hatkriminalitet, det kan føre til diskriminerende politikk fra statlige institusjoner og private selskaper, eller det kan marginalisere enkeltpersoner og grupper.

Påvirkningskraften i et undertrykkende narrativ kan analyseres fra ulike perspektiver:

- Fra et kvantitativt perspektiv: Antall personer og grupper som er berørt av og støtter det undertrykkende narrativet.
- Fra et kvalitativt perspektiv: måten mennesker og grupper påvirkes, fra å bli diskriminert, truet eller til og med angrepet fysisk. Finn ut hvordan narrativet påvirker enkeltpersoner eller gruppers liv. Hvis det er mulig, kan du gjennomføre intervjuer og formidle deres historier.
- For å bedre analysere påvirkningskraften til det undertrykkende narrativet, må du prøve å identifisere påvirkningen både på individnivå og gruppenivå, samt på lokalt, nasjonalt og internasjonalt nivå.
- Finn ut om det undertrykkende narrativet har ført til negative politiske endringer på lokalt eller nasjonalt nivå.

Du kan bruke denne malen for å kartlegge påvirkningskraften av det undertrykkende narrativet.

På individ- eller gruppenivå:

På nasjonalt nivå:

På lokalt nivå:

På internasjonalt nivå:

PÅVIRKNINGSKRAFTEN TIL ET FREMMEDFIENDTLIG NARRATIV

Oli var personlig berørt, det samme var noen bekjente, som også kommer fra Rolonia. Hun var redd, og følte seg motløs og maktesløs. Familien hennes følte det også slik, men ba henne om å tie. «Hvis du snakker om dette, vil de hate oss mer», sa faren hennes. Rolonia-samfunnet utsettes for diskriminering i byen og over hele landet. Det var vanlig at de ble vitset med, men nå er det flere trusler og krenkelser. En politiker som forsvarer innvandreres rettigheter, ble nylig angrepet fysisk da han var ute og gikk i byen. Tallene anslår en økning på 53 prosent av anmeldt hatkriminalitet i forhold til året før.

7.2 | FASE TO: UTFORM MOTNARRATIVET

Etter en grundig analyse av det undertrykkende narrativet i fase en, hvor vi identifiserte hovedelementene i det undertrykkende narrativet, hvordan det sprer seg, målgrupper og dynamikk, er det nå på tide å utforme motnarrativet. Med andre ord er dette fasen der du strategisk bruker resultatene fra analysen, og basert på disse resultatene utformer ditt eget motnarrativ. Denne fasen består av seks trinn.

DEFINER VISJON OG MÅL

Det første du må gjøre er å definere en visjon for det frigjørende narrativet som målgruppen din skal støtte. Dette er narrativet som skal erstatte det undertrykkende og hatefulle narrativet. Fra visjonen følger målsettingen til motnarrativet, det vil si kunnskapen, verdiene og holdningene til menneskerettigheter og demokrati som motnarrativet burde fremme overfor målgruppen.

Når du definerer en visjon og mål, må du unngå å reagere direkte på hatpratet. Ta et skritt tilbake og spør deg selv: *Hva vil vi gjerne skal skje? Hva er vår foretrukne alternative situasjon?* Her er noen forslag og mulige fallgruver:

- **Ha selvtilit:** fang publikums oppmerksomhet ved å tilby et alternativ.
- **Bidra til mestring:** skap rom for engasjement, la publikum identifisere seg med saken din og tilby positive rollemodeller.
- **Vær realistisk:** hvilke endringer kan du oppnå i eller med målgruppen i de kommende ukene?
- **Vær inviterende:** skap rom for publikummet ditt til å utforske alternative perspektiver og reflektere over dem.
- **Vær positiv:** tilby kreative og frigjørende alternativer til de undertrykkende narrativene.
- **Vær kort:** prøv å definere visjonen og målene ved å bruke enkle setninger.
- **Vær konkret:** jo klarere målene dine er, jo større er sjansene dine for å oppnå dem.
- **Ikke vær defensiv:** unngå å fremheve det hatefulle narrative du bekjemper.
- **Ikke skap ofre:** motnarrativer som spiller på empatiske følelser som at det er synd på og man bør ha medlidenhet med de som er utsatt for hatprat, vil sette dem i en offerrolle.
- **Ikke vær naiv:** ikke sett deg mål som kan bli for vanskelige, tar for lang tid å oppnå eller virker for idealistiske.
- **Ikke forkynn:** ikke presenter ideene dine som ferdige løsninger fra eksperten som vet alt.
- **Ikke (re)produser hatprat:** ikke gjenfortell de hatefulle narrativene eller produser ny hatprat.

En klar definisjon av visjonen og målene hjelper deg med å beskrive hva du prøver å oppnå med motnarrativet, og bidrar til å måle resultatene når du formidler det.

I denne håndboken foreslår vi ikke noen tidsramme for målene, det vil si om de skal være kort-siktige eller langsiktige, fordi dette avhenger av mange faktorer, som målgruppen, konteksten og medieplattformen.

«VIKAN»-GRUPPENS VISJON OG MÅL

Oli arrangerte flere møter. Etter å ha analysert de hatefulle meldingene Oli mottok, bestemte gruppen seg for sin **visjon**:

Elevene ved Olis videregående skole ser på mangfold som en styrke

Målene for motnarrativet vil være at elevene ved den videregående skolen deres:

- Opplever hvordan mangfold beriker unge mennesker og landet Marcadia
- Lærer om de lange historiske båndene mellom Marcadia og andre land
- Kritisk reflekterer over mangfold og kan se at det er en styrke

- Lærer at ikke-diskriminering er en universell menneskerettighet
- Fremmer holdninger som toleranse og inkludering overfor elever ved skolen med innvandrerbakgrunn.

Gruppen diskuterte også hvilken type aktiviteter de kunne organisere for å fremme motnarrativet. De kom opp med fire relaterte hovedaktiviteter i løpet av to måneder: (1) undervisningstimer med historie- og språklærerne om problemstillinger knyttet til mangfold, pluralisme og hatprat i Marcadia; (2) et rollespill, som «Ytringsfrihetskollisjon» eller «Spill det en gang til» (fra *Bookmarks*); (3) en fotoutstilling av og for elevene; (4) lage memes med frigjørende og personlige historier som fremmer engasjement mellom elevene ved skolen ved hjelp av hashtaggen #ViKAN. De tror at disse aktivitetene vil styrke solidariteten og bidra til økt verdsettelse av mangfold blant skoleelevene.

DEFINER MÅLGRUPPEN DIN

Etter at vi har definert målene, er det på tide å se på målgruppen. Vi bør klart definere hvem som er publikum for motnarrativet. En klar og god definisjon av målgruppen hjelper deg i de neste trinnene med å velge passende medieplattformer og -teknikker.

- Utform motnarrativet ditt med et bestemt publikum i tankene. Innenfor et publikum er folk forskjellige, med ulike holdninger, oppførsel og roller.
- Forsøk å forstå og identifisere ulike grupper eller segmenter i publikum, for eksempel tenåringer, journalister, politikere fra regjerings- eller opposisjonspartier og pensjonister.
- Bestem deg for om motnarrativet skal rette seg mot dem som bidrar til det undertrykkende narrativet ved selv å produsere hat, de som er likegyldige, eller de som er utsatt for det undertrykkende narrativet.
- Lag fiktive, generaliserte karakterer som representerer behovene, atferdene og egenskapene til et større publikum.

Bruk malen under for å kategorisere ulike segmenter av publikum og opprette fiktive karakterer. Husk: Dette er en generell mal, og du kan alltid tilpasse den til lokale, nasjonale eller internasjonale kontekster.

Politikere (dette inkluderer alle aktører som er direkte involvert i politikk: statsminister, ministre, rådgivere, opposisjonspartier, ordførere osv.)

Offentlig sektor og universiteter (dette inkluderer den brede sektoren for offentlige tjenester, som lærere, leger, offentlig ansatte og akademika)

Ungdom (dette inkluderer ungdom fra alle bakgrunner, geografiske områder osv.)

Sivilsamfunn (dette inkluderer enkeltpersoner og organisasjoner som er en del av sivilsamfunnet)

Media (dette inkluderer alle typer representanter for media: redaktører, journalister, bloggere m.fl.)

Kjendiser (dette inkluderer kjente personer som lett blir hørt)

Religiøse samfunn (dette inkluderer alle representanter for enhver religion som er tilstede i landet)

Internasjonale organisasjoner og utsendte (dette inkluderer representanter fra alle internasjonale organisasjoner og utsendte, som FN-organer, ambassader, Europarådet m.fl.)

Lag karakterer

Legg til et bilde eller en tegning

Navn:

Religion (hvis relevant):

Kjønn (hvis relevant):

Sted:

Etnisitet (hvis relevant):

Yrke:

Nasjonalitet (hvis relevant):

Hvilken del av publikum personen tilhører (se ovenfor):

- Er personen en som selv produserer hatprat, en støttespiller, utsatt for, likegyldig til eller ikke involvert i det undertrykkende narrativet?
- Er personen direkte eller indirekte knyttet til det undertrykkende narrativet?
- Hvilke holdninger, følelser eller sympatier innehar personen?
- Generelle interesser (for eksempel: hvilke typer medier bruker denne personen? Hvilke steder frekventerer denne personen mest?)

«VIKAN» OG MÅLGRUPPEN

Målgruppen er unge mennesker, elever mellom 15-19 år, både jenter og gutter. De fleste av dem er hvite og av marcadiansk opprinnelse, men det er grupper med forskjellig opprinnelse og religiøs tro. De anslår at rundt 30 elever har sendt og lagt ut hatefulle meldinger. Men mange har også stilltiende støttet disse holdningene. Den indirekte målgruppen er elevenes familier, vennene deres utenfor skolen og nærmiljøet. Elevene er opptatt av fotball og musikk, spesielt liker de bandet «The Hives», og de bruker mye tid på sosiale medier.

Fase

1 ANALYSERE 2 **UTFORME** 3 GJENNOMFØRE 4 EVALUERE

Trinn

1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6

VELG INNHOLD OG TONE

I dette trinnet vil vi se på hvordan du definerer innholdet og tonen i motnarrativet ditt. Dette avhenger vesentlig av hvem som er målgruppe for motnarrativet, og hva som var innholdet og tonen i det undertrykkende narrative (basert på resultatene fra trinn en i fase en).

- Tenk på hvem som vil lese innholdet ditt. Vil motnarrativet ditt rette seg mot unge, politikere eller religiøse ledere? Hvis du retter motnarrativet mot unge, bør du bruke et ungdommelig språk og unngå akademisk fagterminologi. Innholdet ditt bør altså vinkles mot det bestemte segmentet av publikum som potensielt kan lese og bli engasjert av motnarrativet ditt.
- Tonen er svært viktig når det gjelder å engasjere publikum. Basert på målene du vil oppnå (en annen grunn til at du bør definere klare mål), tilpass tonen til de forskjellige målgruppene du ønsker å engasjere, og konteksten for dine utvalgte aktiviteter. For eksempel kan en film der tidligere ekstremister deler sine personlige historier bruke en sentimental tone, en tegneserie kan bruke en satirisk tone, og en presentasjon for beslutningstakere kan ha en formell tone.

Kort oppsummert: Vær bevisst mål og målgruppe!

Bruk malen under for å identifisere målgruppen din, innhold og tone, og trekk linjer for å knytte dem sammen.

Eksempel
Målgruppe:
ungdom

Eksempel
Tone:
uformell, humor,
følelser

Eksempel
Innhold:
ungdomsvennlig, fakta,
illustrasjon, personlig
historie

Målgruppe 1.

Innhold

Tone

Innhold

Målgruppe 2.

Tone

Innhold

Målgruppe 3.

Innhold

Målgruppe 4.

Tone

Tone

Målgruppe 5.

Tone

Innhold

Innhold

Målgruppe 6.

TYDELIGGJØR MENNESKERETTSPERSPEKTIVET

Å tydeliggjøre menneskerettsverdiene er viktig for å sikre at du ikke reproducerer et undertrykkende narrativ gjennom ditt motnarrativ, og at du i tillegg tydelig understreker den universelle betydningen av menneskerettighetene. Ditt motnarrativ bør lene seg tungt på menneskerettighetene, og eksplisitt henvise til menneskerettighetene og hvordan de står på spill eller utfordres av det undertrykkende narrative. Selv om dette temaet er grundig drøftet i kapittel 6, vil vi her presentere en rask sjekkliste over noen viktige punkter som bør sikres i utformingsfasen.

SJEKKLISTE:

- **Bidrar narrative til å menneskeliggjøre?** Menneskeliggjøring av alle som er involvert i et undertrykkende narrativ, er et viktig element som bør tillegges vekt i motnarrativet. En av farene ved undertrykkende narrative er dehumanisering av enkeltpersoner eller grupper. Prosessen med å dehumanisere tar sikte på å frata en person eller gruppe deres positive menneskelige egenskaper. Philip Zimbardo beskriver i boken *The Lucifer Effect* (2007) den dehumaniseringsprosessen som «begynner med stereotype oppfatninger av den andre (...), oppfatninger av den andre som verdiløs, den andre som allmektig, (...) den andre som en grunnleggende trussel mot våre høyt verdsatte verdier og overbevisninger». Sørg derfor for at dette elementet blir ivaretatt.
- **Fremmer det solidaritet?** Solidaritet betyr å uttrykke støtte og hjelpe de som er utsatt for undertrykkende narrative. Det kan ta forskjellige former: fra solidaritetstog i gata for å beskytte kvinners rettigheter, til flash mobs i bysentre for å øke bevisstheten om funksjonshemmede, fra å endre profilbildet sitt på sosiale medier til å signere underskriftskampanjer. De som lider under undertrykkende narrative, er vanligvis tause og isolerte, noe som kan føre til depresjon og selvmord. Å uttrykke solidaritet og empati er en grunnleggende verdi som du kan ønske å bidra til gjennom ditt motnarrativ.
- **Fremmer det deltakelse?** Deltakelse er et av de grunnleggende prinsippene i et demokrati. Aktiv, fri og meningsfylt deltakelse er også en universell rettighet for alle som ønsker å delta i beslutninger som påvirker deres menneskerettigheter. Hvis for eksempel motnarrativet ditt tar opp spørsmål knyttet til flyktninger, kan du vurdere å sørge for at de har tilgang til informasjon i en form og på et språk som de forstår.

- **Oppmuntrer det til interkulturell dialog?** Interkulturell dialog, som definert av Europarådet, står for «dialog mellom kulturer, slik at vi kan leve sammen fredelig og konstruktivt i en flerkulturell verden og utvikle en følelse av fellesskap og tilhørighet». Å sørge for at ulike kulturer er representert i motnarrativet, bidrar ikke bare til å kulturelt berike innholdet i motnarrativet; det bryter også ned mytene og fordommene om at «noen» kulturer er overlegne andre kulturer. Det virker også som en motgift mot stereotypier, rasisme, fremmedhat, intoleranse, frykt, avvisning, diskriminering og vold – alle de egenskapene som kan true fred og selve essensen av lokale og nasjonale samfunn.
- **Fremmer det verdier som ikke-diskriminering og likeverd?** Ikke-diskriminering og likhet betyr at alle former for diskriminering i oppfyllelsen av rettigheter må forbys, forebygges og fjernes. Når vi utformer motnarrativet, bør vi ikke falle i fella at vi reproducerer diskriminering; det vil si at du kan ikke bekjempe diskriminering med diskriminering. Særlig viktig er dette for de mest marginaliserte gruppene som står overfor noen av de mest utfordrende hindringene for å få oppfylt sine rettigheter.
- **Bidrar det til myndiggjøring?** Å bidra til myndiggjøring (engelsk: empowerment) handler om å støtte en person eller gruppe, som ofre for vold, tortur, undertrykkende narrativer, marginalisering eller diskriminering, til å oppdage og gjenvinne personlig makt og rettigheter. Myndiggjøring kan ta ulike former: gjennom utdanning og opplæring, eller ved tilgang til å snakke i offentligheten. Det kan gjøres på forskjellige steder, for eksempel i skole, på jobb, i familien eller nabolaget. Man kan bidra til myndiggjøring på ulike nivåer, for enkeltpersoner, grupper og fellesskap. Å bidra til at de av oss som er utsatt for undertrykkende narrativer, enten de er enkeltpersoner eller grupper, blir styrket gjennom motnarrativet ditt, er et viktig skritt for at de kan overvinne hindringer i livet og arbeidet, og aktivt engasjere seg i andre mennesker, institusjoner og samfunn.
- **Oppfordrer det til å lære om menneskerettigheter?** Det er viktig å bruke, eksplisitt henvise til og appellere til eksisterende relevante nasjonale og internasjonale menneskerettighetsinstrumenter. Hatprat er et brudd på menneskerettighetene, og det er regulert av loven i de fleste land. Budskapet ditt vil styrkes hvis det henviser til avtaler og forpliktelser, og det vil fremme kunnskap om menneskerettighetene.

«VI KAN» SOM MENNESKERETTIGHETSUNDERVISNING

Elevgruppen «ViKAN» ledet av Oli bestemte seg for å starte en kampanje og organisere ulike typer undervisningsaktiviteter, som starter med skolens musikkfestival og ulike workshops. Aktivitetene de planlegger har til formål å fremme en menneskerettsskulturer og verdsettelse av mangfold. Aktivitetene fokuserer på et alternativt narrativ, og fremhever hva gruppen er for. Aktivitetene unngår å beskrive noen som «dårlige» eller «fiender» og andre som «gode» eller «helter». Gjennom rollespill og deltagende dramaøvelser på skolen ønsker gruppen å skape et trygt rom for refleksjon og dialog om temaene, i stedet for å reagere direkte på nettkommentarene fra en forsvarsposisjon. Aktivitetene tar sikte på å engasjere alle involverte, og at de kan reflektere sammen om det alternative narrative: det er behov for å kommunisere, vi er alle forskjellige, men vi er alle like.

VELG MEDIA

Før internett og World Wide Web ble oppfunnet, besto media hovedsakelig av aviser, radio og TV. Med utviklingen av internett har en helt ny kategori av nettbaserte applikasjoner og plattformer begynt å dukke opp. Det er vanskelig å kategorisere media i dag ettersom de fleste er blitt mer sammensatte i den forstand at du kan se på TV i sin vanlige form på en TV-skjerm, men du kan også se det via internett (live-strømming) på en datamaskin eller smarttelefon, som i tillegg kan inneholde funksjoner som chat, og så videre. Ikke desto mindre er følgende en foreløpig, forenklet og bred kategorisering av media:

Tradisjonelle media

- TV
- Radio
- Aviser

Nettbaserte medier

- Sosiale medier (for eksempel Facebook, YouTube, Instagram, Snapchat, VKontakte)
- Nettsteder, blogger og vlogs (videoblogging)

- Nettradio og podcaster
- Nettaviser

Ikke-digitale rom

- Veggmalerier
- Plakater
- Flygeblad/brosjyrer

Hvert medium har sitt eget publikum. Noen av publikumsegmentene, som ungdom, har en større tendens til å bruke og delta i nettbaserte medier. I dette trinnet vil du analysere og velge medier som vil nå målgruppen din, men også fungere som en kanal for å spre motnarrativet ditt.

- Når du har identifisert målgruppen (trinn 2) og dens ulike segmenter, samt innholdet og tonen (trinn 3), tenk på hvilke medier som kan nå målgruppen din.
- Identifiser hvilket medium som er den mest hensiktsmessige kanalen for å dele og formidle ditt motnarrativ. Det kan gjerne være en kombinasjon av digitale og ikke-digitale kanaler, for eksempel en sosial medieplattform og gatekunst på et bestemt sted. Velg den mest hensiktsmessige kombinasjonen.
- Vær bevisst målgruppens lokale kontekst. For eksempel kan det hende du ikke vil bruke nettbaserte media til å formidle motnarrativet ditt til en gruppe som ikke har nettilgang.

«VIKAN» OG MEDIA

Elevgruppen «ViKAN» ledet av Oli bestemte seg for å starte en kampanje og lansere den ved å arrangere en musikkfestival på skolen. Kampanjen vil bruke skolens sosiale medie-grupper og tradisjonelle lokalmedier for å invitere nærmiljøet til festivalen. Marti er ansvarlig for gruppens bruk av sosiale medier. Hun har utviklet en nettside og opprettet flere grupper på de viktigste sosiale medieplattformene elevene bruker.

Bruk malen under for å identifisere medier for hver målgruppe. Trekk linjer for å knytte dem sammen.

Eksempel
Målgruppe:
kvinner i
distriktene

Eksempel
Media:
Lokalradio, SMS
Ansikt til ansikt-
kommunikasjon

Målgruppe 1.

Medium

Medium

Målgruppe 2.

Medium

Medium

Målgruppe 3.

Medium

Medium

Målgruppe 4.

Medium

Medium

Medium

Målgruppe 5.

Medium

Målgruppe 6.

Medium

LAG EN HANDLINGSPLAN

Dette er det siste trinnet i fase to, og handler om å lage en handlingsplan for motnarrativet. Handlingsplanen vil samle alle trinnene i fase to og hjelpe deg med å planlegge aktivitetene dine. Aktivitetene kan gjennomføres over en kort periode (en til seks måneder) eller over lang tid (ett til fem år). Her gir vi en veiledning for handlingsplanen din uten å definere tidsperspektivet for motnarrativet ditt.

- På dette tidspunktet er det viktig at du på nytt vurderer målene dine og ser hvor mye tid du trenger for å oppnå dem, samt hvilke ressurser du trenger.
- Når du utvikler handlingsplanen, må du sørge for at du er så presis som mulig. Legg alltid til navnene til de ansvarlige, datoer for tidsfrister og så videre.
- Sørg for at handlingsplanen deles med teamet ditt, og at alle kjenner til den, særlig deltagere som ønsker å være direkte involvert.

Bruk denne malen for å utarbeide en handlingsplan for motnarrativet.

HANDLINGSPLAN FOR MOTNARRATIV				
AKTIVITET Hva skal gjøres?	ANSVAR Hvem skal gjøre det?	TIDSLINJE Innen når? (Uke/måned/år)	RESSURSER A. ressurser tilgjengelig B. ressurser som trengs	POTENSIELLE HINDRINGER A. Hvilke enkeltpersoner og organisasjoner kan motarbeide oss? B. Hvorfor? Hvordan?
Aktivitet 1: Arrangere et TV-intervju om flyktningkrisen	John Smith	Andre uke i mai 2020	A. Vi bestemte oss for TV B. Vi må bestemme oss for TV-program og journalist. Vi trenger medietrening for å forberede oss på intervjuet	A. Eieren av TV-kanalen kan potensielt motarbeide oss B. Fordi han støtter anti-innvandringsgrupper og -partier
Aktivitet 2:				
Aktivitet 3:				
Aktivitet 4:				
Aktivitet 5:				
Aktivitet 6:				
Aktivitet 7:				

Bruk denne malen til å utarbeide kalenderen din.

[illegible]

Bruk denne malen for å identifisere talspersonene dine.

IDENTIFISER TALSPERSONER

Navn på talsperson:

Hvilke segmenter tilhører talspersonen din? (for eksempel politiker, religiøs leder, kjendiser etc.)	Hvilke tema i narrativet ditt vil talspersonen engasjere seg i? Vær konkret! (for eksempel juridisk status for flyktninger)
Hvilke(n) målgruppe(r) kan talspersonen effektivt nå? Og hvilken målgruppe er viktig å nå?	Har talspersonen engasjert seg i lignende tiltak tidligere? Hvis ja, forklar hvordan og hvilke tiltak?
Er talspersonen en stemme som har tillit i målgruppen?	Hvilke medier bruker talspersonen? Hvor ofte? Hva er personens rekkevidde i media? (for eksempel antall tilhengere på nettet, etc.)

7.3 | FASE TRE: GJENNOMFØR MOTNARRATIVET

Når du har gått gjennom alle trinnene i utformingsfasen, og forberedt alle elementene, er det på tide å teste utformingsfasen ved å gjennomføre motnarrativet. Dette er fasen hvor du aktivt begynner å utfordre det undertrykkende narrativet. Her gjennomfører du forskjellige aktiviteter du har planlagt som del av den overordnede strategien for å bekjempe det undertrykkende narrativet. Denne fasen inneholder tre trinn som vil hjelpe deg med å gjennomføre motnarrativet. Tidsperspektivet på gjennomføringsfasen er ikke forhåndsbestemt her. Det er opp til deg å bestemme hvor lenge gjennomføringsfasen varer.

PLANLEGG LANSERINGEN

Lansering handler om å starte en ny virksomhet eller fase og introdusere den til offentligheten. Lanseringen markerer øyeblikket hvor motnarrativet ditt møter publikum, og dere begynner å skape et aktivt engasjement. Det er svært viktig at den første lanseringen tar sikte på å få oppmerksomhet og interesse i offentligheten og media.

ÅTTE TING Å HUSKE PÅ

- **Sett en dato.** Bestem deg for dag, tid og sted (fysisk eller på nettet) for lanseringen. Sørg for at media er informert, slik at de vil dekke lanseringen din.
- **Finn det perfekte øyeblikket.** Noen ganger kan du ha en flott startplan, men akkurat på samme dato og klokkeslett skjer en større hendelse i byen din som vil ta medias oppmerksomhet. Prøv å unngå å starte arrangementet samtidig med en annen viktig hendelse. På den annen side kan det skje at du ikke er klar for lanseringen, men omstendighetene skaper plutselig et perfekt øyeblikk for å lansere motnarrativet. Ikke vent: grip øyeblikket, og lanser narrativet umiddelbart.
- **Gjør det interessant.** Lanseringen din bør også være interessant: den kan både være provoserende og emosjonell. Hva kan du gjøre for at lanseringen blir interessant? Send ut en «teaser»-pressemelding til media, lag historier som skaper følelser hos publikum, gir dem en forståelse av konteksten og så videre.

- **Skap forventninger.** Før du lanserer motnarrativet, prøv å sette i gang diskusjonen og skape lyst og forventning hos publikum. Dette kan gjøres ved å publisere blogger, live-strømme, og så videre. Dette vil forberede publikum på lanseringen av motnarrativet ditt.
- **Sikre forpliktelser på forhånd.** Prøv særlig å få støttespillerne dine til å forplikte seg i forkant: akademikere, kjendiser, politikere og så videre. Du må sørge for at de involverte stiller opp, men også vet nøyaktig hvordan og når de skal engasjere seg under lanseringen.
- **Snakk til publikummet ditt.** Snakk deres språk. Hvis du for eksempel jobber med unge, unngå akademisk språk som er vanskelig å forstå. Bruk i stedet ungdomsvennlig språk og kreative visuelle hjelpemidler.
- **Gå dit hvor publikum er.** Igjen, hvis publikum for eksempel er akademikere, er det lettere å nå ut til dem gjennom universiteter og engasjere dem gjennom seminarer eller konferanser. Men dette er ikke nødvendigvis den beste måten å nå religiøse ledere.
- **Lanseringen din kan være... mangfoldig:** det kan være en kommentar eller ytring fra en statsminister som for eksempel vil offentliggjøre en pro-LHBT-lov; Det kan være en konsert for å støtte en minoritet i byen din og fremme deres kulturelle verdier, eller det kan være en TV-diskusjon etterfulgt av et reklameinnslag om sexisme. Det er ingen regler for hva som regnes som en lansering. Husk: Lanseringen er øyeblikket når du bestemmer deg for å sette motnarrativet ditt ut i handling. Og det er opp til deg hvordan du bestemmer deg for å gjøre det!

«VIKAN» OG LANSERINGEN

Elevgruppen «ViKAN» ledet av Oli bestemte seg for å starte en kampanje og lansere den ved å arrangere en musikkfestival på skolen. Media vil bli invitert til å dekke arrangementet. Hovedmålgruppen er ungdom som er opptatt av musikk og fotball, så dette er en aktivitet som ble foreslått og godtatt av ungdomsgruppen selv. Ale og Pim er ansvarlig for logistikken. Ahme har ansvar for invitasjonene og kontakten med media.

MEDIEKONTAKT

Mediekontakt er en prosess som bør følge hele gjennomføringen av motnarrativet. Media utgjør kanalene som vil gi deg plass til å formidle innholdet i motnarrativet ditt og spre det til publikum. En vellykket mediekontakt vil sikre en effektiv formidling av motnarrativet og at du når et bredere publikum.

GJØR

- Identifiser hvilke medier målgruppen din bruker, lytter til, leser eller ser på. Er det nasjonal eller lokal-TV? Er det radio? Er det en dagsavis? Eller nettavis?
- Finn også ut hvilke seksjoner/programmer i de utvalgte mediene publikum er interessert i: er det for eksempel sportssendingene på kabel-TV? Morgensendingen på radio?
- Lag en database med journalister som kan gi potensiell dekning.
- Identifiser den aktuelle sendingen, så vel som programverten. Planlegg et møte med verten/journalisten og presenter ideen for sendingen (se Verktøy for teknikker for vellykket pitching).
- Ta med litt bakgrunnsinformasjon eller noen sider fra nettstedet ditt for å forklare hva organisasjonen din jobber med, og hvorfor det er viktig å gi motnarrativet ditt plass i media.
- Organiser møter eller arrangementer med journalister om saker som angår motnarrativet ditt, for eksempel et kurs om kjønnsbasert vold eller en paneldebatt med ulike aktører.

IKKE GJØR

- Ikke kontakt media gjennom generelle invitasjoner ved å bruke generelle e-postadresser.
- Ikke send ut en pitch eller pressemelding med vage, generelle uttalelser. Historien din må vise, ikke fortelle, og du må overbevise redaktøren om å dekke temaet din organisasjon jobber med fremfor noen andres.
- Ikke undervurder betydningen av mindre fremtredende medier som lokal-aviser, lokal-TV og -radio, studentaviser og så videre. Noen ganger er dette de mest effektive kanalene for å kommunisere motnarrativet ditt og nå et bestemt segment av publikum. Se på hele spekteret av nyhetsmedier fra forskjellige vinkler.

Bruk malen for å planlegge mediekontakt.

MEDIEKONTAKT	
1. Hvilke medier skal du nå ut til?	<i>Eksempel:</i> Nasjonal TV-kanal, «ABC»
2. Hvilken seksjon/sending/program? Vær konkret!	<i>Eksempel:</i> Programmet heter «Historier fra innsiden»
3. Beskriv hovedtrekkene i seksjonen/sendingen/programmet.	<i>Eksempel:</i> «Historier fra innsiden» er et ukentlig program med saker som går i dybden om ulike samfunnstema. Det varer 30-45 minutter, hver onsdag fra 18.00-18.45. Det er en direkte sending i studio med andre gjester.
4. Hvem er det potensielle publikummet?	<i>Eksempel:</i> Middelaldrende seere som er opptatt av samfunnstema.
5. Hvem er ansvarlig for seksjonen/sendingen/programmet?	<i>Eksempel:</i> Programansvarlig er Amanda Dean. Programvert er John Smith. Telefon: 00009999000 E-post: amanda@insidestory.sf Twitter: @insidestory.sf @amandaTV.sf @johnTV.sf

Tilpass denne databasemalen for journalister.

Navn	John Smith	Fatima Assaf	Lina Svensson
Organisasjon	ABC News, Australia	Al Jazeera (for det meste), Al-Monitor (noen ganger), The National UAE (noen ganger)	Sydsvenskan
Media	bare TV	TV, avis, nett,	avis, nett
Rekkevidde	Nasjonalt	Internasjonalt	Lokalt
Basert i	Sydney, Australia	Forskjellig: Doha, Kairo, Beirut	Malmö, Sverige
Frilanser/Medarbeider	Medarbeider	Frilanser	Medarbeider
E-post	john.smith@abc.net.sf	fatimassaf@gmail.vz	l.svensson@sydsvenskan.ta
Twitter	@johnsmith8.sf, 900+ followers	@fatimassafTV.vz	@linafina.ta
Telefon	kontor: 226762, mobil: 07788112		

- Tips om hvordan du vellykket kan pitche en sak gjennom Message Map finner du på følgende lenke: www.youtube.com/watch?v=phyU2BThK4Q
- Bruk Alexa-plattformen (www.alexa.com) for å finne brukertallene for nettportaler. (Når du går inn på nettsiden, scroll ned og skriv inn nettadressen til nettportalen under «Browse Top Sites».)

«VIKAN» OG MEDIA

Den direkte målgruppen for «VIKAN»-gruppens aktiviteter er elevene på den videregående skolen. Alle elevene er invitert til å delta i forberedelsene med å arrangere en festival gjennom sosiale medier, e-post, plakater på skolens oppslagstavler og muntlig i klassene. Oli og Ahme besøkte alle klassene. Oli følte seg ikke trygg på å gå alene første gang. Hun var redd for at de ville tenke: «Er dette en Rolonia-greie?» Så Ahme gikk med henne og de snakket sammen.

For den indirekte målgruppen ble festivalen annonsert gjennom sosiale medier og vanlige medier via den lokale TV-kanalen, den lokale radiostasjonen, særlig med sikte på å få viktige journalister til å delta, gjennom plakater i butikkvinduer og på kommunale møteplasser. Lokalpolitikere fra alle parter ble sendt personlige skriftlige invitasjoner med vanlig post.

INVOLVERE TALSPERSONER

Talspersoner er de som kan nå publikum og potensielt påvirke dem. De kan formidle budskapet ditt og informasjon. Talspersoner kan være fra ulike felt: politikk, akademisk, sport, musikk, kultur og så videre. De har vanligvis et stort antall tilhengere og kan dermed sannsynligvis nå et stort publikum på kort tid.

- Finn den rette talspersonen som passer til temaet i motnarrativet ditt, for eksempel noen som over lang tid har engasjert seg i den aktuelle saken.
- Vær forsiktig så du ikke involverer talspersoner som tidligere har støttet undertrykkende narrativer og fremmet hatprat.
- Tenk også over hva slags publikum som mest sannsynlig kommer til å nås av talspersoner, og i hvilken grad de kan påvirke dem. Hvis for eksempel narrativet ditt tar opp spørsmål om religion, kan du vurdere å involvere religiøse ledere.
- Før du kontakter talspersoner, lag en god, kort pitch og litt bakgrunnsinformasjon. Sørg for at du også nøye definerer hva oppgaven til talspersonen skal være.

- Vær forsiktig så du ikke overbelaster folk med informasjon og oppgaver! Definer rollen og oppgavene deres med realistiske mål. Forbered alt materiell på forhånd. (Hvis for eksempel talspersonen er en sanger som har en million følgere på sosiale nettverk, gi vedkommende ferdigskrevne Facebook-innlegg og tweets.)

Bruk tabellen nedenfor for å involvere talspersoner.

HAR DU FUNNET EN TALSPERSON SOM KAN STØTTE KAMPANJEN?

1. IDENTIFISERE	• Hvem er din talsperson? • Hvilken målgruppe vil de kunne nå og påvirke? • Hvilke tema/saker vil de engasjere seg i? • Hvilke medier? • Beskriv annen bakgrunnsinformasjon om talspersonen(e)
2. KONTAKTE	• Hva er pitchen din som vil få vedkommende til å støtte deg? • Hva vil oppgavene til talspersonen være? • Hva er tidsperspektivet for samarbeid?
3. HANDLE	• Forbered og overlever ferdiglaget materiell (for eksempel Facebook-innlegg, tweets, infografikk etc.) • Hold regelmessige møter (for eksempel to ganger i uken, månedlig, etc.) • Hold talspersonen oppdatert på resultater, seire, etc. • Gi ros og anerkjennelse for innsatsen til talspersonen

Bruk Klout (www.klout.com) for å identifisere talspersoner på sosiale medier.

«VIKAN» OG TALSPERSONER

De viktigste talspersonene som vil støtte festivalen, er medlemmene i det lokale bandet «The Hives», takket være Ales fetter som er en venn av gitaristen. De er svært populære blant de unge ved skolen. Lærer Hilde hadde en forbindelse med Silta, en nasjonalt kjent sanger av blandet opprinnelse, rolonianer og marcadianer. Videre kontaktet skolens rektor ordføreren og daglig leder for det lokale idrettsanlegget.

FORHOLDE SEG TIL ALLE INVOLVERTE

Bak alle undertrykkende narrativer er det mennesker. Både de som utsettes for og tilhengerne av et undertrykkende narrativ er mennesker. Det handler om å håndtere hat, ikke å legge skylden på eller angripe noen grupper. Å forholde seg til begge grupper kan være utfordrende og vanskelig. Likevel kan det å engasjere seg i en slik transformativ prosess gi spennende resultater.

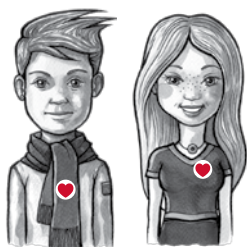
Tips for å forholde seg til tilhengerne og produsentene av et undertrykkende narrativ

- **Velg nøye hvem du skal forholde deg til.** De som produserer eller støtter hat, kan være hvem som helst: en ung person, en gammel person, en politiker, en venn, et familiemedlem eller en sportsutøver. Noen av dem har større innflytelse i samfunnet enn andre. Velg nøye hvem du skal forholde deg til i lys av målene dine.
- **Boikott.** Noen ganger er det den mest effektive måten å forholde seg til nettsteder som publiserer og sprer et undertrykkende narrativ. Boikott er en vellykket taktikk for å unngå å sende besøkende til nettstedet.
- **Reager.** Identifiser hvilke kilder, informasjon og fakta avsenderne av hat bruker, og presenter andre kilder, fakta og informasjon. Post kommentarer på nettsteder som inneholder feil, fordomsfullt eller rasistisk innhold. Send spørsmål eller klager til forfattere/redaktører av innlegg som uttrykker intoleranse.
- **Rapporter.** Bruk rapporterings- og klagemekanismer på nettet for å varsle eiere av nettsteder eller fjernsynsredaktører om eksempler på undertrykkende narrativer. Du kan også samle informasjon om de hatefulle nettstedene, avisene, radiokanalene eller TV-programmene som er registrert i landet ditt. Send det til din stortingsrepresentant.
- **Ignorer trollene.** Den beste måten å forholde seg til trollene er ikke å forholde seg til dem. Prøv å ignorere dem. Oppfordre andre til å gjøre det samme.

Tips for å forholde seg til de som er utsatt for et undertrykkende narrativ

- **Ta kontakt.** De utsatte for det undertrykkende narrativet lider ofte følelsesmessig og mentalt. Prøv å kontakte dem og uttrykke din empati med dem. Det er viktig at du viser at de ikke er alene. Forklar også hva de kan gjøre.
- **Organiser.** De undertrykkende narrative bygger ofte på falske forestillinger, fakta og myter. Oppmuntre de utsatte for det undertrykkende narrativet til å komme opp med et alternativ, og offentliggjøre det der de kan – på nettet, på sosiale medier eller i tradisjonelle medier. Organiser også en offentlig aktivitet for å vise solidaritet med andre utsatte.
- **Informer.** De utsatte for et undertrykkende narrativ er kanskje ikke klar over handlinger og tiltak de selv kan gjennomføre. Informer dem om juridiske muligheter, rettigheter og måter å beskytte seg selv.
- **Vær forsiktig.** Å forholde seg til de utsatte for det undertrykkende narrativet innebærer også at du må unngå å utsette dem og deg selv for ytterligere risiko. Dette kan forårsake mer skade. Spør alltid de involverte om de ønsker å engasjere seg, og på hvilke måter. Ikke mas hvis de er i tvil, men sørg for at de forstår mulighetene for støtte som du og andre organisasjoner kan tilby.

Additional tips and examples on how to work with targets and producers of hate speech are described under Section 6.7.

«VIKAN» OG INVOLVERING AV ALLE RELEVANTE GRUPPER

Aktivitetene tar sikte på å skape rom for unge til å reflektere og ha meningsfulle opplevelser, i stedet for bare å formidle «riktig» informasjon. Tanken er å skape en trygg plass for dialog, for eksempel ved å planlegge en aktivitet sammen eller bruke rollespill. Rollespill/omvendte roller setter gruppen i lignende situasjoner som de som er relatert til hatprat, men unngår å posisjonere deltakerne enten som «voldspersonen» og «offeret». Tanken er å håndtere hatet, unngå merkelapper og menneskeliggjøre de involverte. Oli og andre unge som var utsatt for hat, ble tilbudt støtte og råd fra relevante fagfolk og personer, fra juridiske, følelsesmessige og pedagogiske perspektiver.

7.4 | FASE FIRE: OBSERVERE OG EVALUERE MOTNARRATIVET

Dette er den fjerde og siste fasen av veiledningen. Denne fasen dekker observering og evaluering av motnarrativet ditt. Det er et viktig tidspunkt for å vurdere resultater og om målene er oppnådd. Til syvende og sist er dette også fasen for å reflektere og diskutere om en ny aksjonssyklus er nødvendig eller ikke.

DEFINERE INDIKATORER FOR RESULTATER

For å vurdere resultatene av motnarrativet ditt, er det viktig at du definerer hvordan resultatet bør se ut, med andre ord de konkrete endringene du forventer å se som følge av innsatsen din. Aktivitetene dine kan ha forskjellige effekter, for eksempel på folks meninger og oppførsel, så du må bestemme hvilke typer resultater eller endringer du vil observere, og hva som vil fortelle deg eller indikere at disse endringene skjer, i hvilken grad og på hvilke måter. Det kan for eksempel innebære å svare på spørsmål som: Hvem ble nådd av kampanjen? Hvordan oppfattet de budskapet? Hvordan har deres oppfatninger om temaet endret seg?

I evalueringer snakker man ofte om resultatkjeden. Kort sagt handler det om at etter handlinger eller aktiviteter, som å formidle en videosnutt eller organisere et seminar, vil disse handlingene ha en effekt på seerens eller deltakernes holdninger og oppfatninger, og til slutt vil deres atferd forandre seg delvis eller vesentlig som et resultat. For eksempel kan folk se bestemt innhold, uten at det nødvendigvis endrer holdningene deres. Under er noen få eksempler på indikatorer, både kvantitative (hvor stor en endring observeres i tall) og kvalitative (kvaliteten eller typen endring observert) på forskjellige stadier i denne kjeden:

Nivå	Eksempler på indikatorer
Innsats	Antall flygeblader og plakater som er delt ut Antall «visninger», det vil si hvor mange ganger innholdet dukket opp i en nyhetsfeed eller på et sidefelt på sosiale medier Relevans av medier der budskapet dukket opp, for eksempel tradisjonell og med mange lesere, eller smalere, men svært relevant for målgruppen din
Resultat	Rekkevidde eller bevissthet Antall besøkende til en nettportal Antall likes, kommentarer og delinger som indikerer at mottakeren har lest og blitt berørt av innholdet Endringer i oppfatninger gjennom å analysere innholdet i nettdebatter, for eksempel ved å analysere kommentarer som viser at folk begynner å tvile på ekstremistiske oppfatninger og at de reflekterer mer kritisk, eller kommentarer som viser at de tar høyde for alternative synspunkter, uttrykker toleranse og respekt Endringer i atferd Antall personer som ber om hjelp til å bryte med ekstremistiske grupper Folk viser at de kan jobbe med andre gjennom å overvinne fordommer og frykt, og at de snakker med et menneskerettsbasert språk.
Betydning	Endringer i sosiale relasjoner Reduksjon i antall hatefulle kommentarer Reduksjon i antall personer som slutter seg til ekstremistiske grupper Økning i antall ungdommer som deltar i lokale organisasjoner og menneskerettsaktiviteter Forholdet mellom ulike samfunnsgrupper preges av økt tillit og samarbeid, for eksempel blir nye organisasjoner og fellesskap opprettet av mennesker med ulik opprinnelse og tilknytning.

Du kan lese mer om hvordan du vurderer rekkevidden av motnarrativet ditt, og hvordan du overvåker og analyserer nettdebatter i trinn 3 og 4 i denne fasen.

- Veiledning og verktøy for overvåking og evaluering for ungdomsorganisasjoner finnes hos **The Learning Curve** (www.unoy.org/evaluationguide).
- For mer informasjon om hvordan utvikle indikatorer i undervisningsaktiviteter, se Educational Evaluation in Youth Work. T-Kit No. 10, utgitt av Europarådet – European Union Youth Partnership.
- For eksempler og flere detaljer om indikatorer for resultater av motnarrativer på sosiale medier, se **Counter-narrative Monitoring and Evaluation Handbook** og **The Impact of Counter-Narratives**, Institute of Strategic Dialogue and Against Violent Extremism (<http://www.strategicdialogue.org/>).

OBSERVERE OG SPØRRE

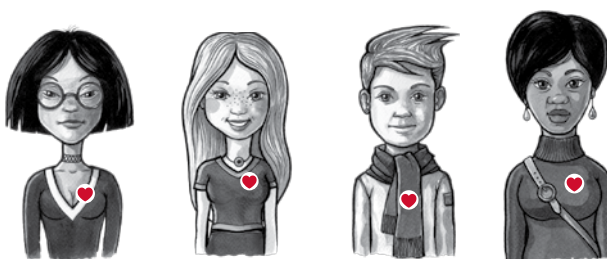
Å observere nøye hvordan målgruppen din reagerer på kampanjen din, er et viktig aspekt ved overvåkings- og evalueringsarbeidet. For å få mer innsikt kan du også samle informasjon ved å spørre ulike deltakere og observatører, for eksempel gjennom en spørreundersøkelse eller et intervju. Spørreundersøkelser og intervjuer kan gjøres ansikt til ansikt eller gjennom nettbaserte verktøy og plattformer. De kan gjennomføres skriftlig, ved lyd- eller videoopptak. Det er opp til deg hvordan du vil gjøre det. Det finnes ulike spørreundersøkelses- og intervjueteknikker. Vi vil se nærmere på noen av dem i dette trinnet, og se hvordan de kan hjelpe deg med å overvåke og evaluere resultatet av motnarrativet ditt.

- Intervjuene bør gjøres med personer som potensielt var del av målgruppen. Prøv å identifisere hvem de kan være, og gjennomfør intervjuer med dem. Hvis målgruppen din for eksempel var leger som nektet å behandle flyktninger, gå til et sykehus og be om å få gjøre intervjuer.
- Når du kontakter enkeltpersoner eller grupper for intervjuer, forklar alltid hva intervjuet handler om, hvor lenge det varer, og om det vil publiseres eller behandles konfidensielt. Vær ærlig med dem. Hvis de ikke kan stille opp umiddelbart, kan du prøve å finne en passende tid eller alternativt gjøre det på nettet.
- Velg intervjumetode: skriftlig, ved tale- eller videoopptak. Spør alltid de intervjuede om de er komfortable med intervjumetoden. Hvis du velger å foreta intervjuet ved videoopptak, ikke glem å forberede og teste kamera og mikrofon på forhånd. Sørg også for at du har en intervjuguide med veiledende spørsmål.
- Før du starter intervjuet, registrer dato, tidspunkt og sted for intervjuet. For å unngå eventuell risiko kan du spørre deltagerne om å signere et dokument der de samtykker i å bli intervjuet under de avtalte forholdene.
- Gjør intervjuet kort og konsist.

- For ulike intervjumetoder og teknikker, se BetterEvaluation (www.betterevaluation.org/evaluation-options/interviews).
- Hvis du arbeider i utfordrende miljøer og skal organisere datainnsamling, kan du bruke KoBo Toolbox (www.kobotoolbox.org). Det er et åpent og gratis verktøy.
- Google Forms er et annet praktisk verktøy for å utforme, samle og analysere informasjon (www.google.com/forms/about).
- FrontlineSMS (www.frontlinesms.com) er et verktøy som enkelt lar deg sende, motta og håndtere SMS-meldinger og data fra hvor som helst i verden.

«VIKAN»-GRUPPENS OVERVÅKINGS- OG EVALUERINGSSTRATEGI

Gruppen diskuterer hva som kan indikere at innsatsen deres skaper de endringene de ønsker å se:

- De vil lage en oversikt over omfanget av og typen diskriminerende kommentarer som legges ut i skolens sosiale mediegrupper.
- De vil observere om klassekameratene har endret holdninger og måte å forholde seg til andre, for eksempel om de slutter å vitse om rønløse og andre grupper som oppfattes som forskjellige.
- De vil gjennomføre en anonym nettundersøkelse.
- De vil foreslå et rollespill (som «Ytringsfrietskollisjon» i Bookmarks, et spill hvor to samfunnsgrupper med motsatt syn på ytringsfrihet lever sammen på samme øy). De vil observere holdninger under rollespillet og hvilke synspunkter som kommer til uttrykk under oppsummeringen.
- De vil møtes jevnlig for å dele og analysere observasjonene de gjør.

ANSLÅ REKKEVIDDEN

På dette trinnet skal du anslå rekkevidden, det vil si antall personer som motnarrativet ditt har nådd. Mens du i den første fasen analyserte mediefordelingen av det undertrykkende narrativet, vil du i denne fasen få et større bilde av omfanget av motnarrativet ditt og omtrentlig antall personer som ble nådd.

- Å anslå rekkevidden lyder som en vitenskapelig øvelse, men det er faktisk mye enklere. Til å begynne med kan du lage en liste over mediekkanaler du har brukt til å formidle motnarrativet. Når du har den endelige listen, kan du prøve å anslå omtrentlig rekkevidde ved hjelp av verktøyene nedenfor.

- De fleste tradisjonelle medier, som avis, TV og radio, kan gi deg statistikk over publikum og brukertall. Hvis du har blitt invitert til et TV-program, kan du spørre programverten om å gi deg et omtrentlig seertall. Gjør det samme for radio og avis.
- Hvis du bruker reklameplakater for å formidle motnarrativet, har de fleste selskapene som leier dem ut, et omtrentlig antall personer som ser plakaten daglig, basert på plasseringen. Be selskapet om å gi deg tallene.
- Hvis du bruker trykt materiell, for eksempel rapporter, magasiner og brosjyrer, kan du bruke antallet på materialene du har distribuert.
- Hvis du vil vite mer om antall besøkende på nettportaler, bruk Alexa-plattformen (www.alexa.com).
- Hvis du driver et nettsted og vil vite detaljert analyse for antall besøkende, kan du installere og kjøre Google Analytics (www.google.com/analyses). Samtidig gir de fleste bloggplattformer, for eksempel WordPress, analyse om besøkene.
- Hvis du bruker sosiale medier, har de fleste integrert analyseverktøy som gir detaljert informasjon om rekkevidden.
- Hootsuite (www.hootsuite.com) er en plattform som lar deg integrere alle sosiale mediekkanaler på ett dashboard, overvåke samtaler og samle ulike beregninger og analyser for å anslå rekkevidden på sosiale medier.

FØLG MED PÅ SAMTALENE

Narrativer skaper reaksjoner som hovedsakelig kommer til uttrykk gjennom samtaler mellom mennesker. Disse samtalene kan ta den klassiske formen for samtaler mellom mennesker eller grupper i fysiske rom, eller via internettbaserte plattformer. For å se hvordan publikum og det undertrykkende narrative reagerer på ditt motnarrativ, må du følge med på samtalene på nettet og offline.

- Oppsøk steder der publikum er og se hva reaksjonen deres er. Hvis du for eksempel har publisert en artikkel på nettstedet ditt og delt den på andre sosiale medier, kan du bruke et av verktøyene nedenfor for å finne ut hvem som delte artikkelen din. Finn ut også hvordan artikkelen din ble mottatt av publikum.
- Selv om internett gir mange flere muligheter til å overvåke nettdebatter, bør du ikke bare fokusere på nettfora. Hvis du for eksempel har publisert en avis om problemstillinger knyttet til antisemittisme, kan du også gå til fysiske rom og observere om folk leser den og hva som er reaksjonene deres.
- Se også på eventuelle motreaksjoner på motnarrativet ditt. Dine fakta og kilder kan ha bidratt til å undergrave det undertrykkende narrative, og kan dermed føre til en motreaksjon på nettet, i tradisjonelle medier eller fysiske rom.
- Følg jevnlig med i ledende medier og finn ut om andre mennesker nevner motnarrativet ditt og i hvilken sammenheng. Du kan ikke følge med døgnet rundt, men velg sendinger og programmer som potensielt kan reagere på eller bruke ditt motnarrativ. Hvis du har brukt reklameplakater eller andre fysiske arenaer for å formidle motnarrativet ditt, bør du følge med på dem og se om de ble brukt, malt over eller vandalisert. Hvis ja, dokumenter dette ved å ta bilder.

- Søkemotorer som DuckDuckGo og Google kan gi sanntidsoppdateringer om forskjellig innhold og trender på internett. Bruk en av søkemotorene for bredere overvåking.
- Facebook-søk er et annet verktøy som kan hjelpe deg med å filtrere søket ditt basert på hashtags (dvs. #menneskerettigheter), steder, interesse og så videre.
- Netvibes (www.netvibes.com) er et sanntidsverktøy for sosiale medier som lar deg filtrere, analysere og samle et bredt spekter av informasjon, for eksempel ved å søke på emner, hashtags og kontoer.
- Keyhole (www.keyhole.co) er en hashtag-sporing for Twitter, Instagram og Facebook. Det viser hvor mange personer som har postet med hashtag, samt antall retweets, likes, visninger og så videre.
- Social Mentions (www.socialmention.com) er et sanntidssøk for sosiale medier og analyseverktøy som samler brukergenerert innhold. Du kan bruke den uten å måtte registrere deg for en konto.
- Tweetdeck (<https://tweetdeck.twitter.com/>) er et verktøy for overvåkning og analyse i sanntid. Den lar deg følge med på flere kontoer og hashtags samtidig.

ANALYSERE EFFEKT

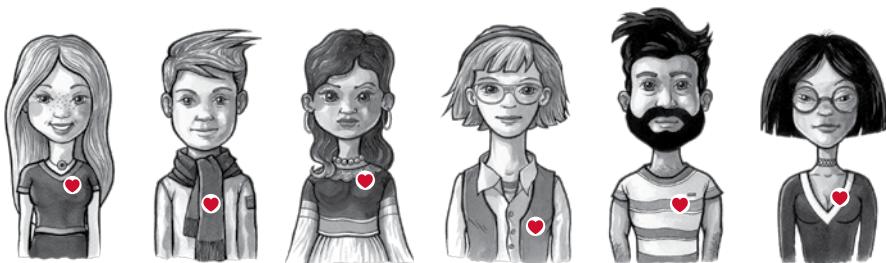
Dette er det siste trinnet i den siste fasen av denne veiledningen. Etter at du har motatt førstehåndsinformasjon fra målgruppen din gjennom intervjuer, og etter at du har anslått rekkevidden og resultatene, er det på tide å reflektere over motnarrativets overordnede effekt og evaluere innsatsen. Dette er tidspunktet hvor du kommer tilbake til aksjonssyklusen og tar stilling til om det er nødvendig å gjenta en ny aksjonssyklus, det vil si å gjennomføre alle fire faser en gang til. Det er imidlertid viktig å understreke at hvis du bestemmer deg for å gjennomføre en andre aksjonssyklus, bør du tilpasse de fire fasene basert på det du har lært, og fra feilene og resultatene av den første aksjonssyklusen.

- Måling og evaluering av effektene er kritisk for læringssyklusen. Uten en god evaluering av effekten av et motnarrativ, er det ofte ikke nok informasjon om retning eller mål for neste aksjonssyklus. Å måle resultatene hjelper teamet ditt til å forstå hva som fungerte bra, og hvilke endringer som er nødvendig.
- Evaluering bør ikke være en hindring for teamet. Ved å se på denne fasen som en mulighet for læring, kan resultatmåling være en givende opplevelse for alle.
- Evalueringsprosessen er gjentakende – gå tilbake til intervjuene du gjennomførte, og se på den anslåtte rekkevidden. Bruk historier, tilbakemeldinger og data for å finne ut hvilket medium, innhold og talsperson som var mest vellykkede, og hvilke som ikke var det. Dokumenter alle resultater!
- Til slutt kan du avgjøre om det er nødvendig å gjennomføre en ny aksjonssyklus av motnarrativet basert på evalueringsresultatene.
- Ikke glem: Det kan ta lang tid å utfordre undertrykkende narrativer og bidra til endring. Tålmodighet og utholdenhet er viktig. Hold motet oppe!

- BetterEvaluations tilbyr et bredt utvalg av evalueringsmetoder, teknikker og maler (www.betterevaluation.org).
- Bruk ett av evalueringsverktøyene utviklet av FSG/Reimagining Social Change¹
- Feedback Commons utviklet av Keystone gir også nyttige verktøy som kan hjelpe deg med evalueringen – feedbackcommons.org –.

«VIKAN»: HVA ER NESTE SKRITT?

Etter aktivitetene arrangerte Oli et gruppemøte for å planlegge oppfølgingsaktiviteter. Noen fortalte at de hadde observert en endring i holdninger og oppfatninger både i seg selv og klassekamerater. De følte seg nå sterke og entusiastiske, og var klare for å gjennomføre lignende aktiviteter etter sommerferien. Gruppene på sosiale medier var fulle av kommentarer og bilder fra festivalen. Det var imidlertid noen elever og politikere som ikke deltok. Hvordan ville det være mulig å nå dem? Hva kan gruppen lære av denne erfaringen? De lærte mye på mange nivåer, fra å håndtere diskriminering til et bredt spekter av ferdigheter. Men frykten og sinnet er fortsatt latent, og flere sosiale problemer i landet og regionen er fortsatt uløst. De er nødt til å fortsette, og de trenger å gå dypere. Det er på tide med en ny aksjonssyklus, men nå føler de seg trygge på at ja, vi kan gjøre det!

OPPSUMMERING AV KAPITTELET I FEM PUNKTER

- Noen anbefalte faser og trinn kan hjelpe deg med å utvikle et motnarrativ eller alternativt narrativ. Hvis Oli og vennene hennes kunne gjøre det, kan du gjøre det!
- Det begynner med å analysere det undertrykkende narrativet du vil motarbeide og dekonstruere.
- Det fortsetter med å nøye utforme og planlegge aktivitetene dine. Det finnes mange verktøy som kan hjelpe deg med å planlegge kampanjen din. Forbered deg godt.
- Gjennomføring av kampanjen innebærer å lansere eller presentere den til offentligheten, og involvere alle relevante aktører og medier.
- Reflekter over resultatene av aktivitetene dine og hva du lærte. Tenk over hva som kan indikere at du oppnådde målene dine. Bruk lærdommen og erfaringene dine hvis du skal planlegge en ny aksjonssyklus av kampanjen eller andre mulige aktiviteter.

ENDNOTES

¹ www.fsg.org/tools-and-resources/impact-practical-guide-evaluating-community-information-projects#download-area and www.fsg.org/tools-and-resources/trustee-evaluation-toolkit-0

VEDLEGG

VEDLEGG 1 | OFTE STILTE SPØRSMÅL

Retter motnarrativer seg spesielt mot radikal og voldelig islamisme?

Motnarrativer retter seg mot enhver form for voldelig ekstremisme, det være seg høyreekstremisme, venstreekstremisme eller religiøs ekstremisme, ettersom de alle deler forestillingen om at det er legitimt å bruke vold for å forfølge politiske eller andre mål. Ekstremisme tolererer ikke andres ideer. Motnarrativer tar sikte på å diskreditere og avmystifisere forestillingen om at vold er et legitimt verktøy, og fremme viktigheten av respekt for forskjeller og menneskeverd. Selv om begrepet «motnarrativ» har blitt mer kjent i forbindelse med arbeid mot radikalisering og voldelig ekstremisme, inkludert jihadisme, har det å bruke narrativer for å forebygge vold og undertrykkelse knyttet til rase, kjønnsidentitet eller opprinnelse en lang tradisjon i flere disipliner og fagområder.

Hvem er målgruppene for motnarrativer og alternative narrativer?

Motnarrativer og alternative narrativer tar sikte på å nå ulike målgrupper, avhengig av konteksten. Motnarrativer tar sikte på å nå a) de som kanskje eller allerede sympatiserer med ekstremistiske synspunkter, ved å forebygge at de engasjerer seg videre gjennom å «arbeide motstrøms», b) de som allerede har ekstremistiske synspunkter, gjennom å støtte enkeltpersoner i å endre sine synspunkter og atferd, for eksempel gjennom en-til-en-kommunikasjon og støtte til å bryte med ekstremistiske grupper. Alternative narrativer fremmer positive, inkluderende og konstruktive forestillinger og tar sikte på å nå hele befolkningen, blant annet produsenter av hatprat, som kanskje kan bli kjent med et helt nytt narrativ.

Jeg er stolt av landet mitt. Gjør det meg til en tilhenger av et undertrykkende narrativ?

Nei. Å være stolt av landet sitt og uttrykke det, er ikke det samme som å støtte et undertrykkende narrativ. Et lands tradisjoner, arv og symboler er en del av ens identitet og følelse av å være tilknyttet et bestemt samfunn. Det som gjør en person til en støttespiller for et undertrykkende narrativ, er å fornekte andres rett til å uttrykke stolthet for sitt land, fellesskap eller livssyn, og å hevde at en gruppe eller et livssyn er overlegen andres.

Hvordan kan jeg uttrykke bekymringer om innvandring, arbeidsledighet eller boligmangel uten å bidra til hatprat?

Det er viktig at du uttrykker bekymringene og meningene dine og bruker alle tilgjengelige kanaler for demokratisk deltakelse. Det er organisasjoner som arbeider for å løse disse utfordringene. Du kan støtte eller bli med i en av de organisasjonene du mener har den beste tilnærmingene til de temaene du er opptatt av. I tillegg kan du også sette deg enda mer inn i disse sakene. De er ofte komplekse. Kontakt organisasjoner og forskere som jobber med disse temaene fra ulike perspektiver og politiske posisjoner, og skaff deg kunnskap. Hvis du har anledning, ta et kurs eller studieprogram om disse temaene, eller gjør din egen research.

Hvorfor skal jeg involvere utsatte for hatprat når jeg utformer motnarrativer og alternative narrativer?

Å involvere utsatte for hatprat vil gjøre motnarrativkampanjen din mer legitim og effektiv. Utsatte for hatprat kan gi verdifull informasjon, og med deres deltakelse kan budskapet oppleves mer troverdig. Kontakt organisasjoner og støttegrupper som kan hjelpe deg med å opprette kontakt. Inkluder personer som er forberedt og klare for det. Etabler en ærlig toveis kommunikasjonsprosess. En strategi er vanligvis mye sterkere når den er utviklet gjennom å rådføre seg med en rekke perspektiver.

Hvorfor skal jeg involvere tidligere ekstremister eller hatere når jeg utformer motnarrativer og alternative narrativer?

Folk som har vært involvert i ekstremistiske miljøer, og som tidligere har produsert hatprat, men har endret oppfatning, er viktige grupper å jobbe med hvis de ønsker å bidra. Hvis for eksempel tidligere nynazister deler sine negative opplevelser og erfaringer med å bryte ut av miljøet med personer som allerede er aktive og støtter ekstremistiske synspunkter, vil det være mer troverdig enn hvis de hører budskapet fra noen som ikke har hatt en slik førstehåndsopplevelse. De vet hva de snakker om, og hvordan det føles å være i den situasjonen.

Nå som jeg forstår at jeg har «likte» hatprat, hva kan jeg gjøre for å unngå det i fremtiden?

Å innse at hatprat skader andre, er et viktig første skritt. I fremtiden, la være å videreposte eller dele meldinger uten å sjekke påliteligheten eller om de inneholder negative stereotypier om andre grupper som nekter dem menneskerettighetene deres. Bli med i en menneskerettsgruppe eller start en. Lær mer om menneskerettighetene, og ta kontakt med Stopp hatprat-kampanjen.

Trenger jeg spesiell opplæring for å starte en motnarrativkampanje?

Nei. Alle kan engasjere seg mot hatprat! Det krever ikke formell opplæring eller å bestå en prøve for å bevise at man har spesielle ferdigheter. Likevel er det nødvendig at aktivitetene er nøye planlagt, og at de som engasjerer seg, er så forberedt som mulig. De nødvendige forberedelsene vil i stor grad avhenge av type aktivitet og kontekst.

VEDLEGG 2 | VERDENSERKLÆRINGEN OM MENNESKERETTIGHETER (Oppsummert)

1. Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter.
2. Enhver har krav på alle de rettigheter som er nevnt i denne erklæring, uten forskjell av noen art, for eksempel på grunn av rase, farge, kjønn, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, eiendom, fødsel eller annet forhold.
3. Enhver har rett til liv, frihet og personlig sikkerhet.
4. Ingen må holdes i slaveri eller trelldom.
5. Ingen må utsettes for tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.
6. Ethvert menneske har krav på overalt å bli anerkjent som rettssubjekt.
7. Alle er like for loven og har uten diskriminering rett til samme beskyttelse av loven.
8. Enhver har rett til effektiv hjelp når hans/hennes rettigheter ikke har blitt respektert.
9. Ingen må utsettes for vilkårlig arrest, fengsling eller landsforvisning.
10. Enhver har krav på en rettferdig og offentlig rettergang.
11. Enhver har rett til å bli ansett som uskyldig inntil funnet skyldig.
12. Enhver har rett til å ha sitt privatliv (inkludert hjem og familieliv) respektert.
13. Alle har rett til å leve og reise fritt innenfor landegrensene.
14. Enhver har rett til i andre land å søke og ta imot asyl mot forfølgelse.
15. Enhver har rett til et statsborgerskap.
16. Enhver rett til å gifte seg og stifte familie.
17. Enhver har rett til å eie eiendom og eiendeler.
18. Enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet.
19. Enhver har rett til å si hva de mener og å gi og motta informasjon fritt.
20. Enhver har rett til fritt å delta i fredelige møter og organisasjoner.
21. Enhver har rett til å ta del i sitt lands styre, direkte eller gjennom fritt valgte representanter.
22. Enhver har rett til sosial trygghet.
23. Enhver har rett til å arbeide for en rettferdig lønn i et trygt miljø, og for å bli med i en fagforening.
24. Enhver har rett til hvile og fritid.
25. Enhver har rett til en levestandard som er tilstrekkelig for hans og hans families helse og velvære, og som omfatter mat, klær, bolig og helseomsorg og nødvendige sosiale ytelser.
26. Enhver har rett til undervisning. Grunnskoleundervisningen skal være gratis.
27. Enhver har rett til fritt å delta i samfunnets kulturelle liv.
28. Enhver har krav på en sosial og internasjonal orden som fullt ut kan virkeliggjøre de rettigheter og friheter som er nevnt i denne erklæring.
29. Alle må respektere andres rettigheter, samfunnet og offentlig eiendom.
30. Ingen har rett til å ødelegge noen av rettighetene i denne deklarasjonen.

VEDLEGG 3 | DEN EUROPEISKE MENNESKERETTSSKONVENSJON MED PROTOKOLLER (Forenklet versjon av utvalgte artikler)

OPPSUMMERING AV INGRESSEN

Medlemsstatenes regjeringer i Europarådet arbeider for fred og sterkere enhet basert på menneskerettigheter og grunnleggende friheter. Med denne konvensjonen bestemmer de seg for å ta de første skritt for å håndheve mange av rettighetene i Verdenserklæringen om menneskerettigheter.

Artikkel 1 - Forpliktelse til å respektere menneskerettighetene

Statene må sikre at alle har rettighetene i denne konvensjonen.

Artikkel 2 - Retten til liv

Du har rett til liv.

Artikkel 3 - Forbud mot tortur

Ingen har noensinne rett til å skade deg eller torturere deg. Selv i forvaring må menneskeverdet ditt respekteres.

Artikkel 4 - Forbud mot slaveri og tvangsarbeid

Det er forbudt å behandle deg som en slave eller pålegge deg tvangsarbeid.

Artikkel 5 - Retten til frihet og sikkerhet

Du har rett til frihet. Hvis du blir arrestert, har du rett til å vite hvorfor. Hvis du blir arrestert, har du rett til å stilles for retten innen kort tid, eller bli løslatt til rettssaken finner sted.

Artikkel 6 - Retten til en rettferdig rettergang

Du har rett til en rettferdig rettergang ved en upartisk og uavhengig dommer. Hvis du er anklaget for å ha begått en forbrytelse, er du uskyldig inntil skyld er bevist. Du har rett til bistand fra en advokat som må betales av staten hvis du er fattig.

Artikkel 7 - Ingen straff uten lov

Du kan ikke bli funnet skyldig i en forbrytelse hvis det ikke fantes noen lov mot det når du gjorde det.

Artikkel 8 - Retten til respekt for privatliv og familieliv

Du har rett til respekt for ditt privatliv og familieliv, hjem og korrespondanse.

Artikkel 9 - Tanke-, samvittighets- og religionsfrihet

Du har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet. Du har rett til å praktisere din religion hjemme og i offentligheten og til å endre din religion hvis du vil.

Artikkel 10 - Ytringsfrihet

Du har rett til å si og skrive hva du mener på en ansvarlig måte, og å gi og motta informasjon fra andre. Dette inkluderer pressefrihet.

Artikkel 11 - Forsamlingsfrihet og forening

Du har rett til å delta i fredelige møter og å danne eller bli med i foreninger, inkludert fagforeninger.

Artikkel 12 - Retten til ekteskap

Du har rett til å gifte deg og stifte familie.

Artikkel 13 - Retten til et effektivt rettsmiddel

Hvis dine rettigheter blir krenket, kan du klage på dette offisielt til domstolene eller andre offentlige organer.

Artikkel 14 - Forbud mot diskriminering

Du har disse rettighetene uavhengig av hudfarge, kjønn, språk, politiske eller religiøse overbevisninger og opprinnelse.

Artikkel 15 - Fravikelser i krise

I krigstid eller annen offentlig nødstilstand kan en regjering gjøre ting som går mot dine rettigheter, men bare når det er strengt nødvendig. Selv da har ikke regjeringer tillatelse til for eksempel å torturere deg eller drepe deg vilkårlig.

Artikkel 16 - Begrensninger i utlendingers politiske virksomhet

Regjeringer kan begrense utlendingers politiske aktivitet, selv om dette ville være i strid med artikkel 10, 11 eller 14.

Artikkel 17 - Forbud mot misbruk av rettigheter

Intet i denne konvensjonen kan brukes til å skade rettighetene og frihetene i konvensjonen.

Artikkel 18 - Begrensninger i bruken av innskrenkninger i rettigheter

De fleste av rettighetene i denne konvensjon kan være begrenset av en generell lov som gjelder for alle. Slike restriksjoner er kun tillatt dersom de er strengt nødvendig.

Artikler 19-51

Disse artiklene forklarer hvordan Den europeiske menneskerettsdomstolen fungerer.

Artikkel 34 - Individklager

Hvis dine rettigheter i konvensjonen er blitt krenket i et av medlemslandene, bør du først klage til alle kompetente nasjonale myndigheter. Hvis dette ikke løser problemet for deg, kan du klage direkte til Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg.

Artikkel 52 - Forespørsler fra generalsekretæren

Hvis Generalsekretæren i Europarådet ber om det, må en regjering forklare hvordan nasjonal lovgivning beskytter rettighetene til denne konvensjonen.

Protokoller til konvensjonen**Artikkel 1 i protokoll nr. 1 - Vern om eiendom**

Du har rett til å eie eiendom og bruke dine eiendeler.

Artikkel 2 i protokoll nr. 1 - Rett til utdanning

Du har rett til å gå på skole.

Artikkel 3 i protokoll nr. 1 - Rett til frie valg

Du har rett til å velge regjering i landet ditt med hemmelig avstemning.

Artikkel 2 i protokoll nr. 4 - Bevegelsesfrihet

Hvis du bor lovlig i et land, har du rett til å reise hvor du vil og bo hvor du vil innenfor landet.

Artikkel 1 i protokoll nr. 6 - Avskaffelse av dødsstraff

Du kan ikke bli dømt til døden eller henrettet av staten.

Artikkel 2 i protokoll nr. 7 - Ankerett i straffesaker

Du kan anke til en høyere domstol hvis du har blitt dømt for en forbrytelse.

Artikkel 3 i protokoll nr. 7 - Erstatning for uriktig domfellelse

Du har rett til erstatning dersom du har blitt dømt for en forbrytelse, og det viser seg at du var uskyldig.

Artikkel 1 i Protokoll nr. 12 - Generelt forbud mot diskriminering

Du kan ikke bli diskriminert av offentlige myndigheter på grunn av for eksempel hudfarge, kjønn, språk, politisk eller religiøs tro eller opprinnelse.

VEDLEGG 4 | MAL FOR WORKSHOP

Dette er en mal for workshops med bakgrunnsinformasjon for veiledere om hvordan man kan gjennomføre workshops med unge mennesker for å utforme motnarrativer. Den er delt inn i fire faser, som kan gjennomføres separat eller i kombinasjon med hverandre.

GRUPPESTØRRELSE	Ubegrenset
TID	FASE 1: 60 minutter FASE 2: 90 minutter FASE 3: 90 minutter FASE 4: 45-60 minutter
CASE	Identifiser et undertrykkende narrativ du vil bruke som eksempel under øvelsen.
MATERIALER	• Flippoverark, post-it-lapper og tusjer • Kopier av eller informasjon om det undertrykkende narrativet • Kopier av veilederen (kapittel 8), det vil si de foreslåtte fasene og trinnene • Eventuelle andre visuelle materialer (bilder, videoer) • Projektor, høyttaler og annet digitalt utstyr (kamera, nettbrett, smarttelefon) kan også være til hjelp • Et stort rom med bord og stoler. • Bli kjent med veilederen, tips og verktøy. • Fortell gruppen før øvelsen om temaene: motnarrativ, undertrykkende narrativ, alternativt narrativ, etc. og fortell dem hva dere skal gjøre i løpet av workshopen. Veiled dem gjennom hver fase. • Finn frem til et eksempel på et undertrykkende narrativ. Det kan være et tema som relaterer seg til deltakernes kontekst, eller noe annet. Se i Bookmarks eller nettsiden til Stopp hatpratkampanjen for eksempler.

Fase 1 – Analyser det undertrykkende narrativet: I denne fasen skal dere undersøke det undertrykkende narrativet i detalj. Det vil hjelpe dere med å forstå narrativets dynamikk og kontekst, og hvordan det sprer seg.

Fase 2 – Utform motnarrativet: Dette er fasen der dere tar strategiske valg, bestemmer dere for teknikker, takikker og argumenter dere vil bruke, og velger medieplattformer.

Fase 3 – Gjennomfør motnarrativet: Ikke bli forvirret og redd – vi kommer ikke til å be dere om å gjennomføre hele motnarrativet. Som del av en workshop kan dere vurdere å gjennomføre en «simulering» eller «rollespill» av motnarrativet og aktivitetene dere utformet i andre fase, eller deler av dem.

Fase 4 – Følg med på og evaluer motnarrativet: Dette vil hjelpe dere med å se resultatene av arbeidet deres, det vil si hvordan motnarrativet blir tatt imot, og hva som er effekten av det. Denne fasen vil også hjelpe dere å reflektere over arbeidet dere har gjort, og hvordan dere kan tilpasse det, om nødvendig, gjennom en annen aksjonssyklus.

INSTRUKSJONER: FØR WORKSHOPEN

1. Kjør fasene én etter én. Start med fase 1 og avslutt med fase 4. Ikke start med fase 2, 3 eller 4.
2. Hver fase er utformet for å gjennomføres i en mini-workshop. Hvis du ser at gruppene er ferdig tidligere enn den foreslåtte tiden, kan du gjerne avslutte prosessen tidligere.
3. Ikke overlatt en kopi av den fullstendige veiledningen til deltakerne, da de kan distraheres av å se resten av trinnene. Forbered separate eksemplarer av hver fase og del dem ut for hver mini-workshop.

4. Hver fase er delt inn i tips og verktøy. Gjør deg kjent med dem. Hvis du har kompetanse på et bestemt trinn eller verktøy, kan du gjerne tilpasse og utfylle med egen kunnskap.
5. Skriv ut de ferdige malene som følger med veilederen. Hvis du ikke har en printer, kan du prøve å kopiere dem på et flippoverark.
6. Husk at bare fase 1 inneholder et eksempel, mens de andre fasene ikke har eksempler. Dette ble gjort med hensikt for ikke å overbelaste leserne på dette stadiet.
7. Gjør deg kjent med begrepene motnarrativ, undertrykkende narrativ og alternative narrativ. Bruk alltid eksempler for å illustrere begrepene, siden de ofte virker abstrakte.
8. Gjør deg også kjent med begrepene hatprat, stereotypier, fordommer, sexisme og så videre. Bruk Bookmarks¹ for å finne mer informasjon og materialer.

INSTRUKSJONER: UNDERVEIS I WORKSHOPEN

1. Før du starter workshopen for fase 1, kan du innlede en diskusjon med deltakerne om temaene undertrykkende narrativer, hatprat, stereotypier, fordommer og så videre. Spør dem hvordan de påvirker og henger sammen med menneskerettighetene.
2. Forklar hva de skal gjøre: Gi en kort oversikt over veilederen og hvordan den er strukturert. Fortell dem at hver fase skal bestå av en mini-workshop, og at de skal jobbe sammen for å utforme et motnarrativ.
3. Start alltid med fase 1, og forklar dem trinnvis hva de skal gjøre. Forklar også tipsene og hvilke verktøy som finnes i veiledningen som kan hjelpe dem.
4. Noen faser og noen trinn har kanskje ikke verktøy (for eksempel fase 2, trinn 4), men forklar at sjekklisten er like viktig som verktøyet og rådene.
5. Gi detaljert informasjon om caset de skal jobbe med. Be deltakere om å stille spørsmål og sørg for at alle forstår fasene og caset.
6. Det er to tilnærminger du som veileder kan velge mellom for å tilrettelegge mini-workshopene:
 - veilede deltakere gjennom hver fase og trinn, og bistå dem i arbeidet, diskusjonene og resultatene
 - la dem jobbe uavhengig, men holde nøye øye med arbeidet deres, og sjekke regelmessig hvordan prosessen går og om de trenger hjelp.
7. Etter hver fase kan du gjennomføre en rask oppsummering. Alternativt kan du vurdere å gjøre en generell oppsummering på slutten av alle de fire fasene. Husk imidlertid at deltakerne kan være slitne og fulle av inntrykk, så du må kanskje gjenoppfriske fasene de har vært gjennom.

OPPSUMMERING

Gi deltakerne litt tid på slutten av workshopen for å se på arbeidet de har gjort. Du kan begynne med å gå rundt i gruppen, og be alle om å bruke ett ord for å beskrive hva de føler.

- Hvordan var den første fasen? Hvis den var bra, forklar hvorfor. Hvis den ikke fungerte bra, forklar også hvorfor.
- Hva var de største utfordringene? Hvis de ble løst, spør hvordan.
- Hva manglet i veiledningen som dere tror kunne hjulpet dere?
- Hva ville dere ellers legge til i veilederen for å gjøre den mer fullstendig og forståelig?
- Hvilke deler av workshopen likte du best? Hva likte du ikke?
- Andre kommentarer?

SLUTTNOTER

¹ <http://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign/bookmarks/-/connexions>

VEDLEGG 5 | RESSURSER

Dette vedlegget gir en oversikt og kort beskrivelse av nyttige ressurser: publikasjoner og nettverktøy som kan være til hjelp når du gjennomfører en motnarrativ- eller alternativ narrativ-kampanje.

Publikasjoner fra Europarådet

- Europarådet (2014): **Guide to Human Rights for Internet Users**
Denne veiledningen kan brukes av enkeltpersoner når de står overfor problemer med å få overholdt sine rettigheter. Den kan hjelpe myndigheter og offentlige institusjoner til å overholde sine forpliktelser om å beskytte og respektere menneskerettighetene. Den kan være en kick-starter for nasjonale diskusjoner om hvordan menneskerettighetene til internett-brukere kan beskyttes og styrkes. Den kan fremme samfunnsansvar ved å oppfordre privat sektor til å handle ansvarlig og med respekt for menneskerettighetene til enkeltpersoner de inngår avtaler med.
Tilgjengelig på: www.coe.int/no/web/internet-users-rights/guide
- Europarådet (2012): **Compass. A Manual for Human Rights Education with Young People.** Compass er en nøkkelressurs for personer som er involvert i verdibasert ungdomsarbeid og ikke-formell undervisning. Den er for tiden tilgjengelig på mer enn 30 språk, fra arabisk og japansk til islandsk og baskisk. Publikasjonen, først utgitt i 2002, er oppdatert og kom i ny utgave i 2012. Den støtter gjennomføringen av Europarådets pakt for menneskerettsundervisning og opplæring til demokratisk medborgerskap. Det finnes en egen versjon for barn, Compassio.
Tilgjengelig på: www.coe.int/compass
- Europarådet (2011): **Living together. Combining diversity and freedom in 21st century Europe.** Report of the Group of Eminent Persons of the Council of Europe
Europarådets generalsekretær Thorbjørn Jagland ba en uavhengig «gruppe av fremtredende personer» om å utarbeide en rapport om utfordringene som følger av den økende intoleransen og diskrimineringen i Europa. Rapporten analyserer risikoenes alvorlighetsgrad, hva som er årsakene og legger fram en rekke forslag for «å leve sammen» i åpne europeiske samfunn. Rapporten avslutter med 59 «forslag til tiltak», hvorav de første 17 er definert som «strategiske anbefalinger», mens de øvrige, «konkrete anbefalinger», hovedsakelig retter seg mot EU, Europarådet og deres medlemsland.
Tilgjengelig på:
<https://www.coe.int/t/dg4/highereducation/2011/KYIV%20WEBSITE/Report%20on%20diversity.pdf>
- Europarådet – North South Center sammen med Global Education Week Network (2008): **Global Education Guidelines.** Concepts and Methodologies on Global Education for Educators and Policy makers
Dette er en veiledning for å forstå og praktisere global utdanning. Veiledningen reiser viktige spørsmål om pedagogers ansvar for å øke global bevissthet og kunnskap om verdensomspennende problemstillinger på tvers av læreplanen og i uformelle prosjekter og aktiviteter.
Tilgjengelig på: www.coe.int/t/dg4/nscentre/GE/GE/GE-Guidelines/GEguidelines-web.pdf
- Europarådet (2006): **Internet Literacy Handbook**
Dette er et nettbasert læringsverktøy for foreldre, lærere og unge for å utvikle egne internettferdigheter. Håndboken inneholder 25 faktaark. Hvert ark presenterer et bestemt tema knyttet til nettbruk. Arkene peker på etiske problemstillinger og sikkerhet, og gir råd om hvordan du best kan bruke internett til utdanningsformål. De gir også ideer til praktiske aktiviteter i klassen eller hjemme, god praksis for bruk av internett og definisjoner og lenker til nettsteder som gir praktiske eksempler og annen informasjon.
Tilgjengelig på: www.coe.int/t/dghl/StandardSetting/InternetLiteracy/hbk_en.asp
- Gomes, R. (ed.) (2013): **Bookmarks. En håndbok for forebygging av hatprat på nettet gjennom menneskerettighetslæring**
Bookmarks er utgitt for å støtte Europarådets Stopp hatprat-kampanje, som del av Europarådets arbeid for menneskerettigheter på internett. Bookmarks er nyttig for pedagoger som ønsker å job-

be med hatprat på nettet fra et menneskerettsperspektiv, både innenfor og utenfor det formelle utdanningssystemet. Håndboken er laget for å jobbe med elever i alderen 13 til 18, men øvelsene kan tilpasses andre aldersgrupper.

Tilgjengelig på: <http://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign/bookmarks/-/connexions>

- Jackson, R. (2014): **Signposts**. Policy and practice for teaching about religions and non-religious world views in intercultural education.
Signposts gir råd om hvordan studier av religioner og ikke-religiøse livssyn kan bidra til interkulturell utdanning i europeiske skoler.
Tilgjengelig på: http://www.coe.int/t/dg4/education/Source/resources/signposts_EN.pdf
- Titley, G., Keen, E. and Földi, L. (2012): **Starting Points for Combating Hate Speech Online**
Denne publikasjonen inneholder tre studier om hatprat på nettet og ulike måter å håndtere det.
Tilgjengelig på: <http://www.coe.int/no/web/no-hate-campaign/startingpoint>
- Weber, A. (2009): **Manual on Hate Speech**. Denne håndboken definerer begrepet hatprat og veileder beslutningstakere, eksperter og samfunnet som helhet på kriteriene fulgt av Den europeiske menneskerettighetsdomstol i sin rettspraksis om rett til ytringsfrihet.
Tilgjengelig på: <http://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign/manual-on-hate-speech>

Håndbøker

- Brown, R. (2015): **Defusing Hate: A Strategic Communication Guide to Counteract Dangerous Speech**, The United States Holocaust Memorial Museum, Washington, D.C.
Denne veiledningen gir aktivister, religiøse ledere og sivilsamfunnsledere strategiene og verktøyene de trenger for å forebygge at farlige ytringer påvirker publikum. Veiledningen er organisert i en bok med bakgrunnsinformasjon og tre arbeidsbøker, som er laget for bruk i workshops eller med små grupper.
Tilgjengelig på: www.ushmm.org/m/pdfs/20160229-Defusing-Hate-Guide.pdf
- **Communication Tool**, Finlands utenriksdepartement, Helsingfors
Denne boken er en veiledning for bruk av tegneserier som kampanjeverktøy og deltakende kommunikasjonsmetode. Grasrot-tegneserier henviser til tegneserier laget av sosialt engasjerte mennesker som representerer ekte stemmer, i stedet for at de er laget av profesjonelle kampanjeansatte og kunstnere.
Tilgjengelig på: www.worldcomics.fi/files/8413/6517/4053/grassroots-book.pdf
- Tactical Technology Collective and Front Line Defender (2009): **Security in a Box**
Dette er en nettbasert guide med verktøy og metoder for digital sikkerhet, spesielt laget for menneskerettsforkjempere. Tilgjengelig på: <https://securityinabox.org>
- Tuck, H. and Silverman, T. (2016): **The Counter-narrative Manual**, Institute of Strategic Dialogue, London.
Denne håndboken ble laget for å hjelpe alle som ønsker å reagere proaktivt på ekstremistisk propaganda med motnarrativ-kampanjer, og er ment som en nybegynnerveiledning for de med liten eller ingen tidligere erfaring med motnarrativ-kampanjer. Den tar leserne gjennom de viktigste stadiene for å skape, lansere og evaluere en effektiv motnarrativ-kampanje. Den kan også brukes sammen med nettbaserte Counter-narrative Toolkit.
Tilgjengelig på: www.counternarratives.org

Forskning og analyse

- Alasuutari, P., Bickman, L., Brannen, J. (Eds) (2008): **The SAGE Handbook of Social Research Methods**, SAGE, London
Denne håndboken inneholder kapitler om hver fase av forskningsprosessen: forskningsdesign, metoder for datainnsamling, og prosesser for analyse og tolkning av data. Spesielt relevante er kapitlene «Discourse Analysis and Conversation Analysis» av Antaki, C. og «Analyzing Narratives and Story-Telling» av Hyvärinen, M.
- Fielding, N., Lee, R.M., Blank, G. (2008): **The SAGE Handbook of Online Research**, SAGE, London
Denne håndboken belyser det store utvalget av samfunnsforskning på nettet. Kapitlene om analyse av digital tekstinnhold, virtuell etnografi, nettundersøkelser og digitale sosiale nettverk er spesi-

elt relevante. Disse forskningsmetodene kan brukes når man analyserer innhold, sammenheng og effekt av narrativer på nettet.

- Saltaman, E. and Kirt, J. (2016): **Guidance for International Youth Engagement PVE and CVE**. Youth Responses to Resolution 2250 and the UN Plan of Action to Prevent Violent Extremism. London: Institute of Strategic Dialogue and YouthCan
Rapporten gir innblikk fra en undersøkelse blant ungdomsarbeidere i alderen 16-33 om drivkrefter bak voldelig ekstremisme, og om nye metoder for å forebygge voldelig ekstremisme, spesielt ved å engasjere lokalsamfunn og gi ungdom mestringfølelse. To av de viktigste konklusjonene er: 1) Sosial utstenging og følelse av marginalisering er en drivkraft bak unges oppslutning om ekstremistiske ideologier; og 2) strategier for å forebygge og motvirke voldelig ekstremisme bør inkludere undervisningsprogrammer for å styrke vesentlige ferdigheter som kritisk tenkning, respekt for menneskerettigheter, internettferdigheter og en følelse av globalt medborgerskap, og bygge videre på allerede eksisterende nettverk og strukturer.
Tilgjengelig på www.strategicdialogue.org/wp-content/uploads/2016/06/YouthCAN-UN-PVE-Survey.pdf
- Silverman, T. et al. (2016): **The Impact of Counter-Narratives**. Insights from a year-long cross-platform pilot study of counter-narrative curation, targeting, evaluation and impact, Institute of Strategic Dialogue and Against Violent Extremism, London
Rapporten belyser utformingen, gjennomføringen og evalueringen av tre motnarrativkampanjer av AVE og Jigsaw med bistand og økonomisk støtte fra Facebook og Twitter. Kampanjene som ble analysert, var Average Mohamed, ExitUS og Harakat-ut-Taleem. Rapporten viser at personer som gikk gjennom en prosess med avradikalisering, var villige til å kontakte en organisasjon på sosiale medier i forbindelse med en motnarrativkampanje. Tilgjengelig på: http://www.strategicdialogue.org/wp-content/uploads/2016/08/Impact-of-Counter-Narratives_ONLINE.pdf

Inspirerende historier

- Burillo, A. et al. (eds) (2014): **25 Stories for Peace**, United Network of Young Peacebuilders, the Hague
Dette er en samling med 25 inspirerende historier om positive endringer skrevet av unge fredsbyggere fra forskjellige land. Historiene i seg selv utgjør et alternativt narrativ om unge som positive endringsagenter, i stedet for som ofre eller voldsforbrytere, slik de ofte skildres i politiske og akademiske diskurser om ungdoms rolle i konfliktsituasjoner.
Tilgjengelig på: <http://unoy.org/wp-content/uploads/25-Stories-Publication-Final-for-web.pdf>
- Fischer, D. and Altynay B. (2013): **Stories to Inspire You**, Transcend University Press, Oslo
Dette er en samling humoristiske noveller som handler om fredsbygging på mellommenneskelig og samfunnsnivå.
- The **Culture of Peace News Network** (CPNN) er et prosjekt innenfor the Global Movement for a Culture of Peace, etablert av FN, hvor positive nyheter om alternativer til vold og oppnåelser i arbeidet for en fredskultur jevnlig deles på nettet og gjennom et nyhetsbrev.
Tilgjengelig på: <http://cpnn-world.org>

VEDLEGG 6 | ORDLISTE

Alternativt narrativ

Et alternativt narrativ er et menneskerettsbasert narrativ som bekjemper hatprat ved å presentere en ikke-ekskluderende fortelling basert på demokratiske verdier som åpenhet, respekt for forskjell, frihet og likeverd. Det handler om å tilby en annen historie og tolkning av virkeligheten.

Argument

En grunn som oppgis for å støtte eller motbevis noe.

Argumentasjon

En rekke grunner som oppgis for å støtte eller motbevis noe, gjennom logisk resonnement for å overtale noen.

Ciskjønn

Mennesker som har en kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk som samsvarer med det biologiske kjønn de ble tildelt ved fødselen, og de sosiale forventningene knyttet til deres kjønn. En ciskvinne er eksempelvis en som ble tildelt kjønn som kvinne ved fødsel og identifiserer seg som kvinne.

Diskurs

En måte å organisere kunnskap, forestillinger og erfaringer som er forankret i språk og konkrete kontekster, som historie eller institusjoner.

Ekstremisme

På enkleste vis kan ekstremisme defineres som aktiviteter (tro, holdninger, følelser, handlinger, strategier) som ligger fjernt fra det som er vanlig eller «mainstream». Politiske agendaer som oppfattes som ekstremistiske, inkluderer ofte de som ligger politisk langt til venstre eller langt til høyre, samt fundamentalisme og fanatisme. Ekstremisme innebærer kategorisk oss-versus-dem-tenkning, og fremkommer ofte i et tett, lukket miljø for likesinnede personer. Å godkjenne bruk av vold, inkludert mot sivile, kan ytterligere fremmedgjøre et individ fra samfunnet. Det markerer også et viktig stadium der personen kan bli psykologisk forberedt på å bruke vold. Det er forskjellig fra radikalisme. Ekstremister godtar og fremmer vold som et legitimt middel for å oppnå politiske mål uten å nødvendigvis bli krigere selv.

Fordeling

Dette begrepet refererer til i hvilken grad et narrativ er tilstede og synlig i ulike digitale og tradisjonelle medier.

Gjentakende syklus

En prosedyre der gjentakelse av en rekke handlinger eller operasjoner gir resultater som bringer en stadig nærmere et ønsket resultat.

Hatkriminalitet

Kriminelle handlinger som er motivert av hat eller fordommer mot en bestemt gruppe mennesker. Det kan blant annet knyttes til kjønn, rase, farge, etnisk eller sosial opprinnelse, seksuell legning, genetiske egenskaper, språk, religion eller livssyn, politisk eller andre meninger, tilhørighet i en nasjonal minoritet, eiendom, fødsel, funksjonshemning, alder eller andre personlige eller sosiale forhold.

Hatprat

Dette dekker alle former for ytringer som sprer, oppfordrer til, promoterer eller rettferdiggjør rasehat, xenofobi, antisemittisme eller andre former for hat basert på intoleranse, inkludert: intoleranse uttrykt gjennom aggressiv nasjonalisme, etnosentrisme, diskriminering og fiendtlighet mot minoriteter, innvandrere og personer med innvandrerbakgrunn.

Heteronormativitet

Oppfatningen eller antakelsen om at alle individer er heterofile. (Når man har kjæreste med motsatt kjønn, kategoriseres man som heterofil.) Denne antagelsen tar utgangspunkt i at kjønnsbinaritet er normen, og favoriserer heteroseksualitet og heterofile personer. Heteronormativitet ser ikke-heterofile personer (lesbiske, homofile, bifile, panfile) som annenrangs. Det er nært knyttet til cisnormativitet, som favoriserer ciskjønnede (de som identifiserer seg med det kjønn de ble tildelt ved fødselen). Cisnormativitet innebærer en antagelse om kjønnsbinaritet som kun anerkjenner to gjensidig ekskluderende kjønn (mann og kvinne), og som preges av asymmetriske maktforhold (menn er de privilegerte). Cisnormativitet oppfatter dermed transkjønnede, ikke-normative ciskjønnede og interseksuelle som annenrangs.

Karakter

En person eller skuespiller i et litterært stykke som en bok, teaterstykke eller roman. Det er vanligvis karakterer som er hovedpersoner (helter og heltinnen) og motstandere (skurker eller fiender).

Mem

Et morsomt eller interessant bilde eller video som spres bredt via internett. Det kan også være en idé, oppførsel, stil eller bruk som sprer seg fra en person til en annen i en kultur.

Motnarrativ

Et motnarrativ er et menneskebasert narrativ som bekjemper hatprat ved å diskreditere og dekonstruere voldelige narrativer som rettferdiggjør det. De refererer mer eller mindre eksplisitt til alternative narrativer, det vil si ikke-ekskluderende narrativer basert på demokratiske verdier som åpenhet, respekt for forskjell, frihet og likeverd.

Narrativ

Narrativ er gjerne et formelt begrep for historier og historiefortelling. Det er en logisk, sammenhengende gjengivelse og tolkning av hendelser som er knyttet sammen. Narrativer overskrider et bestemt øyeblikk og rom, og kan ikke reduseres kun til historiene som blir fortalt. De er derimot nokså stabile og kollektivt delte tolkninger og forklaringer av en sosial virkelighet der følelser og betydning spiller en viktig rolle.

Plott

En serie hendelser som danner historien i en roman, teaterstykke eller film.

Privilegier

Fordeler som gis systematisk til medlemmer av bestemte samfunnsgrupper eller de som anerkjennes som medlemmer av disse gruppene. Det mest illustrerende og forenklete eksemplet er fordelene menn har i forhold til kvinner, for eksempel lønnsforskjellene mellom menn og kvinner, der menn ofte tjener mer enn kvinner for samme mengde og kvalitet på arbeidet.

Radikalisme

Radikalisme utfordrer legitimiteten til etablerte normer og politikk. Det fører ikke i seg selv til vold. Det inkluderer for eksempel personer som avviser samfunnets verdier, men holder seg til loven og forsøker å skape forandring gjennom politisk dialog. Hvorvidt radikale miljøer er arnesteder for voldelig ekstremisme eller viktige partnere for forebygging, er for øyeblikket tema for intens politisk debatt.

Rekkevidde

Rekkevidde beskriver innsatsen for å gjøre et initiativ eller et narrativ kjent overfor en bestemt målgruppe. Begrepet brukes i sammenheng med ungdoms- og samfunnsarbeid for å beskrive i hvilken grad en gruppe har blitt informert om et problem og oppfordret til å engasjere seg.

Retorikk

Kunsten og evnene til å snakke eller skrive formelt og effektivt, som et middel til å overbevise eller påvirke mennesker.

Sjargong

En spesiell uttryksmåte mellom personer innen et fagfelt eller en egen gruppe, som ofte er vanskelig å forstå for utenforstående.

Slagord

Et ord eller en setning som er lett å huske og brukes av en gruppe eller virksomhet for å tiltrekke seg oppmerksomhet.

Terrorisme og voldelig ekstremisme

Voldelig atferd som stammer fra en ideologi som deles av en begrenset gruppe individer. Voldelig ekstremisme inkluderer vilje så vel som opplæring, forberedelse og selve gjennomføringen av voldelige handlinger mot sivile. Terrorister er i alvorlig grad frakoblet fra samfunnet, og devaluerer og dehumaniserer ofrene sine. Historisk sett vendte enkeltpersoner seg til terrorisme da de ikke så andre muligheter til å oppnå et bestemt politisk mål.

Kilder

- No Hate Speech Movement Campaign Glossary – Council of Europe
www.nohatespeechmovement.org/hate-speech-watch/glossary
- European Institute of Peace
www.eip.org/en/news-events/eip-explainer-understanding-radicalisation
- Merriam-Webster Dictionary
www.merriam-webster.com/dictionary
- Wikipedia
<https://no.wikipedia.org/wiki/>

Hatprat på nett har blitt en viktig form for menneskerettighetsbrudd, med alvorlige og noen ganger tragiske konsekvenser, både på og utenfor nettet. Vi kan ikke tillate spredning av hatprat uten at det blir utfordret og eksponert som det det er; fordomsfulle synspunkter overfor sosiale grupper, kombinert med falske nyheter som forsterker fobier og frykt, fremstår som attraktive narrativer. Narrativer gir mening til informasjonen som presenteres fordi de knytter seg til ting folk allerede tror eller vil tro på. Omfanget på nett imøtekommer samtidig kravet om legitimitet.

Men narrativer representerer sjelden sannheten, og aldri hele sannheten. Når de brukes til å undertrykke folk, som hatprat, blir grunnvollene i et flerkulturelt og demokratisk samfunn underminert, og folks liv og verdighet utsatt.

Motnarrativer er dermed nødvendig for å diskreditere og dekonstruere narrativene som hatprat baserer seg på. Alternative narrativer er også viktige for å forsterke positive verdier som støtter opp under menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap, som solidaritet, respekt for mangfold, frihet og likhet. Unge mennesker må være synlige og ta plass i det offentlig rom på nettet med positive narrativer basert på håp og kjærlighet.

Denne manualen presenterer tilnærminger og verktøy for kommunikasjon og utdanning med ungdom og andre menneskerettighetsaktivister for at de skal kunne utvikle egne motnarrativer og alternative narrativer til hatprat. Den er designet for å jobbe med unge mennesker fra 13 år og oppover, og er basert på menneskerettighetsprinsipper og ungdomsdeltakelse.

All kan jobbe mot hatprat. Ved å tilby innsikt i hatprat og menneskerettigheter, og en metodologi for å lage motnarrativer, gjør Vi KAN! dette enklere, mer effektivt og positivt.

Europarådet lanserte Stopp Hatprat-kampanjen for å mobilisere unge mennesker for menneskerettigheter på nett og for å bekjempe hatprat. Utdanning spiller en sentral rolle i kampanjen. Denne manualen komplementerer *Bookmarks – En håndbok for forebygging av hatprat på nettet gjennom menneskerettighetslæring*, også utgitt av Europarådet.

**NO HATE
SPEECH
MOVEMENT**

www.coe.int/youthcampaign
www.stoppchatprat.no

NOR

www.coe.int

Europarådet er den ledende menneskerettighetsorganisasjonen på det europeiske kontinentet. Rådet omfatter 47 medlemsland, hvorav 28 er medlemmer av Den europeiske union. Alle Europarådets medlemsland har signert Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, som har som formål å beskytte menneskerettigheter, demokrati og rettssikkerhet. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen overvåker medlemslandenes iverksettelse av konvensjonen.

Council of Europe Publishing
Den norske oversettelsen er utgitt av
Det Europeiske Wergelandsenteret

www.theewc.org

**THE EUROPEAN
WERGELAND
CENTRE**

